

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Στρατηγική Μικρών Κρατών: Η περίπτωση του ΚΑΤΑΡ»

ΤΟΥ

Αστέριου Γ. Πίσκου

Επιβλέπων Καθηγητής: Κυριάκος Μικέλης

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2020

Σελίδα Σκόπιμα Κενή

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

«Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία, τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω, σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Αστέριος Γ. Πίσκος

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

*Στη γυναίκα μου Ασημένια και
στα παιδιά μου, Γιώργο και Φωτεινή
για την αμέριστη συμπαράστασή τους.*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί η στρατηγική των μικρών χωρών μέσα από το παράδειγμα του Κατάρ. Το ενδιαφέρον για τη μελέτη της στρατηγικής των μικρών χωρών έγκειται στο ότι οι χώρες αυτές συμμετέχουν ολοένα και περισσότερο στη διεθνή σκηνή, στο ότι αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο η στρατηγική τους συμμαχία από μεγάλες δυνάμεις, αλλά και στο ότι οι εν λόγω χώρες καλούνται να αντιμετωπίσουν σημαντικές προκλήσεις, ακριβώς λόγω του μεγέθους τους, κάτι που παράλληλα περιορίζει την άσκηση ενεργειών ώστε να καταστούν παρούσες στο διεθνές σύστημα. Επομένως, έχει ιδιαίτερη αξία να μελετηθεί η στρατηγική που επιλέγεται από αυτές τις χώρες. Στην περίπτωση του Κατάρ έχει υιοθετηθεί η στρατηγική της διαμεσολάβησης, χρησιμοποιώντας ένα μείγμα πόλωσης και ισχύος για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, αλλά και αξιοποίησης των μέσων ενημέρωσης. Αυτή η καινοτόμος, έξυπνη διπλωματία συνίσταται στην ταυτόχρονη διατήρηση σχέσεων με τους συμμάχους καθώς και με τους εχθρούς των συμμάχων. Μέσα από την αξιοποίηση αυτής της στρατηγικής, αναδεικνύονται οφέλη για το Κατάρ, αλλά παράλληλα αναδύονται νέες προκλήσεις και κίνδυνοι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	11
1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά των μικρών κρατών	11
1.2 Περιορισμοί και απειλές των μικρών κρατών	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	21
2.1 Στρατηγική συμμαχιών	21
2.2 Στρατηγική άμυνας και ασφάλειας	23
2.3 Στρατηγική εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΡ	31
3.1 Συνοπτική ιστορία του Κατάρ.....	31
3.2 Οικονομικά στοιχεία για το Κατάρ	35
3.3 Ισλάμ, προπαγάνδα και ταυτότητες	38
3.3.1 Ο ρόλος της θρησκείας.....	38
3.3.2 Ιδέες για το μικρό κράτος και ταυτότητες	42
3.3.3 Προπαγάνδα και Al Jazeera.....	43
3.4 Η στρατηγική της διαμεσολάβησης.....	45
3.5 Απειλές	48
3.6 Σχέσεις του Κατάρ με άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής	50
3.7 Καταληκτικές επισημάνσεις για την στρατηγική του Κατάρ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	69
4.1 Συμπεράσματα της έρευνας	69
4.2 Θεωρητική και πρακτική συμβολή της έρευνας.....	73
4.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.....	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα μεγάλα κράτη παραδοσιακά κυριαρχούν στις διεθνείς σχέσεις. Συνήθως, οι μεγάλες δυνάμεις καθιερώνουν όχι μόνο τους κανόνες και τις δομές του διεθνούς συστήματος, αλλά και τις περιφερειακές ιεραρχίες ασφάλειας (Jesse & Dreyer, 2016· Bueger & Wivel, 2018). Για δεκαετίες, μεγάλο μέρος της θεωρίας των διεθνών σχέσεων επικεντρώθηκε στον ρόλο των υπερδυνάμεων και των μεγάλων δυνάμεων. Οι εξηγήσεις για τη συμπεριφορά των μικρών κρατών παραδοσιακά είτε αγνοήθηκαν είτε απλοποιήθηκαν (Jesse & Dreyer, 2016).

Τα τελευταία χρόνια, όμως, έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον των μελετητών για τα μικρά κράτη εντός του διεθνούς συστήματος (Baldacchino & Wivel, 2020). Εν μέρει αυτό απορρέει από την ολοένα και πιο ενεργό δραστηριότητα των μικρών κρατών στο διεθνές σύστημα (Mohammadzadeh, 2017· Vankovska, 2017) και ιδίως από την συμμετοχή τους σε διεθνείς οργανισμούς (Vankovska, 2017) και εν μέρει από τον αυξανόμενο αριθμό των μικρών κρατών παγκοσμίως (Neumann & Gstöhl, 2004· Cooper & Shaw, 2009). Επιπρόσθετα, υπάρχει μια αυξανόμενη αναγνώριση όχι μόνο από την πλευρά κυβερνήσεων και διεθνών οργανισμών, αλλά και από μέρους της κοινωνίας των πολιτών, ότι το παγκόσμιο σύστημα θέτει προκλήσεις στα μικρά κράτη σε επίπεδο ασφάλειας και ευημερίας, αλλά ταυτόχρονα προσπαθεί να προστατεύσει την αποτυχία τους ως (κυρίαρχες) οντότητες. Αυτή η αναγνώριση βασίζεται σε μια αυξημένη κατανόηση ότι η διεθνής σταθερότητα καθώς και η οικονομική ανάπτυξη, η κοινωνική αρμονία και η ηθική δικαιοσύνη εξαρτώνται από μια παγκόσμια προσέγγιση χωρίς αποκλεισμούς, με τα μικρά κράτη να συνυπολογίζονται (Henrikson, 2001).

Η πολιτική των μικρών κρατών έχει αλλάξει σημαντικά κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο αιώνων, όπως επισημαίνουν οι Baldacchino και Wivel (2020), οδηγώντας σε τρεις σημαντικές προκλήσεις. Η πρώτη αναφέρεται στο δίλημμα εθνικισμού και κοσμοπολιτισμού. Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα ο εθνικισμός διαδραμάτισε κεντρικό ρόλο στη δημιουργία νέων μικρών κρατών, την παραμονή των παλαιών μικρών κρατών και περιστασιακά στην (εθελοντική ή ακούσια) κατάρρευση μικρών κρατών που ενσωματώνονται σε μεγαλύτερες οντότητες. Για τα μικρά κράτη ο εθνικισμός είναι απαραίτητη

προϋπόθεση για την επιβίωσή τους, δημιουργώντας έναν ενοποιημένο κοινωνικοπολιτισμικό ιστό και μια ιστορική αφήγηση που νομιμοποιεί το κράτος και ενώνει τους ανθρώπους υπό μια σημαία. Από την άλλη πλευρά, τα μικρά κράτη έχουν συμφέρον να επενδύσουν στον κοσμοπολιτισμό και να αποφύγουν την πολιτική απομόνωσης, καθώς αυτό μπορεί να απειλήσει τον χώρο δράσης τους ή ακόμη και την ίδια την επιβίωσή τους. Έτσι, τα μικρά κράτη αντιμετωπίζουν ένα δίλημμα μεταξύ της προώθησης των εθνικών αξιών και χαρακτηριστικών των δικών τους κοινωνιών εντός των συνόρων τους, προκειμένου να εξασφαλίσουν μια ισχυρή βάση για τη χάραξη εθνικής πολιτικής και της προώθησης κοσμοπολιτικών αξιών διεθνώς για τον περιορισμό των εθνικιστικών προκλήσεων από μέρους άλλων κρατών. Το δεύτερο δίλημμα που τίθεται αφορά τον εκδημοκρατισμό. Τα μικρά κράτη θεωρούνται μερικές φορές πιο δημοκρατικά από τα μεγαλύτερα κράτη, επειδή το μικρό μέγεθος σημαίνει συνήθως μια μικρή απόσταση μεταξύ του πληθυσμού και της πολιτικής ελίτ και επειδή τα μικρά κράτη θεωρούνται πιο συνεκτικές πολιτικές κοινότητες από τα μεγαλύτερα. Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει απαραίτητα, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη πλουραλισμού, μειωμένες επιλογές και σημαντικές κοινωνικές πιέσεις για συμμόρφωση με κυρίαρχους κανόνες. Επιπλέον, τα μικρά κράτη είναι επιρρεπή σε μικρές και στενά δεμένες πολιτικές και οικονομικές ελίτ χωρίς επαρκή εξισορρόπηση συνασπισμών, αυξάνοντας τον κίνδυνο διαφθοράς και εξατομικευμένης πολιτικής. Το τελευταίο δίλημμα είναι μεταξύ των πολιτικών που στοχεύουν στη μεγιστοποίηση της εθνικής αυτονομίας έναντι των πολιτικών που επιδιώκουν να διασφαλίσουν τη διεθνή επιρροή.

Στο πλαίσιο αυτό, μεγάλο μέρος της διεθνούς βιβλιογραφίας έχει ασχοληθεί με τη στρατηγική των μικρών κρατών σε επίπεδο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, διαμόρφωσης άμυνας και ασφάλειας, αλλά και συμμετοχής σε άλλους (δια)περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς στο πλαίσιο των συμμαχιών. Βασική υπόθεση αυτών των μελετών είναι ότι τα μικρά κράτη διέπονται από περιορισμούς (π.χ. οικονομικούς, ανθρώπινους) που τα εμποδίζουν να διαδραματίσουν ρόλο στη διαμόρφωση πολιτικής ατζέντας και στις διεθνείς διαπραγματεύσεις (Braveboy-Wagner, 2010· Panke, 2012· Bueger & Wivel, 2018· Gvalia et al., 2019). Από την άλλη πλευρά,

ωστόσο, υποστηρίζεται πως αυτοί οι περιορισμοί μπορούν να λειτουργήσουν ως πλεονέκτημα, οδηγώντας τα μικρά κράτη στην αναζήτηση συμμαχιών (Katzenstein, 2003· Gvalia et al., 2019), σε μεγαλύτερη ευελιξία που μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση δογμάτων άμυνας και ασφάλειας (Honig, 2016), αλλά και σε διπλωματικά (Smed & Wivel, 2017· Bueger & Wivel, 2018) ή άλλα μέσα διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής, όπως η «ήπια ισχύ» (Chong και Maass, 2010· Braveboy-Wagner, 2010).

Επιπρόσθετα, οι αλλαγές στις εξωτερικές πολιτικές των μικρών κρατών θεωρούνται ισομορφικές στις διακυμάνσεις στη δομή του διεθνούς συστήματος ή / και στον βαθμό απειλής που δημιουργούν οι μεγάλες δυνάμεις. Ωστόσο, εσωτερικοί παράγοντες επίσης επηρεάζουν τη στρατηγική των μικρών κρατών (Elman, 1995). Πιο συγκεκριμένα, το δίπολο 'κοινωνία-κράτος' αποτελεί έναν τέτοιο παράγοντα. Οι φιλελεύθερες πολιτικές επιτρέπουν τη συμμετοχή τόσο κρατικών όσο και κοινωνικών παραγόντων στη διαμόρφωση πολιτικής. Τα επιχειρήματα, τα οποία θεωρούν τη συμπεριφορά του κράτους ως συνάρτηση των πιέσεων από εγχώριες ομάδες, συχνά αγνοούν την πιθανότητα οι κρατικοί φορείς και τα θεσμικά όργανα να εμποδίσουν ή να διευκολύνουν την ικανότητα αυτών των ομάδων να επηρεάσουν τα αποτελέσματα της πολιτικής. Επιπλέον, τέτοιες προσεγγίσεις συχνά παραμελούν το ότι οι κρατικοί φορείς μπορούν να έχουν τα δικά τους συμφέροντα και στόχους, οι οποίοι μπορεί να συμπίπτουν ή όχι με τις κοινωνικές προτιμήσεις. Από την άλλη πλευρά, οι πολιτο-κεντρικές προσεγγίσεις, οι οποίες θεωρούν την εξωτερική πολιτική ως αποτέλεσμα της διοίκησης του κράτους και της κεντρικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων, συχνά αγνοούν το γεγονός ότι η επιτυχής εφαρμογή της κρατικής πολιτικής απαιτεί τη συνεργασία των κοινωνικών ομάδων. Επίσης, οι πολιτο-κεντρικές προσεγγίσεις θεωρούν τα πολιτικά αποτελέσματα ως συνάρτηση της οργανωτικής δομής (δηλαδή, της σχετικής ισχύς του κράτους σε σχέση με την κοινωνία) και ως εκ τούτου αποκρύπτουν τον ρόλο των πολιτικών διαπραγματεύσεων που λαμβάνουν χώρα σε επίπεδο κράτους. Αυτή η προσέγγιση «εγχώριας δομής», όμως, προσδιορίζει τα όρια εντός των οποίων λαμβάνονται πολιτικές επιλογές, αλλά δεν εξηγεί συγκεκριμένα τη διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής (Elman, 1995).

Με βάση τα ανωτέρω, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξεταστεί η στρατηγική των μικρών κρατών μέσα από το παράδειγμα του Κατάρ. Το συγκεκριμένο κράτος επιλέχθηκε διότι παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μελέτη του ολόένα και πιο αποφασιστικού ρόλου των μικρών κρατών και της αυξανόμενης σημασίας τους στη διαμόρφωση διεθνών προτύπων αλλαγής, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στον Mohammadzadeh (2017). Ως αποτέλεσμα ενός εξαιρετικά ευεργετικού συνδυασμού ενός μικρού αυτόχθονου πληθυσμού και τεράστιου πλούτου σε υδρογονάνθρακες, το Κατάρ έχει μετατραπεί σε μια εξελιγμένη μητρόπολη, με το υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα και τεράστια μεγέθη ανάπτυξης. Η ταχεία οικονομική ανάπτυξη του Κατάρ διευκόλυνε την ανάδειξή του ως σημαντικού διπλωματικού «μεσίτη» ισχύος. Μέσα σε ένα επισφαλές περιφερειακό πλαίσιο, το Κατάρ έχει προωθήσει μια ακτιβιστική διεθνή ατζέντα που καθορίζεται από πρωτοβουλίες υψηλού προφίλ διαμεσολάβησης και επιθετικό branding στην προσπάθειά του να αποκτήσει μία θέση διεθνούς σημασίας. Η διπλωματία που ακολούθησε το Κατάρ από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 αμφισβητεί εκείνες τις θεωρίες Διεθνών Σχέσεων που προβλέπουν ότι τα μικρά κράτη εμποδίζονται από τους υλικούς τους πόρους και τις δυνατότητές τους και πως δεν μπορούν να ξεπεράσουν την εξάρτησή τους από τις παγκόσμιες οικονομικές σχέσεις. Εκτός των παραπάνω, ένας ακόμη λόγος που καθιστά το Κατάρ ενδιαφέρουσα μελέτη περίπτωσης είναι το γεγονός ότι ανήκει στον μουσουλμανικό χώρο, με τη θρησκεία, όπως αναφέρουν οι Warner και Walker (2011) να μην έχει εξεταστεί σε μεγάλο βαθμό στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων. Επομένως, έχει ενδιαφέρον να εξεταστεί ο ρόλος του Ισλάμ στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτό θα εξεταστεί αν αληθεύει ο ισχυρισμός του Berger (2010) πως το Ισλάμ διαδραματίζει ελάχιστο ρόλο στις διεθνείς σχέσεις.

Στη βάση των προαναφερθέντων, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη τόσο εξωτερικοί, όσο και εσωτερικοί παράγοντες του Κατάρ προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα όσον αφορά στη στρατηγική που ακολουθεί. Έτσι, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το διεθνές σύστημα, αλλά και εγχώριοι παράγοντες. Στην παρούσα εργασία παράγοντες και από τα δύο αυτά επίπεδα θα ληφθούν υπόψη για τον προσδιορισμό της στρατηγικής του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά των μικρών κρατών

Η έννοια των μικρών κρατών σχετίζεται στενά με την έννοια των μικρών δυνάμεων. Η διάκριση μεταξύ μικρών και μεγάλων δυνάμεων εμφανίστηκε στις αρχές του 19ου αιώνα στις τελευταίες φάσεις των Ναπολεόντειων Πολέμων. Για τις μεγάλες δυνάμεις, οι μικρές ήταν κράτη πολύ αδύναμα όσον αφορά τη στρατιωτική τους ικανότητα για να μπορέσουν να ενεργήσουν ως 'φύλακες' των ειρηνευτικών συμφωνιών και της διεθνούς τάξης που προσπάθησαν να θεσπίσουν οι συνθήκες. Αυτή η άποψη εξελίχθηκε σταδιακά κατά τον 19ο και τον 20ο αιώνα. Ένα σημαντικό βήμα σε αυτήν την εξέλιξη ήταν η γέννηση της Κοινωνίας των Εθνών (1920) που προσέφερε μια θεσμική πλατφόρμα με ευκαιρίες για ακρόαση μικρών κρατών και περιστασιακά άσκησης επιρροής στη διεθνή σκηνή (Edström et al., 2019).

Αν και τα μικρά κράτη έχουν απασχολήσει μελετητές στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, δεν υπάρχει συναίνεση ως προς τον ορισμό τους (Neumann & Gstöhl, 2004· Baldacchino & Wivel, 2020). Η Παιδή (2016) διακρίνει μεταξύ διαφορετικών κατηγοριοποιήσεων όσον αφορά στον ορισμό των μικρών κρατών και επισημαίνει πως η 'αρνητική προσέγγιση' που βασίζεται στο να ιδωθούν τα μικρά κράτη στον αντίποδα των μεγάλων δυνάμεων είναι περισσότερο κατάλληλη για τη μελέτη αυτών των κρατών στο διεθνές σύστημα. Η αρνητική προσέγγιση αναφέρεται και από τους Neumann και Gstöhl (2004). Η προσέγγιση αυτή θεωρεί πως τα μικρά κράτη είναι εκείνα που δεν μπορούν να εμπλακούν σε πόλεμο με μεγάλες δυνάμεις και δεν έχουν επαρκείς πόρους προκειμένου να επιδιώξουν κυρίαρχες πολιτικές ισχύος. Η συγγραφέας επιλέγει την εν λόγω προσέγγιση διότι επιτρέπει τη μελέτη των μικρών κρατών όχι ως ομοιογενή ομάδα αλλά ως συνεχές σε παγκόσμιο επίπεδο, διότι μπορούν πιο εύκολα να προσδιοριστούν στον αντίποδα των μεγάλων δυνάμεων που είναι γνωστές, ενώ τέλος νομιμοποιείται στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, καθώς η διάκριση μεταξύ μεγάλων δυνάμεων και μικρών κρατών υφίσταται.

Στη βάση της διαθέσιμης βιβλιογραφίας, προτείνονται διάφορες κατηγοριοποιήσεις των ορισμών των μικρών κρατών. Η πρώτη αναφέρεται

στα μικρά κράτη ως μη μεγάλες δυνάμεις. Ο πιο απλός τρόπος ορισμού των μικρών κρατών είναι να ιδωθούν ως κράτη που δεν είναι μεγάλες δυνάμεις. Παραδοσιακά, τα μικρά κράτη και οι μεγάλες δυνάμεις διαδραμάτισαν πολύ διαφορετικούς ρόλους στις διεθνείς σχέσεις: οι μεγάλες δυνάμεις ανέλαβαν την ευθύνη για τη διατήρηση της σταθερότητας και τη διαμόρφωση του διεθνούς δικαίου, ενώ τα μικρά κράτη είχαν περιορισμένη δυνατότητα εξωτερικής πολιτικής δράσης (Baldacchino & Wivel, 2020). Ωστόσο, ένα πρόβλημα του ορισμού των κρατών σε αντιπαράθεση με τις μεγάλες δυνάμεις είναι πως τα μικρά κράτη καθίστανται από τη μία πλευρά μία «υπολειμματική ομάδα» και ταυτόχρονα αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των κρατών στον κόσμο (Neumann & Gstöhl, 2004· Baldacchino & Wivel, 2020).

Η δεύτερη αναφέρεται στα μικρά κράτη υπό το πρίσμα της αξιολόγησης υλικών πόρων. Αυτή η κατηγορία ορίζει τα μικρά κράτη στη βάση των υλικών πόρων και ικανοτήτων τους (Neumann & Gstöhl, 2004· Baldacchino & Wivel, 2020). Τα μικρά κράτη δεν διαθέτουν ως επί το πλείστον μεγάλη στρατιωτική ικανότητα εξαιτίας του μικρού πληθυσμού τους. Η ικανότητα αυτή, όμως, συνδέεται με την επιβολή της κρατικής εξουσίας εκτός συνόρων, δημιουργεί δυνατότητες στρατιωτικών ενεργειών, διαμορφώνει και αμυντική ικανότητα, ενώ παράλληλα παρέχει διαφορετικές δυνατότητες στα μικρά κράτη να αντιμετωπίσουν διάφορες προκλήσεις (Baldacchino & Wivel, 2020). Ωστόσο, ο ορισμός των μικρών από την άποψη των δυνατοτήτων, δηλαδή της κατοχής πόρων και επομένως ισχύος, διέπεται από δύο προκλήσεις. Η πρώτη σχετίζεται με τα κριτήρια εκείνα τα οποία θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να οριστεί ένα κράτος ως μικρό (π.χ. ακαθάριστο εγχώριο προϊόν, μέγεθος πληθυσμού κατοίκων, αμυντικές δαπάνες), ενώ η δεύτερη με το όριο των κριτηρίων που θα χρησιμοποιηθούν προκειμένου ένα κράτος να χαρακτηριστεί μικρό (Panke, 2012· Baldacchino & Wivel, 2020).

Πράγματι, διάφοροι συγγραφείς έχουν προτείνει και έχουν χρησιμοποιήσει διάφορα κριτήρια για τον προσδιορισμό των μικρών κρατών, όπως για παράδειγμα το μέγεθος του πληθυσμού (Henrikson, 2001· Sutton, 2011· Bailes et al., 2016· Smed & Wivel, 2017· Bueger & Wivel, 2018· Radoman, 2018), η έκταση και το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Henrikson, 2001· Rickli, 2008· Sutton, 2011· Crandall, 2014· Smed & Wivel, 2017), η

στρατιωτική ισχύς που έχουν (Panke, 2012· Bailes et al., 2016· Smed & Wivel, 2017), αλλά και ο τρόπος με τον οποίο τα μικρά κράτη εντάσσονται στο παγκόσμιο σύστημα, δηλαδή τους συνδετικούς μηχανισμούς σε όρους γεωγραφίας, κοινωνίας, οικονομίας και πολιτισμού, στη βάση των ιδιαιτεροτήτων του κάθε κράτους (π.χ. σε όρους πολιτιστικής κληρονομιάς και ιστορίας) (Henrikson, 2001). Οι Jesse και Dreyer (2016) διαπιστώνουν πως υπάρχουν γενικά δύο προσεγγίσεις για τον ορισμό των μικρών κρατών. Η πρώτη περιλαμβάνει θεωρίες που επιχειρούν να ορίσουν τα μικρά κράτη με απόλυτους όρους και έτσι προσπαθούν να αναπτύξουν ένα εφαρμόσιμο μέτρο για να καθορίσουν αυστηρά τη μονάδα ανάλυσης για αυτήν την υποκατηγορία. Η δεύτερη περιλαμβάνει τις θεωρίες που ορίζουν τα μικρά κράτη με σχετικό τρόπο έναντι άλλων κρατών.

Η επόμενη κατηγορία είναι η προσέγγιση της μελέτης των μικρών κρατών όχι όσον αφορά στα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων με μεγάλες δυνάμεις ή σε ήδη καθιερωμένους χώρους όπου οι μεγάλες δυνάμεις μπορούν να διαχειρίζονται τις διεθνείς υποθέσεις, αλλά όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ κρατών. Τα μικρά κράτη και οι μεγάλες δυνάμεις είναι συμπληρωματικά, αλλά στην πραγματικότητα, οι μεγάλες δυνάμεις ήταν πάντα μια μειονότητα στην κοινωνία των κρατών: η συντριπτική πλειονότητα των κρατών ήταν και είναι δευτερεύουσες, μικρές δυνάμεις. Επομένως, σημασία έχουν οι σχέσεις που διαμορφώνονται τόσο μεταξύ των μικρών κρατών, όσο και μεταξύ των μικρών κρατών και των μεγάλων δυνάμεων (Neumann & Gstöhl, 2004). Η Radoman (2018) αναφέρει πως υπό αυτό το πρίσμα τα μικρά κράτη είναι εκείνα τα οποία δεν μπορούν να εγγυηθούν μόνα τους την ασφάλειά τους, σύμφωνα με την άποψη των ηγετών τους.

Σε παρόμοιο πλαίσιο, ο Keohane βασίζει τον ορισμό του στον ισχυρισμό ότι τα μικρά κράτη είναι εκείνα που δεν έχουν την ικανότητα να επηρεάσουν σημαντικά το διεθνές σύστημα και των οποίων οι ηγέτες γνωρίζουν αυτό το γεγονός. Πιο συγκεκριμένα, παραθέτει τον ορισμό του Rothstein, σύμφωνα με τον οποίον ένα μικρό κράτος είναι εκείνο που αναγνωρίζει ότι δεν μπορεί να αποκτήσει ασφάλεια κυρίως με τη χρήση των δικών του δυνατοτήτων και ότι πρέπει να βασίζεται ουσιαστικά στη βοήθεια άλλων κρατών, θεσμών, διαδικασιών ή εξελίξεων για να το πράξει. Η

πεποίθηση της αδυναμίας του μικρού κράτους να βασίζεται στα δικά του μέσα πρέπει επίσης να αναγνωριστεί από τα άλλα κράτη που εμπλέκονται στη διεθνή πολιτική. Ωστόσο, αντί της επικέντρωσης στις αντιλήψεις για το αν η ασφάλεια μπορεί να διατηρηθεί κυρίως με τους ίδιους πόρους, ο Keohane (1969) προτείνει την εστίαση στον συστημικό ρόλο που οι ηγέτες των κρατών θεωρούν για τα κράτη. Ο Keohane στην πραγματικότητα εισάγει ένα ψυχολογικό στοιχείο στον ορισμό του: την αυτο-αντίληψη και τείνει να απορρίπτει τα συναισθήματα ανασφάλειας ως διακριτική μεταβλητή. Κατά τη γνώμη του, η διακριτική μεταβλητή είναι η αντίληψη των κρατών για το αν είναι σε θέση να δημιουργήσουν αντίκτυπο στο διεθνές σύστημα, μόνα τους ή σε μια ομάδα άλλων κρατών (Radoman, 2018). Αυτό οδηγεί στην τελευταία κατηγορία βάσει της οποίας ορίζονται τα μικρά κράτη.

Η τελευταία κατηγορία (πολιτικό οικοδόμημα) ορίζει τα μικρά κράτη στη βάση των αντιλήψεων των ατόμων και των θεσμών τόσο του ίδιου του κράτους, όσο και άλλων κρατών (Bailes et al., 2016· Baldacchino & Wivel, 2020). Σύμφωνα με τους Gibert και Grzelczyk (2016) αυτό που καθιστά ορισμένα κράτη μικρά δεν είναι τόσο το μέγεθός τους ή άλλα ποσοτικά (μετρήσιμα) χαρακτηριστικά, αλλά μάλλον η κατανόηση που έχουν για τον εαυτό τους και τις ικανότητές τους και επομένως η αίσθηση ευπάθειας σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από μερικές μεγάλες δυνάμεις, στη βάση της ίδιας αντίληψης. Στη βάση αυτή, τα μικρά κράτη δεν σχετίζονται με υλιστικά ζητήματα εθνικής ασφάλειας, τα οποία προκύπτουν από τον ορισμό της κατοχής εξουσίας, αλλά περισσότερο στην επιβίωση και την ασφάλειά τους. Ωστόσο, η χρήση αυτού του ορισμού δεν λαμβάνει υπόψη της τις ανισότητες μεταξύ μικρών κρατών και μεγάλων δυνάμεων και μεταξύ διαφορετικών τύπων μικρών κρατών (Baldacchino & Wivel, 2020).

Όσον αφορά στο δεύτερο χαρακτηριστικό, όμως, εκφράζεται μία διαφορετική άποψη. Πιο συγκεκριμένα, οι Pedi και Sarri (2019) επισημαίνουν πως ένα μικρό κράτος μπορεί να αυξήσει την επιρροή του στο διεθνές σύστημα, ακόμα και να οδηγήσει σε αλλαγές σε αυτό. Οι Chong και Maass (2010) επίσης υποστηρίζουν πως αν και τα μικρά κράτη θεωρούνται ως έχοντα περιορισμένη ισχύ και εξουσία με αποτέλεσμα να θεωρούνται ως ασήμαντα στις διεθνείς σχέσεις, στην ουσία δεν είναι αδύναμα, βασιζόμενα εν

πολλοί στην «ήπια ισχύ» τους. Οι Pedi και Sarri (2019) εισάγουν στη μελέτη τους τον όρο «μικρό αλλά έξυπνο κράτος» (small but smart state) προκειμένου να εξηγήσουν και να αναλύσουν αυτή τη δυνατότητα από μέρους των μικρών κρατών. Όπως επισημαίνουν οι συγγραφείς, ένα «μικρό αλλά έξυπνο κράτος» είναι ένα κράτος που προβαίνει σε αποτελεσματική χρήση των περιορισμένων πόρων του, αξιοποιεί ευνοϊκές συνθήκες, δημιουργεί χώρο για δράση, συνεργάζεται με άλλους για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά του, επιφέρει μια αλλαγή και ενεργεί με τρόπο που είναι ωφέλιμος τόσο για το ίδιο, όσο και για άλλα κράτη. Στο πλαίσιο αυτό, η δημιουργικότητα, η καινοτομία, η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα, η πρόληψη, η τεχνογνωσία και η καλή φήμη είναι οι απαραίτητες ιδιότητες.

Σε παρόμοιο πλαίσιο, οι Bueger & Wivel (2018) υπογραμμίζουν πως η πολιτική στρατηγική του μικρού κράτους είναι σημαντική και υπό αυτό το πρίσμα τα μικρά κράτη πρέπει να είναι «έξυπνα», δηλαδή να καθορίζουν την ατζέντα, να πλαισιώνουν διεθνή ζητήματα, να προτείνουν κανόνες και να παρέχουν εμπειρογνωμοσύνη και γνώση επίλυσης προβλημάτων. Μια έξυπνη στρατηγική έχει τρία βασικά στοιχεία. Πρώτον, όσον αφορά την πολιτική ουσία της στρατηγικής, το μικρό κράτος πρέπει να παρουσιάσει (μέρος) της λύσης σε ένα πρόβλημα που αναγνωρίζεται από όλους ή τους πιο σχετικούς πολιτικούς παράγοντες. Ένα μικρό κράτος είναι απίθανο να πετύχει να καθορίσει μια πολιτική πορεία που αμφισβητεί τα ζωτικά συμφέροντα των πιο ισχυρών κρατών, αλλά μπορεί να επηρεάσει επιτυχώς το περιεχόμενο των διεθνών διαπραγματεύσεων εστιάζοντας σε συγκεκριμένες λύσεις που με τη σειρά τους θα εξυπηρετούν τα δικά τους συμφέροντα. Δεύτερον, σχετικά με τη μορφή της στρατηγικής, το μικρό κράτος πρέπει να εστιάσει τους πόρους και να δείξει την προθυμία να διαπραγματευτεί και να συμβιβαστεί σε θέματα που δεν θεωρούνται ζωτικής σημασίας. Τέλος, το μικρό κράτος πρέπει να τοποθετηθεί ως «έντιμος μεσίτης». Τα μικρά κράτη έχουν ευκαιρίες να μεγιστοποιήσουν την επιρροή τους επειδή δεν θεωρούνται απειλή για τις μεγάλες δυνάμεις. Με τον πολλαπλασιασμό των διπλωματικών και ανεπίσημων δικτύων και με τη χρήση περιφερειακών οργανισμών ως εργαλείου επικοινωνίας, είναι σε θέση να ασκήσουν σημαντική επιρροή. Με αυτόν τον τρόπο, το μικρό κράτος μπορεί να είναι σε θέση να μετατρέψει την

αδυναμία του σε ένα πλεονέκτημα και να αντικαταστήσει μια αμυντική διεθνή στάση με μια επιθετική στρατηγική έξυπνης κατάστασης.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί και ένα ακόμη χαρακτηριστικό ορισμένων μικρών κρατών που συνδέεται με τη γεωγραφική τους θέση και πιο συγκεκριμένα με το γεγονός ότι δεν ανήκουν στον λεγόμενο Δυτικό Κόσμο (non-Westerness), σύμφωνα με τους Gibert και Grzelczyk (2016), όπως είναι η περίπτωση του Κατάρ που εξετάζεται σε αυτήν την εργασία. Το χαρακτηριστικό αυτό οδηγεί ορισμένα κράτη να είναι διπλά «περιφερειακά», τόσο σε μέγεθος όσο και σε γεωγραφική θέση. Επίσης, τα κράτη αυτά έχουν διαφορετική ιστορία από τα δυτικά κράτη, κάτι που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίον συμμετέχουν στη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων. Επιπλέον, αρκετά από αυτά τα μικρά, μη δυτικά κράτη δεν έχουν δημοκρατικά πολιτεύματα. Ως αποτέλεσμα, οι εξωτερικές πολιτικές τους καθορίζονται από μία ελίτ που δεν είναι πρόθυμη πάντοτε να υιοθετήσει πολιτικές προς όφελος των πολιτών ή να ενημερώσει τους πολίτες. Αυτό επηρεάζει τη φύση των συμφερόντων που υπερασπίζονται, αλλά και τη φύση τόσο της ελευθερίας τους όσο και του χρονικού πλαισίου εντός του οποίου μπορούν να λειτουργήσουν. Από την άλλη πλευρά, όμως, αντί να προσανατολίζονται αποκλειστικά στην απλή επιβίωσή τους ως αποτέλεσμα των περιορισμένων μέσων τους σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από μεγάλες δυνάμεις, μπορεί να επενδύουν περισσότερο στον ακτιβισμό. Αυτός ο ακτιβισμός μπορεί να επικεντρωθεί στην υφιστάμενη άσκηση εξουσίας των μεγάλων δυνάμεων, αλλά μπορεί να εμφανίζουν και ένα επίπεδο γνώσης και κατανόησης της εξωτερικής πολιτικής, μια προ-δραστικότητα, μια ποικιλία προσέγγισης και στρατηγικής σκέψης και μια δημιουργικότητα (Gibert & Grzelczyk, 2016).

1.2 Περιορισμοί και απειλές των μικρών κρατών

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι τα μικρά κράτη διέπονται από αρκετές προκλήσεις και απειλές. Καταρχήν, χαρακτηρίζονται από περιορισμένη ανάπτυξη ικανοτήτων σε επίπεδο διοικητικής διαχείρισης και δράσης, ανάπτυξη θεσμών, και περιορισμένη επιρροή στη διαμόρφωση μίας διεθνούς ατζέντας (Sutton, 1999). Η περιορισμένη ικανότητα των πολιτικών, οικονομικών και διοικητικών συστημάτων των μικρών κρατών τονίζεται και από τους Baldacchino και Wivel (2020) και από τον Panke (2012). Σε μία

παλαιότερη μελέτη, ο Alford (1984) αναφέρεται σε στρατιωτικούς περιορισμούς και πιο συγκεκριμένα στην έλλειψη ικανοτήτων επαρκούς και μεγάλης κλίμακας στρατιωτικής εκπαίδευσης, διαχείρισης πληροφοριών, καθώς και αξιοποίησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης τους.

Οι Baldacchino και Wivel (2020) καταλήγουν να διατυπώσουν δύο βασικά χαρακτηριστικά των μικρών κρατών που συνιστούν τόσο πρόκληση, όσο και απειλή. Το πρώτο είναι ότι τα μικρά κράτη χαρακτηρίζονται από περιορισμένη ικανότητα των πολιτικών, οικονομικών και διοικητικών τους συστημάτων. Για το λόγο αυτό, είναι επιρρεπείς σε μειωμένο ανταγωνισμό και μονοπωλιακή ή ολιγοπωλιακή ρύθμιση στην αγορά. Ωστόσο, είναι επίσης σε περισσότερο πλεονεκτική θέση να απολαμβάνουν τα οφέλη της εξατομίκευσης και μιας λιγότερο ιεραρχικής κοινωνίας. Το δεύτερο είναι πως τα μικρά κράτη αποτελούν το αδύναμο μέρος μιας ασύμμετρης σχέσης, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν τη φύση ή τη λειτουργία αυτής της σχέσης. Αυτό σημαίνει πως έχουν δυσκολία στη διαχείριση των απειλών ασφαλείας, περιορισμένη διπλωματική ισχύ για άσκηση επιρροής τις διεθνείς διαπραγματεύσεις και θεσμούς, καθώς και ευπάθεια σε διάφορα εξωτερικά (π.χ. οικονομικά ή περιβαλλοντικά) σοκ.

Η γεωγραφική θέση των μικρών κρατών μπορεί να είναι σημαντική πηγή των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών τους ταυτόχρονα. Ιστορικά, τα μικρά κράτη ασχολήθηκαν κυρίως με τη γεωπολιτική τους γειτνίαση, καθώς οι γειτονικές δυνάμεις θα μπορούσαν να προβάλουν την εξουσία στην επικράτεια του μικρού κράτους και να το απειλήσουν ως ανεξάρτητη πολιτική οντότητα. Επίσης, μπορεί να χαρακτηρίζονται από περιορισμένους πόρους και ικανότητες, αλλά συχνά έχουν συγκεκριμένες δυνατότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εργαλείο για εξειδικευμένη επιρροή (π.χ. τεχνική εμπειρογνωμοσύνη ή γνώση σε συγκεκριμένους τομείς που χρησιμοποιούν για να συμβουλεύουν άλλα κράτη ή να τροφοδοτούν διεθνείς διαπραγματεύσεις) (Bueger & Wivel, 2018).

Η Panke (2012) αναφέρεται στα εμπόδια που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα μικρά κράτη στις διεθνείς διαπραγματεύσεις, τα οποία απορρέουν ως επί το πλείστον από τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους. Τα οικονομικά μέσα είναι σημαντικά από τρεις απόψεις: μπορούν να

επηρεάσουν το πόσο γρήγορα και πόσο καλά προετοιμάζονται οι εθνικές οδηγίες από τα αρμόδια υπουργεία σε επίπεδο εθνικής πολιτικής, πόσο καλά στελεχωμένες αντιπροσωπείες συμμετέχουν ενεργά στις διαπραγματεύσεις, αλλά και πόσο αποτελεσματικά μπορούν να επηρεάσουν τη διαθεσιμότητα ή τη συχνότητα της χρήσης στρατηγικών διαπραγμάτευσης από μέρους των μικρών κρατών. Λιγότεροι οικονομικοί πόροι οδηγούν σε μικρότερες αντιπροσωπείες, ενδεχομένως ελλιπή προετοιμασία λόγω υψηλών απαιτήσεων αλλά μικρού αριθμού προσωπικού που μπορεί να οδηγήσει σε περισσότερους συμβιβασμούς και υποχωρήσεις, καθώς και περισσότερες δυσκολίες στην ανάπτυξη και την άσκηση ολοκληρωμένων διαπραγματευτικών στρατηγικών.

Μια σημαντική συνέπεια της περιορισμένης επιρροής των μικρών κρατών στις διεθνείς υποθέσεις είναι ένα στενό περιθώριο χρόνου και σφάλματος σε περιόδους αλλαγής και κρίσης. Ως συνέπεια των περιορισμένων πόρων τους, τα μικρά κράτη συνήθως δεν διαθέτουν τη δυνατότητα να προσαρμοστούν σε νέες συνθήκες κατά τη διάρκεια των αλλαγών. Είναι ευάλωτοι στην προστασία από εξωτερικά σοκ, για παράδειγμα σε περιόδους κρίσης, οικονομικά, πολιτικά ή στρατιωτικά. Για αυτόν τον λόγο, τα μικρά κράτη τείνουν να αναζητούν καταφύγιο είτε με τη μορφή διμερών συμμαχιών με μεγάλες δυνάμεις είτε μέσω πολυμερών θεσμών (Bueger & Wivel, 2018).

Εκτός των παραπάνω, τίθενται και περαιτέρω προκλήσεις και απειλές συγκεκριμένα σε επίπεδο οικονομίας. Τα μικρά κράτη έχουν μία πιο εξειδικευμένη και λιγότερο διαφοροποιημένη οικονομία από ότι τα μεγαλύτερη κράτη, αντιστοιχώντας κλίμακας στις επενδύσεις, τις μεταφορές και την παροχή κυβερνητικών υπηρεσιών, εξαιρετικά υψηλό βαθμό ανοίγματος σε εξωτερικές οικονομικές εξελίξεις όσον αφορά το εμπόριο, τις ροές κεφαλαίων και την τεχνολογία, εξάρτηση από ροές ξένων πόρων και υψηλό διεθνές κόστος μεταφοράς (Sutton, 1999). Σε επίπεδο οικονομίας, ο Payne (2004) αναφέρεται στις προκλήσεις των μικρών κρατών στην πολιτική της ανάπτυξης, επισημαίνοντας πως τα μικρά κράτη συνήθως φιλοξενούν μορφές υπεράκτιας οικονομικής δραστηριότητας (offshore), δεν διαδραματίζουν παρά περιθωριακό ρόλο στις παγκόσμιες εμπορικές συνομιλίες, αλλά και σε

(οικονομικές) πολιτικές που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Ζητήματα που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη, τη συγκέντρωση και αξιοποίηση ανθρωπίνου δυναμικού, αλλά και σταθεροποίησης του καπιταλισμού ως ο κεντρικός στόχος κορπορατικών πολιτικών αναφέρονται και από τον Katzenstein (2003).

Κατά συνέπεια, γίνεται κατανοητό πως υπάρχουν αρκετά στοιχεία που οδηγούν σε ευπάθεια τα μικρά κράτη και απειλούν τη βιωσιμότητά τους, δηλαδή την ικανότητα επιβίωσής τους ως αναγνωρίσιμη μονάδα στις διεθνείς σχέσεις. Σε γενικές γραμμές, οι λειτουργικές παράμετροι που επιτρέπουν την αξιολόγηση της σχέσης μεταξύ ευπάθειας και βιωσιμότητας με βάση τα όσα αναφέρει ο Lewis (2009) είναι οι εξής: α) Ευπάθειες που απορρέουν από τη φυσική τοποθεσία του μικρού κράτους (τοπικές ή εδαφικές ευπάθειες), β) Η έκταση της διοικητικής συνοχής (συνάρτηση εν μέρει της κοινωνικής συνοχής) του κράτους και οι ευπάθειες που προκύπτουν σε σχέση με τη διαχείριση των πολιτικών πράξεων του κράτους και τη σταθερότητα της λήψης αποφάσεων του (βαθμός της εσωτερικής πολιτικής αποτελεσματικότητας του κράτους, όπου εντάσσονται και οι πεποιθήσεις των πολιτών και της ηγεσίας), γ) Η φύση και η έκταση της οικονομικής ευπάθειας του κράτους ως οικονομική μονάδα ιδιαίτερου γεωγραφικού μεγέθους σε σχέση τόσο με τους εγχώριους πόρους όσο και με τα δίκτυα διεθνών συναλλαγών στις οποίες εμπλέκεται (οικονομική ευπάθεια). Ωστόσο, τα μικρά κράτη του 21ου αιώνα δεν μπορούν να θεωρηθούν απλά ως δομικά αδύναμα σε ένα σύστημα που ελέγχεται από μεγάλες δυνάμεις με αυξημένη ισχύ (εξουσία). Στο πλαίσιο αυτό αναδύεται η έννοια της «ανθεκτικότητας» (resilience) έναντι της ευπάθειας. Η ευπάθεια είναι μια φυσικά επιβεβλημένη και προβλέψιμη κατάσταση στην οποία ο χώρος ελιγμών είναι αυστηρά περιορισμένος. Αντίθετα, η ανθεκτικότητα είναι προσαρμοστική, επιτρέποντας στα μικρά κράτη να ελιχθούν και να αναδιαμορφωθούν (Cooper & Shaw, 2009).

Σε παρόμοιο πλαίσιο, οι Lee και Smith (2018) τονίζουν ότι ενώ όλες οι χώρες, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, φαίνεται ότι εκτίθενται σε αυξημένες διαδικασίες ολοκλήρωσης και αλληλεξάρτησης, τα μικρά κράτη συχνά θεωρούνται ιδιαίτερα λόγω παραγόντων όπως η αδυναμία τους να εκμεταλλευτούν αυξανόμενες αποδόσεις κλίμακας, τα υψηλά επίπεδα

εμπορικού ανοίγματος και η έκθεσή τους σε αστάθεια στα επίπεδα τιμών της διεθνούς αγοράς. Ωστόσο, ενώ υποστηρίζεται ότι τα μικρά κράτη είναι επομένως πιο περιορισμένα (και πιο αδύναμα) από τα μεγαλύτερα, ακριβώς το μέγεθός τους μπορεί να δημιουργήσει ευκαιρίες καθώς και περιορισμούς (Lee & Smith, 2018). Έτσι, έχει αναφερθεί η άποψη ότι δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά από τα μεγαλύτερα κράτη αλλά ισοδύναμα, και πως το καθεστώς και τα προβλήματά τους θα πρέπει να αντικατοπτρίζονται στους διεθνείς κανόνες και στις διεθνείς διαδικασίες. Αυτός ο ισχυρισμός βασίζεται στο ότι δεν είναι το μέγεθος των μικρών κρατών που θέτει περιορισμούς, αλλά η διαμόρφωση πολιτικής σε διάφορα επίπεδα (π.χ. εμπόριο). Κατά συνέπεια, ο συντονισμός των μικρών κρατών και η δημιουργία συνασπισμών μπορεί να αυξήσει τις δυνατότητες των μικρών κρατών ώστε να είναι λιγότερο περιθωριοποιημένα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων υπερεθνικών οργανισμών (Lee & Smith, 2018). Αυτό οδηγεί τη συζήτηση στη στρατηγική των μικρών κρατών, που αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

2.1 Στρατηγική συμμαχιών

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική σχολή σκέψης τα μικρά κράτη δεν διαθέτουν τις κατάλληλες στρατιωτικές και οικονομικές δυνατότητες να επηρεάσουν τα διεθνή ή περιφερειακά συστήματα. Επομένως, τα μικρά κράτη συνήθως αντιδρούν και συμμορφώνονται με τις πιέσεις του διεθνούς συστήματος, τα οποία προέρχονται από τον ανταγωνισμό μεταξύ των σημαντικότερων παικτών του συστήματος. Οι στρατηγικές επιλογές των μικρών κρατών εξαρτώνται από το πόσο χώρο δράσης τους επιτρέπουν άλλα κράτη, ιδίως οι μεγάλες δυνάμεις (Gvalia et al., 2019). Στη βάση του ρεαλισμού, η εστίαση είναι στις ικανότητες ενός κράτους, οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν την ικανότητά του να διασφαλίζει την ασφάλεια και την επιβίωσή του σε ένα παγκόσμιο σύστημα κυρίαρχων κρατών, καθένα από τα οποία επιδιώκει το δικό του εθνικό συμφέρον. Σε ένα τέτοιο σύστημα, ένα μικρό κράτος μπορεί να ασκήσει πολύ μικρή ατομική επιρροή και επομένως επιλέγει τη στρατηγική των συμμαχιών με μεγαλύτερη κράτη (Braveboy-Wagner, 2010). Παρομοίως, υποστηρίζεται από τον Katzenstein (2003) πως τα μικρά κράτη είναι πιο ενεργά όσον αφορά στη συλλογική δράση και τη δημιουργία συμμαχιών. Η Vankovska (2017) επισημαίνει πως τα μικρά κράτη προτιμούν να αναζητούν διεθνείς οργανισμούς και συμμαχίες για να εγγυηθούν την ασφάλειά τους και να επιτύχουν στόχους εξωτερικής πολιτικής. Οι Gvalia et al. (2019) τονίζουν ότι επειδή τα μικρά κράτη, εξ ορισμού, δεν διαθέτουν πιο παραδοσιακές μορφές εξουσίας, πρέπει να εστιάσουν στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τους πόρους και τις σχέσεις τους.

Στο πλαίσιο των συμμαχιών θα πρέπει τέλος να αναφερθεί πως μικρά, εξαρτημένα κράτη τείνουν να συνεισφέρουν σε διεθνείς στρατιωτικές αποστολές για να εξασφαλίσουν διάφορα οφέλη συμμαχίας. Το «δίλημμα ασφάλειας συμμαχίας» που αναπτύχθηκε από τον Snyder το 1997 αποτελεί το θεωρητικό υπόβαθρο που εξηγεί τη συμμαχία σε στρατιωτικούς όρους, σύμφωνα με τους Oma και Petersson (2019). Το δίλημμα αυτό βασίζεται σε δύο διαστάσεις φόβου: τον φόβο της εγκατάλειψης και τον φόβο της παγίδευσης. Η εγκατάλειψη αναφέρεται στο ότι ο σύμμαχος μπορεί να μην εκπληρώσει τις ρητές δεσμεύσεις συμμαχίας, να παρέχει αναμενόμενη

υποστήριξη σε τομείς που δεν καλύπτονται από τη συνθήκη συμμαχίας, ή να αποφασίσει ακόμη και να αποχωρήσει από τη συμμαχία ή να ευθυγραμμιστεί εκ νέου με τον αντίπαλο. Η παγίδευση συμβαίνει όταν μια δέσμευση συμμαχίας μεταβάλλει τα συμφέροντα κάποιου, δηλαδή ένα κράτος οδηγείται σε μία σύγκρουση για να διασφαλίσει τα συμφέροντα του συμμάχου, όχι όμως τα δικά του. Στην πρώτη περίπτωση υπάρχει απώλεια ασφάλειας, ενώ στη δεύτερο απώλεια αυτονομίας (Radoman, 2018· Oma & Petersson, 2019). Το δίλημμα ασφάλειας της συμμαχίας προκύπτει επειδή οι κίνδυνοι εγκατάλειψης και παγίδευσης τείνουν να έχουν μία αντίστροφη σχέση. Έτσι, τα κράτη καλούνται σε μία συμμαχία να λάβουν απόφαση σχετικά με το πόσο θα δεσμευθούν με άλλα κράτη και το πόση υποστήριξη θα παράσχουν σε ενδεχόμενες συγκρούσεις. Οι μικροί σύμμαχοι τείνουν να ανησυχούν ότι η αποτυχία να ανταποκριθούν στις προσδοκίες των μεγαλύτερων συμμάχων (π.χ. μη παροχή της επιθυμητής υποστήριξης) θα αποδυναμώσει την αλληλεγγύη της συμμαχίας και θα προκαλέσει ζημία στην αρχή της αμοιβαιότητας στην οποία βασίζουν την ασφάλειά τους. Η εξάρτηση ενός μικρού κράτους από ένα άλλο μεγάλο κράτος μπορεί να είναι είτε στρατιωτική, είτε πολιτική. Η στρατιωτική εξάρτηση ενός κράτους αντικατοπτρίζει το επίπεδο απειλής που αντιμετωπίζει από τον αντίπαλο, την έκταση της εμπιστοσύνης στον σύμμαχο για την αποτροπή και την αντιμετώπιση της απειλής, καθώς επίσης και τη διαθεσιμότητα και ελκυστικότητα εναλλακτικών μέσων αντιμετώπισης της απειλής. Η πολιτική εξάρτηση είναι τα οφέλη που οι σύμμαχοι αναμένουν από τη διπλωματική υποστήριξη του συμμάχου σε μελλοντικές περιστάσεις πριν από τον πόλεμο (Oma & Petersson, 2019).

Η επιλογή της στρατηγικής που τελικά θα επιδιώξει ένα κράτος εξαρτάται από δύο βασικούς παράγοντες: την αξιολόγηση του εξωτερικού περιβάλλοντος και της βάσης του και το σύνολο των υλικών και ανθρώπινων πόρων του. Επιπλέον, η επιλογή της στρατηγικής εξαρτάται από τον χαρακτήρα των ηγετών του, τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού του κράτους και τον προσανατολισμό τους. Στη βάση αυτή δημιουργούνται δύο ευρείες ομάδες πιθανών στρατηγικών (Radoman, 2018): α) ενεργές, με στόχο την αλλαγή της θέσης ενός μικρού κράτους στο εξωτερικό περιβάλλον του, είτε αυξάνοντας την υλική και ανθρώπινη βάση του είτε προσπαθώντας να

αλλάζει την ανισορροπία της εξουσίας με άλλους τρόπους, και β) παθητική, με στόχο τη διατήρηση του status quo.

Στην περίπτωση συγκρούσεων, επίσης, μία στρατηγική των μικρών κρατών είναι και η κλιμάκωση (escalation) έναντι των μεγάλων δυνάμεων. Η κλιμάκωση αφορά όχι μόνο την έναρξη μίας πολεμικής σύγκρουσης, αλλά και το πώς αλληλεπιδρούν τα εμπλεκόμενα μέρη και πώς ξεδιπλώνεται η δυναμική της βίας: η διακύμανση του επιπέδου βίας στο χρόνο και στο χώρο επηρεάζει το βαθμό επιτυχίας σε μάχες, εκστρατείες και πολέμους. Επίσης, η κλιμάκωση συνδυάζεται με αιτίες πολέμου. Αυτή η κατανόηση συνδέεται στενά με την έννοια του διλήμματος ασφαλείας, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, και των πολέμων που λαμβάνουν χώρα ακόμη και σε καταστάσεις όπου οι εμπλεκόμενοι δεν προτιμούν τον πόλεμο. Επομένως, η κλιμάκωση, σε αυτήν την περίπτωση συμβαίνει ανεξάρτητα από το αν τα ενδιαφερόμενα μέρη το επιθυμούν (Angstrom & Petersson, 2019).

Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, υποστηρίζεται πως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ελλείψει άμεσων εξωτερικών απειλών, η στρατηγική της συμμαχίας απώλεσε την προηγούμενη σημασία της για τα μικρά κράτη. Δεδομένου ότι οι περισσότερες απειλές προκύπτουν από τις εσωτερικές αδυναμίες των κρατών, η συμμετοχή σε συμμαχίες δεν φαίνεται να χρησιμεύει ως απάντηση σε αυτούς τους τύπους απειλών, ούτε υπάρχει ενδιαφέρον για τα μεγάλα κράτη μέλη να εμπλακούν σε σχετικές συγκρούσεις. Κατά συνέπεια, η μεταβαλλόμενη φύση των απειλών για την ασφάλεια οδηγεί σε μια διαφορετική ανάλυση κόστους-οφέλους για τα μικρά κράτη. Υπό αυτό το πρίσμα, ενδεχομένως ορισμένα μικρά κράτη να επιλέξουν την ουδετερότητα μέσω της συμμετοχής τους σε συνεργασίες ασφαλείας (Radoman, 2018).

2.2 Στρατηγική άμυνας και ασφάλειας

Στο πλαίσιο της στρατηγικής άμυνας και ασφάλειας, οι Bjerga και Haaland (2010) σε μία ενδιαφέρουσα μελέτη διερευνούν τη διαμόρφωση δογμάτων από μέρους των μικρών κρατών. Στο υψηλότερο επίπεδο, τα δόγματα περιέχουν κατευθυντήριες γραμμές πολιτικής άμυνας και ασφάλειας ενός κράτους, είτε γραπτές είτε άγραφες. Το επόμενο επίπεδο της ιεραρχίας αποτελείται από έγγραφα που παράγονται και δημοσιεύονται στο υψηλότερο

στρατιωτικό επίπεδο, όπου αναφέρεται πώς πρέπει να χρησιμοποιηθεί η στρατιωτική δύναμη σε συγκεκριμένους τύπους επιχειρήσεων. Τέλος, στο χαμηλότερο επίπεδο της ιεραρχίας πραγματοποιείται μια συνεχής ανάπτυξη και αναθεώρηση των επιχειρησιακών εννοιών. Στη βάση αυτών των τριών ιεραρχικών επιπέδων των δογμάτων, οι Bjerga και Haaland (2010) καταλήγουν σε τρία συμπεράσματα όσον αφορά στη διαμόρφωση δογμάτων από μέρους των μικρών κρατών: α) τα μικρά κράτη έχουν περιορισμένη ελευθερία να αναπτύξουν έναν ξεχωριστό τρόπο σκέψης σχετικά με τη χρήση των στρατιωτικών τους δυνάμεων. Η εξάρτησή τους από συμμάχους και διεθνείς οργανισμούς αποκλείει τέτοιες προσπάθειες, β) τα μικρά κράτη έχουν περιορισμένη θεσμική ικανότητα να αναπτύξουν τη δική τους στρατιωτική σκέψη και δόγματα. Η ερευνητική τους ικανότητα είναι περιορισμένη και οι στρατιωτικές τους ακαδημίες είναι σχετικά μικρές με μόνο στοιχειώδη ικανότητα σε διάφορους τομείς, γ) η συμμετοχή των μικρών χωρών σε πολυμερείς επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας συχνά οφείλεται εν μέρει ή και πρωτίστως στον πολιτικό συμβολισμό. Η συμβολή της δύναμης σηματοδοτεί την πολιτική υποστήριξη ενός διεθνούς θεσμού (π.χ. NATO) ή μιας κοινής αιτίας, αλλά οι δυνάμεις των μικρών κρατών δεν επαρκούν ώστε να οδηγήσουν σε μια πραγματική διαφορά στην ίδια τη στρατιωτική επιχείρηση. Κατά συνέπεια, οι επιχειρησιακές εμπειρίες αυτών των δυνάμεων διαφέρουν από αυτές που αποκτώνται από μεγαλύτερες χώρες και έτσι τα στρατιωτικά τους δόγματα μπορούν να αναπτυχθούν ανεξάρτητα από τις επιχειρησιακές τους εμπειρίες. Τα παραπάνω συμπεράσματα σημαίνουν ότι η επιρροή των μικρών κρατών στα γεγονότα είναι περιορισμένη, αλλά και ότι τα δόγματα των μικρών χωρών θα επηρεαστούν σε μεγάλο βαθμό από τη σκέψη που λαμβάνει χώρα στις μεγάλες δυνάμεις. Ως εκ τούτου, αναμένεται ότι μόνο σε περιορισμένο βαθμό θα αντιμετωπίσουν συγκεκριμένα θέματα εθνικής ασφάλειας.

Σε παρόμοιο πλαίσιο, ο Honig (2016) υποστηρίζει πως η διαμόρφωση δόγματος και η στρατηγική άμυνας και ασφάλειας δεν θεωρούνται συνήθως ως τομείς δραστηριότητας στους οποίους τα μικρά κράτη μπορούν να ασκήσουν μεγάλη εξουσία, αλλά αντίθετα ως επί το πλείστον θα πρέπει να συμμορφωθούν με τα δόγματα των μεγάλων δυνάμεων. Άλλωστε, οι μεγάλες

δυνάμεις καθιερώνουν όχι μόνο τους κανόνες και τις δομές του διεθνούς συστήματος, αλλά και τις περιφερειακές ιεραρχίες ασφάλειας (Jesse & Dreyer, 2016· Bueger & Wivel, 2018). Ωστόσο, ο Honig (2016) προβάλλει ένα σημαντικό αντεπιχείρημα που άπτεται των εξελίξεων των σχετικών θέσεων των κρατών και επομένως της επιρροής των μικρότερων δυνάμεων στον κόσμο της διεθνούς πολιτικής, καθώς ως κυριότερο μέσο που χρησιμοποιείται για την επιδίωξη πολιτικού ενδιαφέροντος αναγνωρίζονται τα στρατιωτικά μέσα. Η κύρια ιδέα είναι πως υπάρχει μία παγκόσμια τάση αποκέντρωσης της πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος, κάτι το οποίο προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες στα μικρά κράτη για αυξημένη επιρροή. Ένα δεύτερο αντεπιχείρημα του συγγραφέα είναι πως τα δόγματα των μεγάλων δυνάμεων συνήθως χαρακτηρίζονται από γραφειοκρατία και από παρωχημένες σκέψεις. Αντίθετα, τα μικρά κράτη έχουν μεγαλύτερο περιθώριο πειραματισμού και προσαρμογής. Στη βάση αυτών των δύο επιχειρημάτων γίνεται κατανοητό ότι τα μικρά κράτη, αν και δεν έχουν μεγάλη δυνατότητα διαμόρφωσης των δικών τους δογμάτων, μπορούν να επηρεάσουν τη διεθνή πολιτική και τις στρατιωτικές συγκρούσεις.

Από τα παραπάνω συμπεραίνεται ότι η συμβολή των μικρών κρατών στη διεθνή ασφάλεια θεωρείται παραδοσιακά ως περιθωριακή στην καλύτερη και αντιπαραγωγική στη χειρότερη, εξαιτίας του χαρακτηριστικού της εξάρτησης (Smed & Wivel, 2017), όπως αναλύθηκε και παραπάνω από τους Oma και Petersson (2019). Καθώς τα μικρά κράτη έχουν μικρό μέγεθος και περιορισμένες δυνατότητες (π.χ. υλικοί και ανθρώπινοι πόροι), δεν μπορούν να βασίζονται στους δικούς τους πόρους για την εθνική τους ασφάλεια. Δίνοντας έμφαση στους κινδύνους της στρατιωτικής επίθεσης και της οικονομικής ευπάθειας, τα μικρά κράτη αναμένεται να στοχεύουν αμυντικά στην επιβίωση επιδιώκοντας τη στρατιωτική και / ή οικονομική προστασία μιας από τις μεγάλες δυνάμεις. Πλέον, όμως, τα μικρά κράτη επιλέγουν ολοένα και περισσότερο ρεαλιστικές και συνεργατικές απαντήσεις σε διεθνείς κρίσεις. Δεδομένης της μη δυνατότητάς τους να χρησιμοποιήσουν τη βία, βασίζονται σε διπλωματικά μέσα επιρροής και πειθούς. Αυτά τα μέσα, σύμφωνα με τους Smed και Wivel (2017) είναι τα εξής τρία: α) το μικρό κράτος μπορεί να αναλάβει το ρόλο «έντιμου μεσίτη» - μεσολαβητή που

διευκολύνει τη διαπραγμάτευση συμφωνιών και διεθνών συνθηκών, β) τα μικρά κράτη μπορούν να αναλάβουν το ρόλο «λόμπι» χρησιμοποιώντας τις γνώσεις τους σε ένα συγκεκριμένο θέμα για να επηρεάσουν τα αποτελέσματα, γ) ένα μικρό κράτος μπορεί να αναλάβει το ρόλο ενός «κανόνα-επιχειρηματία» για να πείσει τους άλλους για τις ιδέες του, και έτσι να δημιουργήσει μια ιδεολογική βάση για την αλλαγή του περιβάλλοντος ασφάλειας ή / και συγκεκριμένων πολιτικών. Αυτό συνήθως περιλαμβάνει την αξιοποίηση των συζητήσεων που ήδη κυριαρχούν στην πολιτική ατζέντα. Παρουσιάζοντας τις δικές του πολιτικές πρωτοβουλίες ως σχετικές συνεισφορές για την αντιμετώπιση των μελλοντικών προκλήσεων, όπως έχουν καθοριστεί από κορυφαίους παράγοντες (δηλαδή τις μεγάλες δυνάμεις), τα μικρά κράτη μπορούν να επηρεάσουν σημεία που έχουν ιδιαίτερη σημασία για το εθνικό τους συμφέρον, όπως είναι η ασφάλεια και η άμυνά τους. Έτσι, τα μικρά κράτη τείνουν να επιδιώκουν να ασκήσουν επιρροή στις διεθνείς υποθέσεις χρησιμοποιώντας πολιτικές διπλωματίας (Smed & Wivel, 2017). Αυτό οδηγεί τη συζήτηση στις στρατηγικές εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας που αναλύονται στην επόμενη υπο-ενότητα.

2.3 Στρατηγική εξωτερικής πολιτικής και διπλωματίας

Αρκετές μελέτες έχουν διεξαχθεί στο πεδίο της άσκησης εξωτερικής πολιτικής από μέρους των μικρών κρατών. Προκειμένου να ερμηνεύσουν τον τρόπο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής των μικρών κρατών, οι Gvalia et al. (2013) εστιάζουν σε δύο τύπους ιδεών: α) ιδέες για την ταυτότητα του κράτους και β) ιδέες για τον σκοπό του κράτους. Οι συγγραφείς αρχικά τονίζουν πως σύμφωνα με τη ρεαλιστική σχολή σκέψης, οι ιδεολογικοί παράγοντες είναι λιγότερο σημαντικοί όταν διακυβεύεται η εθνική ασφάλεια και επομένως αυτοί οι παράγοντες ασκούν μικρή επιρροή στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής. Σε αντίθεση με αυτόν τον ισχυρισμό, οι Gvalia et al. (2013) καταδεικνύουν ότι η έμφαση στις προαναφερθείσες ιδέες παρέχει σημαντική βοήθεια στην κατανόηση της εξωτερικής πολιτικής συμπεριφοράς ενός μικρού κράτους. Οι συγγραφείς ορίζουν την έννοια των ιδεών ως πεποιθήσεις που κατέχουν άτομα που επηρεάζουν τα αποτελέσματα της εξωτερικής πολιτικής. Ο ισχυρισμός αυτός στηρίζεται στο ότι καταρχήν το περιβάλλον στο οποίο ενεργούν τα κράτη, που είναι κοινωνικό και υλικό,

παρέχει μια κατανόηση των συμφερόντων τους. Στη βάση αυτή, οι επιλογές εξωτερικής πολιτικής καθορίζονται επομένως όχι μόνο από το εξωτερικό περιβάλλον ασφάλειας, αλλά και από τις ιδέες και τις ταυτότητες των σχετικών παραγόντων εξωτερικής πολιτικής που ερμηνεύουν το εξωτερικό περιβάλλον ασφάλειας και τα υλικά συμφέροντά τους. Κατά συνέπεια, οι συγγραφείς απορρίπτουν τη διχοτομία μεταξύ ιδεών και υλικών συμφερόντων και εστιάζουν στην τρόπο αλληλεπίδραση αυτών.

Η προσέγγιση που βασίζεται στην ταυτότητα προτάθηκε από τους Kakachia et al. (2018) για την ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής των μικρών κρατών. Το θεωρητικό τους υπόβαθρο σχηματίζεται στη βάση δύο παραδοχών: α) οι αλλαγές στην εξωτερική πολιτική ενός μικρού κράτους μπορούν να ερμηνευθούν κατανοώντας τις αλλαγές στις ταυτότητες των κύριων πολιτικών παραγόντων, β) οι ταυτότητες και οι πολιτικές συνδέονται μέσω του λόγου. Αυτό σημαίνει ότι εάν παρατηρηθούν αλλαγές στη συζήτηση, είναι πολύ πιθανό ότι προηγούνται των αλλαγών στις ταυτότητες και τις αντιλήψεις και ότι θα ακολουθηθούν από αλλαγές στις πολιτικές. Ωστόσο, δεν πρόκειται να υποστηριχθεί ότι ο λόγος πρέπει να θεωρηθεί είτε ως αποκλειστικά αντανάκλαση των εξωτερικών συνθηκών είτε ως αιτιώδης σχέση με την εξωτερική πολιτική. Αντιθέτως, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα κανάλι μέσω του οποίου οι αλλαγές στις ταυτότητες εκδηλώνονται και ταυτόχρονα οδηγούν σε αλλαγές στη συμπεριφορά εξωτερικής πολιτικής. Στη βάση των ανωτέρω, η ταυτότητα στη συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρεται και στην πολιτική των κυβερνήσεων ενός μικρού κράτους, εκτός από τις ιδέες για την ταυτότητα του κράτους που αναπτύχθηκαν από τους Gvalia et al. (2013).

Μία άλλη κατηγορία ταυτοτήτων που έχει αναφερθεί είναι η ταυτότητα ασφάλειας (Radoman, 2018). Αυτές οι ταυτότητες κατασκευάζονται από τις ιστορικές εμπειρίες των κρατών και από μύθους και εικόνες που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των ηγετών των μικρών κρατών για τους ρόλους που διαδραματίζουν τα κράτη τους στο διεθνές σύστημα. Εάν οι πολιτικές ασφάλειας των μικρών κρατών γίνονται κατανοητές με αυτόν τον τρόπο, η εξουσία στην υλική της μορφή επηρεάζει μόνο έμμεσα τις θέσεις των κρατών στο διεθνές σύστημα. Τα μικρά κράτη μπορούν να υιοθετήσουν διαφορετικές επιλογές εξωτερικής πολιτικής που δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την

περιορισμένη υλική τους βάση. Με αυτόν τον τρόπο, η ισχύς των μικρών κρατών εξαρτάται από τις εξωτερικές πολιτικές τους σε ένα δεδομένο διεθνές περιβάλλον. Οι συνέπειες της υιοθέτησης αυτής της προσέγγισης, σύμφωνα με τη Radoman (2018) είναι οι κάτωθι: α) αν και τα μεγέθη των κρατών και οι γεωγραφικές θέσεις είναι καθορισμένες, δεν καθορίζουν απαραίτητα τις εξωτερικές πολιτικές και τις πολιτικές ασφάλειας που πρέπει να χρησιμοποιηθούν, καθώς αυτή η επιλογή εξαρτάται από την κατανόηση των ελίτ των κρατών σχετικά με τη θέση και τις ευκαιρίες τους σε ένα δεδομένο διεθνές περιβάλλον. Εάν συμβαίνει αυτό, τότε ένα μικρό κράτος μπορεί να ξεπεράσει τα ελλείμματα ισχύος που προκύπτουν από καθαρά υλιστικές παραμέτρους μέσω της ταυτότητας, β) οι ταυτότητες που διαμορφώνουν τις εξωτερικές πολιτικές δεν είναι σταθερές και επομένως μπορούν να αλλάξουν με τον επαναπροσδιορισμό των διεθνών θέσεων των κρατών, των ευκαιριών τους και των στόχων τους σε ένα δεδομένο περιβάλλον. Αυτό αμφισβητεί την παραδοσιακή κατανόηση της ισχύος, που θεωρείται ότι εξαρτάται από τη γεωγραφία και το μέγεθος.

Η Braveboy-Wagner (2010) αναφέρεται στη ρεαλιστική σχολή σκέψης, η οποία επικεντρώνεται ως επί το πλείστον στη στρατιωτική εξουσία ενός μικρού κράτους. Ωστόσο, επισημαίνει πως ορισμένοι μελετητές έχουν ενσωματώσει μια οικονομική προοπτική που παρέχει τη δυνατότητα εξέτασης της διαπραγματευτικής / οικονομικής ισχύος των μικρών κρατών. Αυτό όμως δεν αγνοεί το γεγονός της (οικονομικής) εξάρτησης που μπορεί να αυξήσει την ευπάθεια των μικρών κρατών. Η νεοφιλελεύθερη σχολή σκέψης, όπως συμπληρώνει η συγγραφέας, διέπεται από το ίδιο επιχείρημα: παρ' όλο που το διεθνές σύστημα θεωρείται πιο περίπλοκο, συνεργατικό και χωρίς αποκλεισμούς, εξακολουθεί να ισχύει ότι ένα μικρό κράτος δεν μπορεί, ενεργώντας μεμονωμένα, να έχει μεγάλο αντίκτυπο στο διεθνές σύστημα, παρά μόνο σε ομάδες που είναι τόσο μεγάλες που κάθε κράτος έχει ελάχιστη επιρροή. Κατά συνέπεια, η Braveboy-Wagner (2010) υποστηρίζει πως η εξουσία που ασκείται από τα μικρά κράτη σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής δύσκολα ασκείται σε επίπεδο συστήματος. Αντ' αυτού, η συγγραφέας προτείνει μια προσέγγιση εξωτερικής πολιτικής που περιλαμβάνει την άσκηση «ήπιας ισχύος». Η χρήση αυτής της προσέγγισης οδηγεί σε δύο

πλεονεκτήματα: α) μπορεί να καταδείξει πως υπάρχουν μερικά μικρά κράτη που είναι αρκετά ανθεκτικά για να αντιμετωπίσουν τις παγκόσμιες οικονομικές πιέσεις, β) μπορεί να καταδείξει πως υπάρχουν μερικά μικρά κράτη που έχουν τη δυνατότητα εντοπισμού ευκαιριών στο διεθνές σύστημα, και που παράλληλα έχουν την ικανότητα να εφαρμόσουν στρατηγικές για την επιτυχή προώθηση των συμφερόντων τους.

Οι Chong και Maass (2010) αναφέρθηκαν πριν από την Braveboy-Wagner (2010) στην εξωτερική πολιτική των μικρών κρατών προκειμένου να τονίσουν τις πολλαπλές διαστάσεις ή τις δυνατότητες της άσκησης εξουσίας από μέρους των μικρών κρατών σε όρους για παράδειγμα αξιοποίησης εργαλείων και μεθόδων «ήπιας ισχύος». Η προσέγγιση αυτή, όπως ισχυρίζονται οι Gvalia et al. (2019) βασίζεται ρητά ή έμμεσα στην υπόθεση ότι η εστίαση στους περιορισμούς και τις ευκαιρίες των παγκόσμιων ή περιφερειακών περιβαλλόντων είναι πιο σχετική για την κατανόηση των επιλογών που διαθέτουν τα μικρά κράτη όσον αφορά τις εξωτερικές πολιτικές.

Στο βαθμό που τα μικρά κράτη μπόρεσαν να διαμορφώσουν τη διεθνή ατζέντα, αυτό συνέβη συνήθως σε εξαιρετικά θεσμοθετημένα πλαίσια (π.χ. εντός συγκεκριμένων θεσμών) και για τον λόγο αυτό οι Bueger και Wivel (2018) υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα και τη σημασία της διπλωματίας από μέρους αυτών των κρατών στο πεδίο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Σε αυτό σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η γνώση και εμπειρογνωμοσύνη τους. Το πώς τα μικρά κράτη ενισχύουν τη γνώση και την εμπειρογνωμοσύνη τους σε διεθνείς διαπραγματεύσεις εξαρτάται τόσο από τον πολιτικό πολιτισμό όσο και από τον θεσμικό σχεδιασμό. Η πολιτική κουλτούρα μιας χώρας εκφράζει τις κοινές έννοιες και τις αντιλήψεις για το τι είναι νόμιμη πολιτική δράση και συνδέεται στενά με την οικοδόμηση εθνικής ταυτότητας. Μια πολιτική κουλτούρα που δίνει έμφαση στον ενεργό ρόλο του κράτους όταν συνεργάζεται με μη κρατικούς φορείς για την εξασφάλιση της κοινωνικής ανάπτυξης είναι πιθανό να εξαπλωθεί στη διεθνή σφαίρα με τη μορφή ακτιβιστικής εξωτερικής πολιτικής. Ο θεσμικός σχεδιασμός του μικρού κράτους μεσολαβεί στα αποτελέσματα μιας συγκεκριμένης πολιτικής κουλτούρας στη διπλωματία των μικρών κρατών. Μικρά κράτη που έχουν καθιερώσει επιτυχώς γραμμές επικοινωνίας μεταξύ εγχώριων κυβερνήσεων

και διπλωματών που είναι αποσπασμένοι στο εξωτερικό και είναι πρόθυμοι να επιτρέψουν σε αυτούς τους διπλωμάτες έναν ευέλικτο χώρο δράσης για να επηρεάσουν τις διαπραγματεύσεις είναι πιθανότατα να είναι πιο επιτυχημένα όταν πρόκειται για τη μεγιστοποίηση της επιρροής τους (Bueger & Wivel, 2018).

Σε επίπεδο διαπραγματεύσεων, η Panke (2012) τονίζει πως τα μικρά κράτη, παρά το γεγονός ότι δεν διαθέτουν τους οικονομικούς, διοικητικούς, γνωστικούς πόρους για να είναι εξίσου δραστήρια στις διεθνείς διαπραγματεύσεις με τους «μεγαλύτερους» ομολόγους τους, μπορούν να προσαρμόσουν τις διαπραγματευτικές τους στρατηγικές υπό την προϋπόθεση της προτεραιότητας. Αυτό σημαίνει πως θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα και να επενδύουν τους διαθέσιμους πόρους σε ζητήματα ιδιαίτερης σημασίας για εκείνα. Επιπρόσθετα, η Panke (2012) αναφέρεται σε δύο στρατηγικές σε επίπεδο διαπραγματεύσεων: α) στρατηγικές ανάπτυξης ικανοτήτων που στοχεύουν όχι στο να επηρεάσουν άμεσα τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων, αλλά για να βελτιώσουν τις συνθήκες αυτών και β) στρατηγικές διαμόρφωσης που στοχεύουν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων μέσω της πειθούς ή μέσω ορθολογιστικών διαπραγματευτικών στρατηγικών. Τα μικρά κράτη μπορούν επίσης να αυξήσουν και τις γνωστικές τους ικανότητες και τις πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους μέσω της επικοινωνίας και της συνεργασίας με θεσμικούς φορείς και διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, επιστημονικές κοινότητες ή λόμπυ, κάτι που θα εξοικονομήσει χρόνο και κόστος, αλλά και θα ενισχύσει την επιχειρηματολογία τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΡ

3.1 Συνοπτική ιστορία του Κατάρ

Η σύγχρονη ιστορία του Κατάρ χρονολογείται από το 1766, όταν τμήματα της κάστας Bani Utub στο Κουβέιτ, το al-Khalifa και το al-Jalahima, έφυγαν από το Κουβέιτ για τη Zubara, στη δυτική ακτή του Κατάρ, όπου ίδρυσαν έναν οικισμό. Η ιστορία του Κατάρ πριν από αυτή την ημερομηνία είναι ασαφής. Το εσωτερικό της χερσονήσου δεν είχε οικισμούς, αλλά κατοικήθηκε κατά καιρούς από νομαδικές φυλές. Οι μόνοι οικισμοί που υπήρχαν όταν έφτασαν οι Bani Utub ήταν μικρά, φτωχά ψαροχώρια προσανατολισμένα προς τη θάλασσα ή προς την έρημο, που ήταν προσωρινοί. Μέχρι το 1867, η Βρετανία είχε δώσει λίγη προσοχή στο Κατάρ, το οποίο θεωρούσε ότι εξαρτάται από το Μπαχρέιν. Το 1868 υπογράφηκε συνθήκη μεταξύ της Βρετανίας και του Κατάρ, όπου το δεύτερο συμφώνησε μεταξύ άλλων να επιστρέψει στη Ντόχα και να ζήσει ειρηνικά. Η συνθήκη σηματοδότησε την πρώτη βρετανική αναγνώριση του Κατάρ και ιδιαίτερα του Muhammad al-Thani, του υπογράφοντος Σεΐχη. Η συνθήκη αναγνώρισε τους δεσμούς του Κατάρ με το Μπαχρέιν, αλλά το αποτέλεσμα ήταν να διαγραφεί και να αναγνωριστεί το Κατάρ ως ξεχωριστό και εν μέρει αυτόνομο από το Μπαχρέιν. Η συνθήκη έθεσε τη νομική βάση για την μεταγενέστερη αναγνώριση του Κατάρ ως αυτόνομης πολιτικής μονάδας και, μέσω της αναγνώρισης, έδωσε ιδιαίτερη θέση στην οικογένεια al-Thani, η οποία στη συνέχεια θα κυβερνούσε το Κατάρ (Crystal, 1990).

Το 1871 οι Οθωμανοί κατέλαβαν τη Χάσα. Στη δεκαετία του 1870 και του 1880, το Κατάρ εκμεταλλεύτηκε κάθε ευκαιρία, επίσημη και ανεπίσημη, για να παρενοχλήσει τους Ινδούς: αύξηση φόρων και ενθάρρυνση της επίθεσης σε ινδικά πλοία και καταστήματα. Οι Βρετανοί υποστήριξαν τους Ινδούς ως ένα σημείο, σε ορισμένες περιπτώσεις απαιτώντας αποζημίωση. Ωστόσο, μέχρι το 1880 οι Ινδοί έφυγαν από την περιοχή. Τα περιστατικά αυτά χρησιμοποιήθηκαν από το Κατάρ για να διερευνήσουν τα όρια της βοήθειας και του εξαναγκασμού τόσο από τους Οθωμανούς όσο και από τη Βρετανία. Ωστόσο, η μακροπρόθεσμη συνέπεια αυτών ήταν ότι το Κατάρ έμεινε χωρίς σημαντική ινδική εμπορική κοινότητα. Στη δεκαετία του 1880 οι σχέσεις μεταξύ του Κατάρ και των Οθωμανών επιδεινώθηκαν, καθώς ο Qasim

απειλήσε την παραίτησή του σε μια ανεπιτυχή προσπάθεια να εμποδίσει την οθωμανική επέκταση. Μια αναμέτρηση ήταν αναπόφευκτη. Ήταν το 1893 όταν ένας Οθωμανός εκπρόσωπος από τη Basra ήρθε στη Ντόχα και ο Qasim, φοβούμενος τη σύλληψη, αρνήθηκε να τον συναντήσει, στέλνοντας τον αδελφό του Ahmad, ο οποίος και συνελήφθη. Ο Qasim ζήτησε τότε τη βοήθεια του Μπαχρέιν και των Βρετανών, οδηγώντας εν τέλει το Κατάρ και τους συμμάχους τους σε νίκη επί των Οθωμανών. Καθ' όλη τη διάρκεια της κατοχής, η Βρετανία διατήρησε στενό ενδιαφέρον για το Κατάρ, αλλά περιόρισε την παρέμβασή της λόγω του φόβου ότι θα ανταγωνιστεί τους Οθωμανούς, των οποίων τα δικαιώματα δεν αναγνωρίζει. Η Βρετανία παρενέβη άμεσα όταν ένωσε ότι έχουν προκύψει σημαντικά ζητήματα, όπως τα δικαιώματα των Ινδών υπηκόων της και μεγάλες παραβιάσεις της εκχειρίας. Η Βρετανία διαμαρτυρήθηκε επίσης επανειλημμένα με επίσημες αναφορές στο Κατάρ ως οθωμανική εξάρτηση. Δεν ανταποκρίθηκε, ωστόσο, στις εκκλήσεις προστασίας του al-Thani-Thani τη δεκαετία του 1890. Δεδομένης της γενικής θαλάσσιας ειρήνης που επικρατεί, η Βρετανία δεν είχε κανένα κίνητρο να αναστατώσει το status quo, πέρα από περιστασιακές διαμαρτυρίες (Crystal, 1990).

Η φήμη και η δημοτικότητα του Qasim καθιερώθηκαν έπειτα από τη νίκη επί των Οθωμανών, μετασχηματίζοντας το Κατάρ: κατασκεύασε δρόμους για τη σύνδεση των κύριων πόλεων της χώρας, και ίδρυσε θρησκευτικά σχολεία και ένα κοσμικό σχολείο. Με το θάνατό του σε προχωρημένη ηλικία το 1913, τον διαδέχθηκε ο Abdullah. Η Συνθήκη Βρετανίας-Κατάρ του 1916 εξασφάλισε τη βρετανική προστασία ενός ανεξάρτητου και ουδέτερου στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και οδήγησε στη δημιουργία ταχυδρομικών και τηλεγραφικών υπηρεσιών στο Κατάρ. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο οι Βρετανοί συνέχισαν να ασκούν έλεγχο, αλλά εν τω μεταξύ, εθνικιστικά κινήματα εμφανίστηκαν σε χώρες που συνορεύουν με τον Κόλπο (Ministry of Foreign Affairs, 2000).

Ενώ η εξερεύνηση πετρελαίου ήταν σε πλήρη εξέλιξη κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, μόλις το 1949 η πρώτη αποστολή πετρελαίου έφυγε από το Κατάρ και σημαντικά οφέλη για την κοινωνία δεν πραγματοποιήθηκαν μέχρι τη δεκαετία του '60. Έτσι, τα χρόνια που οδηγούν στην άνθηση του

πετρελαίου είναι γνωστά ως «Χρόνια Πείνας». Η απώλεια της βιομηχανίας μαργαριταριών κατέστρεψε την εμπορική τάξη και προκάλεσε τη μετανάστευση. Και οι δύο αυτοί παράγοντες ενδυνάμωναν την οικογένεια al-Thani αποδυναμώνοντας εναλλακτικές / αντίθετες φωνές. Ο πετρελαϊκός πλούτος διευκόλυνε την ανάπτυξη δικτύων προστασίας που ωφέλησαν τον al-Thani και άλλες ισχυρές οικογένειες φυλών, ενθαρρύνοντας έτσι την ανάπτυξη πολιτικά εξαρτώμενων κοινωνικών ομάδων που υποστηρίζουν την ηγεσία του al-Thani και έχουν μικρό ενδιαφέρον για τη δημοκρατία (Harvard Divinity School, 2015).

Μέχρι το 1944 ο Σείχης Abdullah είχε παραδώσει μεγάλο μέρος της διαχείρισης των υποθέσεων της χώρας στον γιο του Hamad, έναν δημοφιλή ηγέτη, σεβαστό για την πίστη, την ικανότητα και το εύρος του οράματός του. Ωστόσο, ο ίδιος ο Hamad υπέφερε από κακή υγεία και πέθανε το 1948. Ο Ali, ο μεγαλύτερος αδερφός του Hamad, διορίστηκε κυβερνήτης το 1949 όταν ο Abdullah παραιτήθηκε λόγω γήρατος, με τον Χαλίφη bin Hamad να είναι ο κληρονόμος. Το 1960 ο Ali παραιτήθηκε υπέρ του γιου του Ahmad, με τον Χαλίφη bin Hamad ως αναπληρωτή κυβερνήτη (Ministry of Foreign Affairs, 2000).

Το 1968, η Βρετανία ανακοίνωσε τα σχέδιά της για απόσυρση από τον Κόλπο, αναφέροντας το κόστος διατήρησης μιας στρατιωτικής παρουσίας που περιπλέκει τις προσπάθειες του Εργατικού Κόμματος να μειώσει τον πολιτικό προϋπολογισμό σε εθνικό επίπεδο. Αυτό ευχαρίστησε τους Άραβες εθνικιστές στη Μέση Ανατολή που ζήτησαν την πλήρη απομάκρυνση της βρετανικής εξουσίας σε ολόκληρη την περιοχή. Οι Βρετανοί εγκατέλειψαν επίσημα το Κατάρ το 1971, και λίγο αργότερα οι Ηνωμένες Πολιτείες αντικατέστησαν τη Βρετανία ως εγγυητή ασφαλείας του Κατάρ (Harvard Divinity School, 2015).

Τον Φεβρουάριο του 1972 ο Χαλίφης bin Hamad ανέλαβε την εξουσία από τον εξάδελφό του, με ένα άμαχο πραξικόπημα και επέβλεψε τη μετατροπή του Κατάρ σε ένα σύγχρονο κράτος, που εγκρίθηκε από την άρχουσα οικογένεια και τον λαό του Κατάρ. Ενώ ο Σείχης εκβιομηχάνισε με επιτυχία το Κατάρ, απέτυχε να πραγματοποιήσει τη σημαντική μεταρρύθμιση που είχε υποσχεθεί. Η πτώση των τιμών του πετρελαίου στη δεκαετία του

1980 επιδείνωσε τις τριβές εντός της οικογένειας και προσέφερε υποστήριξη και νομιμότητα στον γιο του Χαλίφη Hamad, ο οποίος εξασφάλισε το θρόνο με επίσης βίαιο τρόπο το 1995. Είναι ο Σείχ Hamad που πιστώνεται με την ταχεία ανάπτυξη που χαρακτηρίζει το σύγχρονο Κατάρ, το οποίο περιλαμβάνει η μαζική πρωτοβουλία Education City και πολλές πανεπιστημιούπολεις των Δυτικών πανεπιστημίων που φιλοξενούνται εκεί, επενδύσεις σε τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου, τα οποία ξεπερνούν τα αποθέματα πετρελαίου και έχουν εξασφαλίσει τον μελλοντικό πλούτο του Κατάρ, καθώς και τη δημιουργία αρκετών μουσείων τέχνης παγκόσμιας κλάσης (Harvard Divinity School, 2015). Τον Ιούνιο του 1995, ο Σείχης Hamad bin Khalifa Al Thani προσχώρησε στην εξουσία (Ministry of Foreign Affairs, 2000). Το 2013 την εξουσία ανέλαβε ο υιός του, Σείχης Tamim bin Hamad Al-Thani.

Το Κατάρ είναι μια μικρή και πλούσια μοναρχία με πληθυσμό άνω των δύο εκατομμυρίων ανθρώπων. Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων του Κατάρ αποτελείται από εργάτες της Νοτίου και Νοτιοανατολικής Ασίας και μια μεγάλη ποικιλία επαγγελματιών από την Ευρώπη, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Μέση Ανατολή και την Αυστραλία. Η επίσημη κρατική θρησκεία είναι το Wahhabi Sunni Islam, αν και η κουλτούρα του Κατάρ είναι, από πολλές απόψεις, εντυπωσιακά πιο φιλελεύθερη από τη γειτονική της Wahhabi, τη Σαουδική Αραβία. Η ομογενής κοινότητα αποτελείται από Σουνίτες και Σίιτες Μουσουλμάνους, Χριστιανούς, Ινδουιστές και μικρές ομάδες Βουδιστών και Μπαχάι. Το μέγεθός του και η εγγύητά του σε μεγάλα, ισχυρά έθνη είχε ως αποτέλεσμα μια εξαιρετικά ευέλικτη εξωτερική πολιτική που επιτρέπει στο Κατάρ να επιτύχει μια ισορροπία μεταξύ ανταγωνιστικών συμφερόντων. Για παράδειγμα, το Κατάρ είναι μεταξύ των ισχυρότερων περιφερειακών συμμάχων των Ηνωμένων Πολιτειών - των ΗΠΑ. Η κεντρική διοίκηση βρίσκεται στην αεροπορική βάση Al-Udeid, είκοσι μίλια έξω από τη Ντόχα, την πρωτεύουσα, και χρησιμεύει ως αποτρεπτικό μέσο κατά των κρατών που ενδέχεται να αναζητήσουν τους τεράστιους φυσικούς πόρους του Κατάρ. Το Κατάρ φιλοξενεί επίσης το δορυφορικό δίκτυο ειδήσεων Al Jazeera, του οποίου η κάλυψη της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (ιδιαίτερα της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ και του πολέμου κατά της τρομοκρατίας) είναι

σαφώς επικριτική για τις Ηνωμένες Πολιτείες, επιτρέποντας στους ηγέτες του Κατάρ να διατηρήσουν μια συμμαχία με τον συχνά μη δημοφιλή σύμμαχό τους χωρίς σημαντικές πολιτικές συνέπειες.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί πως, όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις, η πολιτική του Κατάρ βασίζεται στην αρχή της εδραίωσης της ειρήνης και της σταθερότητας. Το άρθρο 7 του Συντάγματος του Κατάρ αναφέρει ότι η εξωτερική πολιτική της χώρας βασίζεται στην αρχή της ενίσχυσης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Από τότε που η χώρα κήρυξε ανεξαρτησία το 1971, οι διαδοχικές κυβερνήσεις διατήρησαν αυτήν την προσέγγιση (Abdullah & Al-Nasiri, 2014).

3.2 Οικονομικά στοιχεία για το Κατάρ

Το εμπόριο μαργαριταριών κυριάρχησε στην οικονομία του Κατάρ μέχρι τη σύγχρονη περίοδο, όπως και στις οικονομίες όλων των παράκτιων πολιτειών του Κόλπου. Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα τα μαργαριτάρια είχαν καταστεί πολύ δημοφιλές προϊόν στα δυτικά έθνη και σχεδόν αντικατέστησαν τη Βομβάη ως προορισμό για μαργαριτάρια του Κόλπου. Όταν οι Ιάπωνες κυκλοφόρησαν καλλιεργημένα μαργαριτάρια Mikimoto στη δεκαετία του 1920, το εμπόριο μαργαριταριών του Κόλπου άρχισε να καταρρέει. Η τοπική οικονομία επηρεάστηκε περαιτέρω από την ξαφνική πτώση της δυτικής ζήτησης κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης στη δεκαετία του 1930 και καταστράφηκε εντελώς κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με την πλήρη παύση του εμπορίου μαργαριταριών (Harvard Divinity School, 2015). Ο πληθυσμός του Κατάρ εκείνη την περίοδο μειώθηκε απότομα. Ωστόσο, είχε ήδη ξεκινήσει η διερεύνηση για ύπαρξη πετρελαίου στην περιοχή. Στις 17 Μαΐου 1935 υπογράφηκε ένα έγγραφο που παραχώρησε στην Anglo-Persian Oil Company αποκλειστικά δικαιώματα για παραγωγή, διύλιση και εμπορία πετρελαίου, καθώς και για φυσικό αέριο και άλλα υποπροϊόντα. Το πετρέλαιο ανακαλύφθηκε τελικά στο Dukhan τον Οκτώβριο του 1939, αλλά ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος σταμάτησε την παραγωγή. Εν τω μεταξύ, υπήρξε μεγαλύτερη δυσκολία, με την απότομη πτώση των εσόδων από τη μειωμένη

ζήτηση μαργαριταριών και την έλλειψη τροφίμων, με αποτέλεσμα να υπάρξει ένα σημαντικό μεταναστευτικό κύμα (Ministry of Foreign Affairs, 2000).

Όπως τα μαργαριτάρια, η οικονομία πετρελαίου και φυσικού αερίου εξαρτάται από την παγκόσμια ζήτηση. Ως αποτέλεσμα, το Κατάρ υπογραμμίζει την ανάγκη για ενεργειακή ανεξαρτησία και μια διαφοροποιημένη οικονομία. Το Κατάρ έχει επενδύσει σε μεγάλο βαθμό σε διεθνή χαρτοφυλάκια ακινήτων και μετοχών, τα οποία αναμένεται να μειώσουν το πλήγμα όταν το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο δεν είναι πλέον αξιόπιστες πηγές εσόδων. Αυτή η ευπάθεια είναι επίσης αποτέλεσμα του εργατικού δυναμικού του Κατάρ. Η ξένη εργασία κυριαρχεί στην απασχόληση του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα και, σε συνδυασμό με τα υψηλότερα επίπεδα του παγκόσμιου κατά κεφαλήν εισοδήματος και ένα πλούσιο σύστημα ευημερίας, οι αναλυτές φοβούνται ότι υπάρχουν περιορισμένα κίνητρα να αφιερωθεί χρόνος και ενέργεια στην ανάπτυξη του γηγενή εργατικού δυναμικού. Οι επενδύσεις στο Πανεπιστήμιο του Κατάρ, η Εκπαιδευτική Πόλη και άλλες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες αποτελούν σαφή απάντηση στην ανάγκη για ένα καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό ικανό να αντέξει την απώλεια παραγωγής υδρογονανθράκων. Ωστόσο, οι περισσότεροι μαθητές του Κατάρ παρακολουθούν ανθρωπιστικές και ισλαμικές σπουδές (Harvard Divinity School, 2015).

Ένα από τα πιο εντυπωσιακά χαρακτηριστικά της οικονομίας του Κατάρ είναι το τεράστιο ξένο εργατικό δυναμικό του, η πλειονότητα των οποίων είναι άνδρες της Νότιας Ασίας. Οι άνδρες ξεπερνούν κατά πολύ τις γυναίκες στο Κατάρ, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 70% του πληθυσμού, κυρίως επειδή οι μετανάστες εργάτες είναι άγαμοι και όσοι είναι παντρεμένοι δεν μπορούν να υποστηρίξουν μια οικογένεια στη Ντόχα με χαμηλούς μισθούς. Ανεξάρτητοι ξένοι εργαζόμενοι φτάνουν στο Κατάρ υπό την επίβλεψη ενός χορηγού από το Κατάρ - γνωστό ως σύστημα kafala. Οι χορηγοί κατάσχουν μερικές φορές τα διαβατήρια των εργαζομένων και ενδέχεται να απαιτήσουν υψηλά ποσά για να «πληρώσουν» για το κόστος μεταφοράς τους στη χώρα. Οι εργαζόμενοι εκφράζουν παράπονα για μη λήψη αδειών, άθλιες συνθήκες διαβίωσης, απαγόρευση δημιουργίας ενώσεων και παρακράτηση μισθών. Η αλλαγή στο σύστημα kafala ήταν αργή, σε μεγάλο

βαθμό επειδή η φθινή εργασία έχει οδηγήσει σε τεράστια αστική ανάπτυξη του Κατάρ. Οι οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένης της Διεθνούς Αμνηστίας και των Ηνωμένων Εθνών, κάλεσαν την κυβέρνηση του Κατάρ να πραγματοποιήσει σημαντικές βελτιώσεις στους εργασιακούς κανονισμούς και να τις ενσωματώσει στον νόμο του Κατάρ (Harvard Divinity School, 2015).

Υποστηριζόμενο από κέρδη από την πώληση υγροποιημένου φυσικού αερίου, το Κατάρ σημείωσε 16,7% και 13% πραγματικούς ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ αντίστοιχα το 2010 και το 2011, πολύ πάνω από το 10,4% της Κίνας και το 9,3% για τα ίδια δύο χρόνια. Ωστόσο, ο προβλεπόμενος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ του Κατάρ ήταν 6,6% το 2012, μια απότομη πτώση από τα προηγούμενα δύο χρόνια λόγω της πτώσης των τιμών του πετρελαίου και της ολοκλήρωσης του έργου υποδομής εξαγωγής φυσικού αερίου. Η οικονομία είναι πιθανό να λάβει μεγάλη ώθηση μόλις το Κατάρ εφαρμόσει τα προγραμματισμένα μεγάλα έργα, όπως νέα γήπεδα ποδοσφαίρου, σύστημα μετρό και την κατασκευή μιας νέας πόλης ποδοσφαίρου κατά μήκος της ακτής, κ.λπ., για να προετοιμαστεί για τη διοργάνωση του Παγκοσμίου Κυπέλλου του 2022 τουρνουά. Ωστόσο, η οικονομική άνοδος των τελευταίων ετών δεν είναι εγγυημένη στο μέλλον, όπως υποδηλώνουν οι τρέχουσες παγκόσμιες τιμές του πετρελαίου και αυτό είναι πιθανό να οδηγήσει το Κατάρ να αποφύγει τις μη δημοφιλείς δαπάνες για παρέμβαση σε ξένες χώρες και τη δημιουργία νέων περιφερειακών αντιπάλων (Nuruzzaman, 2015).

Συνολικά, αν και το Κατάρ απέκτησε την ανεξαρτησία του το 1971 υπό τη βασιλεία του Σεΐχη bin Hamad Al Thani, μέχρι το 1995, είχε «επισκιάσει» τη Σαουδική Αραβία και το Ιράν, και παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ουδέτερο σε περιφερειακές και διεθνείς υποθέσεις. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, το Κατάρ επικεντρώθηκε σε εσωτερικά ζητήματα αντί να κάνει αισθητή την παρουσία του στον διεθνή χώρο. Το Κατάρ, μία από τις μικρότερες χώρες στον κόσμο, έχει το υψηλότερο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) κατά κεφαλήν στον κόσμο από το 1997 και η χώρα θεωρείται μία από τις πλουσιότερες στον κόσμο. Λόγω των σημαντικών πόρων πετρελαίου και φυσικού αερίου και του μικρού πληθυσμού του, το Κατάρ κατόρθωσε να διατηρήσει και να βελτιώσει την οικονομία του, ακόμη και να διανείμει τον

πλούτο του στους πολίτες του μέσω δημόσιας απασχόλησης, επιχορηγήσεων και παροχής επιδοτούμενων αγαθών και υπηρεσιών. Οι πολίτες του Κατάρ απολαμβάνουν υψηλό βιοτικό επίπεδο χάρη στην δωρεάν εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη και υπηρεσίες κοινής ωφέλειας (ηλεκτρική ενέργεια και νερό), υψηλούς μισθούς χωρίς φορολογία. Αυτή η οικονομική και κοινωνική ευημερία ολοκληρώνεται από τις διπλωματικές δραστηριότητες και τα επιτεύγματά της, και σε αντάλλαγμα, το Κατάρ έχει μετατραπεί σε κρίσιμο παράγοντα στην περιοχή καθώς και στον κόσμο την τελευταία δεκαετία (Küçükaşci, 2019, σελ. 8).

3.3 Ισλάμ, προπαγάνδα και ταυτότητες

3.3.1 Ο ρόλος της θρησκείας

Η επιρροή της θρησκείας στις αλληλεπιδράσεις των κρατών είναι μια από τις μεγάλες και λιγότερο κατανοητές προκλήσεις ασφάλειας του 21ου αιώνα. Η εξωτερική πολιτική νοείται ως οι επίσημες πολιτικές ενός κράτους που επηρεάζουν διάφορες στρατιωτικές, οικονομικές, ανθρωπιστικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις των σχέσεων της με άλλα κράτη και μη κρατικούς φορείς. Αυτή η οπτική, ωστόσο, αποκλείει την εξέταση του ρόλου της θρησκείας σε φαινόμενα όπως οι εξεγέρσεις, ο εμφύλιος πόλεμος, οι ΜΚΟ, οι διεθνικές οργανώσεις (συμπεριλαμβανομένης της τρομοκρατίας), εκτός εάν εμπίπτει στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους. Από την άλλη πλευρά, όμως, η θρησκεία διαδραματίζει διάφορους ρόλους στη ζωή των ανθρώπων: είναι πηγή πηγών απόψεων και αξιών του κόσμου, καθώς και πηγή ταυτότητας και νομιμότητας και συνδέεται επίσης με επίσημους θεσμούς. Συνολικά, η θρησκεία είναι σύνολο συλλογικά πνευματικών πεποιθήσεων που διατυπώνονται σε έναν λόγο, δεικνύονται και ερμηνεύονται από θεσμούς, κοινότητες και συναφείς πρακτικές. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να αγνοηθεί ο ρόλος της θρησκείας ως χαρακτηριστικό των ατόμων και των κοινοτήτων, ως οργανωμένο ενδιαφέρον, και στις θεσμικές σχέσεις της με το κράτος (Warner & Walker, 2011).

Ένας ακόμη λόγος που καθιστά τη θρησκεία σημαντικό πεδίο μελέτης στην εξωτερική πολιτική είναι η ηγεσία: οι φιλοσοφικές και οργανικές πεποιθήσεις των ηγετών επηρεάζουν συστηματικά τις αποφάσεις εξωτερικής

πολιτικής. Έτσι, αναμένεται ότι εάν οι θρησκευτικές πεποιθήσεις ενσωματωθούν στον επιχειρησιακό κώδικα ενός ηγέτη, τότε η θρησκεία θα επηρεάζει την εξωτερική πολιτική. Ενώ η επιρροή των θρησκευτικών πεποιθήσεων των ηγετών περιορίζεται από τις κρατικές δομές, τις σκέψεις των γεωπολιτικών δυνάμεων και τα εσωτερικά πολιτικά συμφέροντα, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των ηγετών μπορούν να επηρεάσουν τη διαμόρφωση του στυλ ηγεσίας (πόσο δογματική ή ρεαλιστική μπορεί να είναι μια πολιτική) και στην καθοδήγηση της προσοχής (πόσο σχετικό είναι ένα γεγονός). Είναι επίσης εύλογο ότι οι ηγέτες θα μπορούσαν να ενεργοποιήσουν ορισμένα στοιχεία της θρησκείας ή να αναγκαστούν να τα ενσωματώσουν. Η θρησκεία σχετίζεται άλλωστε με τις πολιτιστικές πεποιθήσεις για το έθνος (Warner & Walker, 2011).

Άλλωστε, έχει γίνει προσπάθεια να ερμηνευθεί η στρατηγική των μικρών κόλπων του Κόλπου κατά την Αραβική Άνοιξη εξετάζοντας το καθεστώς ή τις κρατικές ταυτότητες, τόσο όσον αφορά την αυξανόμενη επιρροή τους όσο και τις διαφορές μεταξύ των εξωτερικών πολιτικών τους, ειδικά στην περίπτωση των ομορτουριστών, όπως το Κατάρ. Η αλλαγή ηγεσίας εκλαμβάνεται ως πρωταρχικός λόγος για την αυξανόμενη επιρροή των μικρότερων κρατών του Κόλπου, όπως ο μετασχηματισμός του Κατάρ μετά το 1995 από τον Hamad bin Khalifa Al Thani. Οι αλλαγές στην ηγεσία μπορούν να έχουν ισχυρή επίδραση στα αποτελέσματα της πολιτικής, ιδίως σε σχέση με άλλες περιοχές με παράδοση πιο τυποποιημένων κρατικών δομών (όπως η Ευρώπη) (Szalai, 2017). Επομένως, γίνεται εκ νέου αντιληπτός ο ρόλος της θρησκείας υπό το πρίσμα της αλλαγής της ηγεσίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, η στρατηγική κουλτούρα ενός κράτους γίνεται το υποσύνολο των ταυτοτήτων ρόλων στον πολιτισμό μιας κοινωνίας που καθορίζει τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ του εαυτού και του άλλου στον τομέα της παγκόσμιας πολιτικής. Εάν η προέλευση αυτών των ταυτοτήτων μπορεί να εντοπιστεί στις θρησκευτικές ρίζες, τότε είναι δυνατόν να ισχυριστεί κάποιος ότι η θρησκεία επηρεάζει την εξωτερική πολιτική επωάζοντας και μεταδίδοντας ταυτότητες ρόλου που διέπουν τις αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής των ελίτ στους θεσμούς της κοινωνίας. Οι ερμηνείες και οι πολιτικές κινήσεις των ηγετών κατά την άσκηση εξουσίας μπορεί να επηρεαστούν από

τη φύση και την έκταση της εξάρτησής τους από οργανωμένες θρησκευτικές ομάδες (Warner & Walker, 2011).

Στην περίπτωση του Κατάρ ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στις σχέσεις του με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Σε ολόκληρη την περιοχή, το Κατάρ χρηματοδότησε και υποστήριξε τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, τον πιο σκληρό ιδεολογικό ανταγωνιστή της Σαουδικής Αραβίας (Szalai, 2017). Το Κατάρ έχει από καιρό διατηρήσει (προκλητικές) σχέσεις με πολλά κράτη και ομάδες που άλλα μέλη του Κόλπου δεν μπορούν να ανεχθούν, για να στηρίξει τη Χαμάς και τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Τόσο η Σαουδική Αραβία όσο και τα ΗΑΕ ασκούν σημαντικές πιέσεις στην Ντόχα για να διακόψει την άνευ όρων υποστήριξη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας σύμφωνα με την κοινή πολιτική της ομάδας των χωρών του Κόλπου (Mason, 2018).

Στην Αίγυπτο, το Κατάρ τάχθηκε υπέρ του Ισλαμιστή Προέδρου Mohammad Morsi εναντίον του στρατού που υποστηρίζεται από τη Σαουδική Αραβία (Szalai, 2017). Επιπλέον, στις 3 Ιουλίου 2013, λίγες μόνο ημέρες μετά την εξουσία του Σεΐχη Tamim από τον πατέρα του, ένα στρατιωτικό πραξικόπημα στην Αίγυπτο ανέτρεψε τον Mohamed Morsi, τον πρώτο εκλεγμένο πρόεδρο στην ιστορία της χώρας. Το πραξικόπημα έγινε δεκτό από ορισμένα κράτη της περιοχής και από τις δυτικές δυνάμεις. Σε περιφερειακό επίπεδο, η Τουρκία, το Κατάρ και η Χαμάς εξέφρασαν έντονες επιφυλάξεις για αυτήν την ξαφνική διακοπή της δημοκρατικής διαδικασίας. Σε κάποιο βαθμό, η αιγυπτιακή κρίση ήταν μια βασική πρόκληση που ανάγκασε τον νέο ηγέτη του Κατάρ να καταστήσει σαφή τη θέση του. Ο Σεΐχης Hamad είχε δεσμευτεί για ευρεία υποστήριξη στην κυβέρνηση του Morsi και ο γιος του, Σεΐχης Tamim, ακολούθησε τη διπλωματική πολιτική του πατέρα του. Η θέση που υιοθετήθηκε από τις επίσημες αρχές επικεντρώθηκε στον σεβασμό της επιλογής των λαών και απέρριπτε τον αποκλεισμό οποιασδήποτε πολιτικής δύναμης από τον εθνικό διάλογο. Δεδομένου ότι αυτό είναι αντίθετο με τη θέση που έλαβαν άλλες χώρες της περιοχής για να αντιμετωπίσουν τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, η θέση του Κατάρ αποκάλυψε έντονες ρήξεις μεταξύ των χωρών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (Abdullah & Al-Nasiri, 2014).

Η Ντόχα παρενέβη επίσης στη Λιβύη, αν και με διαφορετικούς στόχους και υποστήριζε ομάδες που σχετίζονται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα στη χώρα. Στη Συρία, η Ντόχα ακολούθησε παρόμοιο δρόμο, υποστηρίζοντας δικά της δίκτυα (όπως το *Ahrar as-Sham*) με απώτερο στόχο τη δημιουργία μιας φιλικής κυβέρνησης υπό την ηγεσία της Αδελφότητας. Στο Κατάρ ο ρόλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας δεν θεωρείται ουσιαστική απειλή για το καθεστώς, δεδομένου ότι η Ντόχα έχει ουσιαστικά εδραιώσει μια πολιτική συμμαχία μαζί της, καθώς η κοινωνία της στο Κατάρ στερείται αντιστασιακών συναισθημάτων. Έτσι, το Κατάρ που στερείται μιας μεγάλης αντικαθεστωτικής σιιτικής μειονότητας, είναι σε θέση να εφαρμόσει μια πιο ευκαιριακή (οπορτουνιστική) εξωτερική πολιτική. Επομένως, δεδομένου ότι οι στόχοι της Σαουδικής Αραβίας περιλαμβάνουν την καταπολέμηση της επιρροής του Ιράν και της Αδελφότητας, οι δύο χώρες του Κόλπου έρχονται πολλές φορές αντιμέτωπες (Szalai, 2017).

Με άφθονους οικονομικούς πόρους, αλλά περιορισμένους ανθρώπινους πόρους, οι ηγέτες του Κατάρ βασίστηκαν σε προσωπικούς δεσμούς και κερδοσκοπικές περιόδους υποστήριξης σε διάφορους μεσάζοντες ως βασικό *modus operandi* εξωτερικής πολιτικής. Αυτό οδήγησε συχνά το Κατάρ να υποστηρίζει ομάδες που σχετίζονται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η Αδελφότητα ήταν, από πρακτική άποψη, ένας οργανισμός με τον οποίο μπορεί να σφυρηλατήσει δεσμούς: μεγάλος, καλά ανεπτυγμένος και πολυεθνικός (Roberts, 2019).

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί πως, το Κατάρ έχει ένα διπλό νομικό σύστημα, το οποίο χαρακτηρίζεται από ισλαμικά δικαστήρια, καθώς και αστικά («*adliyya*») δικαστήρια. Τα αστικά δικαστήρια εξελίχθηκαν από το βρετανικό νομικό σύστημα. Σε αντίθεση με τα αστικά δικαστήρια σε άλλα κράτη του Κόλπου, τα δικαστήρια *adliyya* θεωρούνται ως ανεξάρτητο και αυτορρυθμιζόμενο νομικό σώμα. Ενώ ο Υπουργός Δικαιοσύνης επιβλέπει τα αστικά δικαστήρια, δεν εκδίδει νόμους, αλλά αυτοί καθορίζονται από τα ίδια τα δικαστήρια. Το ισχύον σύνταγμα επιτρέπει στον εμίρη να χορηγεί χάρη ή να μεταβάλλει κυρώσεις. Συγκεκριμένα, από το 2005 υπάρχει ένα ξεχωριστό ισλαμικό δικαστικό σύστημα για τους Σίιτες μουσουλμάνους και κρίνει τις προσωπικές υποθέσεις σύμφωνα με τη νομολογία του *Shi'a Ja'afari*. Η

Ισλαμική θρησκεία και τα ισλαμικά πολιτιστικά ήθη ρυθμίζουν τη ζωή των μη μουσουλμάνων ομογενών στο Κατάρ. Για παράδειγμα, η βλασφημία αντιμετωπίζεται με μεγάλη ευαισθησία, η μοιχεία απαγορεύεται, όπως και η ομοφυλοφιλία. Η πιο πρόσφατη υπόθεση που συγκέντρωσε παγκόσμια προσοχή είναι αυτή του ποιητή του Κατάρ, Muhammad al-Ajami, ο οποίος συνελήφθη το 2011 και καταδικάστηκε σε δεκαπέντε χρόνια φυλάκισης επειδή επέκρινε τον πρώην Σείχη Hamad bin Khalifa και για τον εορτασμό των επιπτώσεων της αραβικής άνοιξης στην περιοχή. Διεθνείς ομάδες προάσπισης δικαιωμάτων του ανθρώπου καταδίκασαν έντονα την υπόθεση του al-Ajami, χαρακτηρίζοντάς την εξαιρετικά πολιτικοποιημένη και επικρίνοντας μυστικές δικαστικές αποφάσεις (Harvard Divinity School, 2015).

3.3.2 Ιδέες για το μικρό κράτος και ταυτότητες

Ο Mohammadzadeh (2017) εξετάζει πώς το Κατάρ καταλήγει στον αυτοπροσδιορισμό και σε μία συγκεκριμένη ταυτότητα δεδομένου του μεγέθους του. Σύμφωνα με τους Gvalia et al. (2013), οι ιδέες στην εξωτερική πολιτική ορίζονται συνήθως ως το εργαλείο εκείνο μέσω του οποίου τα ενδιαφερόμενα μέρη δίνουν νόημα στις δικές τους ενέργειες και στις δραστηριότητες των άλλων. Επομένως, οι ιδέες για το μικρό κράτος αναδύονται όταν οι αντιλήψεις για το μέγεθος γίνονται αναπόσπαστο μέρος στη διπλωματική συμπεριφορά και στον πολιτικό διάλογο. Καθώς τα μικρά κράτη αναπτύσσουν βαθύτερους και πιο περίπλοκους διεθνείς δεσμούς, εμπλέκονται σε διαφοροποιημένες σχέσεις με άλλα κράτη. Επομένως, η ιδέα όσον αφορά στο μέγεθος αναδύεται στη βάση της υφιστάμενης εσωτερικής κατάστασης και του εξωτερικού της περιβάλλοντος και ως εκ τούτου είναι μεταβλητή διαχρονικά.

Η σημασία της ιστορικής μεταβλητότητας στην αναζήτηση της ταυτότητας υπό τη ιδέα του μικρού κράτους επιβεβαιώνεται από το παράδειγμα του Κατάρ. Στις ημέρες πριν από την ανεξαρτησία, η εξωτερική πολιτική του Κατάρ διεξήχθη από και μέσω του Λονδίνου και λαμβάνονταν αποφάσεις στο πλαίσιο των βρετανικών γεωπολιτικών αναγκών. Μετά την απόσυρση των Βρετανών ανατολικά του Σουέζ το 1971, το Κατάρ επέλεξε να αυτονομηθεί. Η επιδίωξη ενός ανεξάρτητου δρόμου, ωστόσο, υποτάχθηκε στη σύνδεση Ριάντ-Ντόχα, καθώς το Κατάρ ακολούθησε το παράδειγμα του Ριάντ

για να προσανατολιστεί σε θέματα πολιτικής και ασφάλειας, καθώς και αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής άλλων γειτονικών χωρών (Roberts, 2012). Η επιδείνωση των σχέσεων με τη Σαουδική Αραβία στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και η ταυτόχρονη εμφάνιση μιας νέας άρχουσας τάξης στη Ντόχα κατέστησε δυνατή την ιδέα ότι το μέλλον του Κατάρ θα μπορούσε να αποκλίνει από αυτό της Σαουδικής Αραβίας και άλλων κρατών του Κόλπου. Η αναγνώριση του Κατάρ ως ανεξάρτητο κράτος σημειώθηκε περαιτέρω από τη στιγμή που το Κατάρ υπέγραψε βασικές συμφωνίες με τις ΗΠΑ το 1992. Υπό αυτό το πρίσμα, οι ιδέες μπορούν να αποτελέσουν κίνητρο για διαρθρωτικές αλλαγές, χωρίς ωστόσο να παραβλέπεται και η συνεισφορά άλλων εξωτερικών παραγόντων. Οι ιδέες είναι σημαντικές ακριβώς επειδή αλληλεπιδρούν μαζί με αυτούς τους παράγοντες για να σχηματίσουν μια δομή εντός της οποίας λαμβάνει χώρα η λήψη αποφάσεων (Mohammadzadeh, 2017).

Από την άλλη πλευρά, η εξωτερική πολιτική μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για την οικοδόμηση εθνικής ταυτότητας, η οποία είναι ανεπίσημος στόχος των καθεστώτων των χωρών του Κόλπου, ειδικά με τις μεγάλες κοινότητες των μεταναστών εργαζομένων. Όσον αφορά την ταυτότητα, πρέπει επίσης να συζητηθεί η ιδέα του μικρού κράτους στην αυτοαντίληψη των καθεστώτων. Εάν ένα κράτος δεν θεωρεί τον εαυτό του μικρό, δεν θα ενεργεί σαν ένα μικρό κράτος. Επομένως, μπορεί να είναι μια έγκυρη υπόθεση ότι η έννοια του «μικρού» και η αδυναμία διαδραματίζουν μικρότερο ρόλο στην αυτοαντίληψη των κρατών που επιλέγουν να ακολουθήσουν μία πιο οππορτουμιστική εξωτερική πολιτική. Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα ανάπτυξης μιας τέτοιας άτυπης ταυτότητας στον Κόλπο όπου, ιστορικά, οι κυβερνώντες φυλές δεν ήταν απαραίτητα οι πλουσιότερες ή οι ισχυρότερες, και η εξουσία δεν βασίστηκε απαραίτητα σε υλικούς πόρους, αλλά μάλλον το προϊόν ενός μείγματος άυλων και άυλων περιουσιακών στοιχείων (Szalai, 2017).

3.3.3 Προπαγάνδα και Al Jazeera

Το Al Jazeera Satellite Channel εγκαινιάστηκε το 1996 και χαρακτηρίζεται ως ανεξάρτητη εναλλακτική λύση έναντι των κρατικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, καθώς και των ηγεμονικών, δυτικών ειδησεογραφικών

μέσων. Παρέχει κάλυψη ειδήσεων για περιφερειακά και παγκόσμια γεγονότα και ομιλίες στις οποίες οι επισκέπτες και οι οικοδεσπότες έχουν συγκλονίσει τους θεατές με τις ανοιχτές κριτικές πολιτικών ηγετών τους. Παρ' όλα αυτά, λαμβάνει ετήσια χρηματοδότηση 300 εκατομμυρίων δολαρίων από την κυβέρνηση του Κατάρ και σπάνια επικρίνει το κράτος του Κατάρ. Τα τελευταία χρόνια, έχει επεκταθεί για να συμπεριλάβει το Al Jazeera English (2006), που εδρεύει επίσης στη Ντόχα και το Al Jazeera America (2013), με έδρα τη Νέα Υόρκη, που υπέστη οικονομική αποτυχία (Harvard Divinity School, 2015).

Η προπαγάνδα του Κατάρ μέσω του Al Jazeera είναι ιδιαίτερα εμφανής στην εμπλοκή του Κατάρ στην Αραβική Άνοιξη. Η εν λόγω εμπλοκή στοχεύει στην προώθηση της αλλαγής του καθεστώτος σε ορισμένες αραβικές χώρες, μια ιδέα που η πρώην κυβέρνηση George W. Bush επινόησε πριν από την εισβολή στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003. Στη Λιβύη και στη Συρία, η υποστήριξη του Κατάρ για τις ανταρτικές δυνάμεις κατά του Gaddafi και του Assad προβλήθηκε ιδιαίτερα μέσα από το Al Jazeera, προκειμένου α) να κατευθύνει τη στρατιωτική παρέμβαση σε μια μεγάλη ροή μετρητών και όπλων για τους αντάρτες, β) να υποστηρίξει διπλωματικές τις αντάρτικες δυνάμεις στα διάφορα περιφερειακά και διεθνή φόρουμ, συγκεκριμένα το Arab League και τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ). Από την Τυνησία έως τη Συρία, αλλά με εξαίρεση το Μπαχρέιν, το Al Jazeera έχει διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στη διέγερση της αραβικής μαζικής συνείδησης, κινητοποιώντας τον λαό ενάντια στους δικτάτορες τους και τελικά πιέζοντας για δημοκρατία. Το κανάλι μεταδίδει τις ειδήσεις και τις εξελίξεις όλο το εικοσιτετράωρο, και έτσι συνέβαλε τεράστια στη διαδικασία μετασχηματισμού στον αραβικό κόσμο, αν και επικρίνεται ιδιαίτερα για τη σχέση του με την Al-Qaeda (Nuruzzaman, 2015).

Η κάλυψη του Al Jazeera για τις επαναστάσεις της Τυνησίας και της Αιγύπτου το έφερε σε υψηλό βαθμό δημοτικότητας, αλλά η αξιοπιστία του άρχισε να μειώνεται με τις εξελίξεις στο Μπαχρέιν και τη Συρία. Το κανάλι ειδήσεων έδωσε λίγη προσοχή στο Μπαχρέιν και προσπάθησε να τροφοδοτήσει το αραβικό και διεθνές κοινό με παραπλανητικές πληροφορίες για τη Συρία. Όπως επισημαίνεται, έχει συχνά μεταδώσει μη επαληθευμένα ή ψεύτικα βίντεο που δημοσιεύονται στο Διαδίκτυο από αντικυβερνητικούς

ακτιβιστές της Συρίας. Αυτό αντιστοιχεί απόλυτα με τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης του Κατάρ για την απομάκρυνση της κυβέρνησης του Assad. Ωστόσο, δεν είναι η πρώτη φορά που η Al Jazeera παρεκκλίνει από την αντικειμενική αναφορά και τη μετάδοση βίντεο. Οι επικριτές κατηγορούν ότι κατά τη διάρκεια της εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003, ο αραβικός ιστότοπος Al Jazeera δημοσίευσε προπαγανδιστικές ειδήσεις και αναφορές για αμάχους στο Ιράκ, ενώ ο αγγλικός ιστότοπος του καναλιού διέδωσε μια περισσότερο ή λιγότερο ισορροπημένη κάλυψη των ίδιων γεγονότων (Nuruzzaman, 2015).

Οι πρωτοβουλίες του Κατάρ στον τομέα των διεθνών μέσων ενημέρωσης μέσω της ήπιας ισχύος είχαν, στην πραγματικότητα, αποσταθεροποιητικό αντίκτυπο στις διεθνείς ευθυγραμμίσεις του. Περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο οργανισμό που χρηματοδοτείται και ελέγχεται από το Κατάρ, το Al Jazeera, οδηγεί ορισμένες φορές στην περιφρόνηση περιφερειακών και διεθνών εταίρων. Μετά την αμερικανική εισβολή και κατοχή στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003, το Al Jazeera δημιούργησε μία εικόνα ως επικριτής των αμερικανικών πολιτικών στην περιοχή. Περιγραφόμενοι από ορισμένους αξιωματούχους της κυβέρνησης των ΗΠΑ ως αντι-αμερικανικό, υπήρχε ακόμη και θέμα συνομιλίας για στρατιωτικό προσωπικό των ΗΠΑ που σκοπεύει να σταματήσει την κάλυψη του Al Jazeera για την εξέγερση του Ιράκ, βομβαρδίζοντας τα κεντρικά γραφεία του στη Ντόχα (Mohammadzadeh, 2017).

3.4 Η στρατηγική της διαμεσολάβησης

Αφού ο Σεΐχης bin Hamad Al Thani ανέτρεψε τον πατέρα του σε ένα άμαχο πραξικόπημα το 1995, το Κατάρ άρχισε να αναπτύσσει «καινοτόμο» διπλωματία. Το Κατάρ, έχοντας επίγνωση των τρωτών σημείων του ως μικρού κράτους, παρέμεινε προσεκτικό στη νέα του προσέγγιση στη διπλωματία. Αντί να αναπτύξει επιθετική στάση, το Κατάρ προσέγγισε τη διπλωματία με τρόπο που δεν αποτέλεσε εμπόδιο σε άλλες χώρες, αλλά ταυτόχρονα επέκτεινε τη σφαίρα επιρροής του. Αυτή η «καινοτόμος» διπλωματία συνίστατο στην ανάληψη ρόλων «διαμεσολαβητή» ή «διαπραγματευτή» και διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας σε κράτη που πλήττονται από πολιτικές συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή (Küçükaşci, 2019,

σελ. 8). Η διαμεσολάβηση αποτελεί την προτιμώμενη μέθοδο εξωτερικής πολιτικής του Κατάρ, μια έξυπνη τακτική που αποφεύγει την υποστήριξη μίας συγκεκριμένης πλευράς και διατηρεί έτσι τη θέση της ουδετερότητας (Khatib, 2013). Η επιλογή αυτής της στρατηγικής από μέρους του Κατάρ βασίζεται στην επιδίωξή του να καταστεί σημαντικός παράγοντας στη διεθνή σκηνή (Kamrava, 2011).

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, και πριν από την Αραβική Άνοιξη, η διπλωματική πολιτική του Σείχη Hamad επικεντρώθηκε στην επίλυση των συγκρούσεων και η Ντόχα άρχισε να διαδραματίζει βασικό ρόλο στη διεθνή διαμεσολάβηση σε πολλές συνεχιζόμενες περιφερειακές συγκρούσεις στο Σουδάν, την Ερυθραία, τον Λίβανο, την Παλαιστίνη. Οι επιτυχίες που επιτεύχθηκαν σε αυτό το πλαίσιο (όπως στην περίπτωση του Λιβάνου τον Μάιο του 2008) προστέθηκαν στη διεθνή αναγνώριση και αξιοπιστία του Κατάρ. Ομοίως, όταν το Κατάρ ενεπλάκη σε διαφορές με τους γείτονές του για εδάφη, όπως με τη Σαουδική Αραβία τη δεκαετία του 1990 και με το Μπαχρέιν στις αρχές της δεκαετίας του 2000, το Κατάρ επέμεινε στην εξεύρεση λύσεων μέσω διεθνούς διαιτησίας (Abdullah & Al-Nasiri, 2014).

Με την πάροδο των ετών από το 2008, η Ντόχα μεσολαβούσε σε συγκρούσεις μεταξύ της κυβέρνησης της Υεμένης και της ομάδας ανταρτών Houthi. Επίσης, έδωσε λύση στο πολιτικό αδιέξοδο στον Λίβανο πείθοντας την Σουνιτική ηγεσία και την αντιπολιτευόμενη Σιιτική Hezbollah να υπογράψει τη Συμφωνία της Ντόχα τον Μάιο του 2008. Επιπρόσθετα, διευκόλυνε την υπογραφή συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός μεταξύ της κυβέρνησης του Σουδάν και της ομάδας ανταρτών του Darfur τον Φεβρουάριο του 2010, ενώ μεσολάβησε για μία άλλη νέα ειρηνευτική συμφωνία του Darfur τον Ιούλιο του 2011, η οποία υπεγράφη από την κυβέρνηση του Σουδάν και την ομάδα του Κινήματος Απελευθέρωσης και Δικαιοσύνης. Το 2011 το Κατάρ επέστησε την προσοχή του σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο συμμετέχοντας άμεσα στις αεροπορικές επιχειρήσεις υπό την ηγεσία του NATO για την απομάκρυνση του καθεστώτος Gaddafi στη Λιβύη (Nuruzzaman, 2015).

Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων στην Υεμένη και τον Λίβανο, ή στη σύγκρουση μεταξύ Σουδάν και Νταρφούρ, το Κατάρ είχε ως στόχο την εξεύρεση συμβιβασμού. Το 2003, ακόμη και ο όρος «διαμεσολάβηση»

συμπεριλήφθηκε επίσημα στο σύνταγμα του Κατάρ ως επιτακτική ανάγκη εξωτερικής πολιτικής. Αυτή η στάση συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια της κυριαρχίας του Σείχη Tamim bin Hamad Al Thani, ο οποίος ανέλαβε την ηγεσία από τον πατέρα του το 2013. Από τη μία πλευρά, φιλοξένησε ένα ισραηλινό εμπορικό γραφείο, ενώ από την άλλη, παρείχε χώρο για την ηγεσία της Χαμάς. Ομοίως, αξιωματούχοι των Ταλιμπάν ζουν στη Ντόχα από το 2010 και τον Ιανουάριο του 2019, οι εκπρόσωποι των Ταλιμπάν και των ΗΠΑ συναντήθηκαν στη Ντόχα για να διαπραγματευτούν την ειρήνη στο Αφγανιστάν. Αν και αυτή η στρατηγική ήταν επωφελής για το Κατάρ, δημιούργησε και ορισμένα προβλήματα. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται πως το Κατάρ φιλοξένησε μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας ως μέρος της ανοιχτής πολιτικής του και κατά τη διάρκεια της κρίσης του Κόλπου το 2017, χώρες του Κόλπου κατηγόρησαν το Κατάρ για συμμετοχή σε τρομοκρατικές οργανώσεις, ζητώντας να διακόψει τους δεσμούς του με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, επιβάλλοντας παράλληλα και κυρώσεις (Küçükaşci, 2019, σελ. 8).

Επιπρόσθετα, θα πρέπει να τονιστεί πως, υπήρξε μία αντίθεση από το Κατάρ για τον διαμεσολαβητικό ρόλο από παραδοσιακές χώρες όπως η Σαουδική Αραβία σε πρόσφατες συγκρούσεις στην Υεμένη, τον Λίβανο, την Παλαιστίνη. Η διαμεσολάβηση του Κατάρ συνδέεται με τη στρατηγική καθιέρωσης της επωνυμίας του, έχοντας ως στόχο την ενίσχυση της παγκόσμιας φήμης του Κατάρ. Ωστόσο, η διαμεσολάβηση είναι επίσης μια προσωπική στρατηγική που αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση της επιρροής διατηρώντας στενούς δεσμούς και ανοιχτές γραμμές επικοινωνίας με φίλους και αντιπάλους. Θα πρέπει, όμως, να διευκρινιστεί πως η διαμεσολάβηση του Κατάρ είχε μικτά αποτελέσματα. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου υπήρξαν διπλωματικά επιτεύγματα, αυτές οι επιτυχίες συνοδεύονταν συχνά από περιορισμένες δυνατότητες για να επηρεάσουν τις μακροπρόθεσμες αλλαγές (Kamrava, 2011). Ενώ η αδυναμία παρακολούθησης των πρώιμων επιτευγμάτων μπορεί να αποτελεί ένδειξη θεσμικής υπέρβασης, μπορεί επίσης να είναι το αποτέλεσμα της μακροπρόθεσμης επιτυχίας της πολιτικής που δε βρίσκεται σε προτεραιότητα για τη χώρα (Mohammadzadeh, 2017).

Επιπλέον, τα αποτελέσματα της στρατηγικής της διαμεσολάβησης περιορίζονται σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, όπως υπογραμμίζει η Khatib (2013) και ο Kamrava (2011). Μεγάλο μέρος της προσέγγισης του Κατάρ έχει ασχοληθεί με τη διαμεσολάβηση για προσωρινά μέτρα που έχουν χρησιμεύσει για την ενίσχυση της εικόνας της χώρας και της θετικής στάσης μεταξύ άλλων αραβικών χωρών και των δυτικών συμμάχων της, αλλά δεν κατάφεραν πάντα να αλλάξουν το πολιτικό καθεστώς. Ένας λόγος για αυτό είναι ο συγκεντρωτισμός της λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής και η έλλειψη επαρκούς επαγγελματικής ικανότητας για παρακολούθηση των προσπαθειών διαμεσολάβησης. Επιπλέον, η διαμεσολάβηση του Κατάρ πριν από την Αραβική Άνοιξη πραγματοποιήθηκε σε ένα περιβάλλον που ήταν συγκριτικά σταθερό.

3.5 Απειλές

Ο Mohammadzadeh (2017) προβαίνει σε μία ανάλυση των παραγόντων εκείνων που συνιστούν απειλή για το Κατάρ:

α) Αρχικά, η εξάρτηση από τα μισθωμένα εισοδήματα αφήνει εκτεθειμένους τους κρατικούς προϋπολογισμούς στη διακύμανση των τιμών του πετρελαίου, οι οποίες μπορεί να είναι εξαιρετικά ευμετάβλητες και μπορεί να οδηγήσουν σε σημαντικές ελλείψεις, ασκώντας πίεση στη διατήρηση μιας αναδιανεμητικής πολιτικής οικονομίας που βρίσκεται στο επίκεντρο της πολιτικής τάξης στις μοναρχίες του Κόλπου. Μία πολύ μεγάλη εξάρτηση από τους φυσικούς πόρους και την εισαγόμενη εργασία εκθέτει τη χώρα σε μια σειρά δημογραφικών και περιβαλλοντικών πιέσεων, συμπεριλαμβανομένης της ταχείας αύξησης του πληθυσμού, της άνιση κατανομής πόρων, της έλλειψης τροφίμων και νερού και των επιπτώσεων της μακροπρόθεσμης κλιματικής αλλαγής.

β) Δεύτερον, τα νέα μοντέλα παγκοσμιοποίησης που περιλαμβάνουν τη διασυνοριακή ροή ανθρώπων, ιδεών και κεφαλαίων παρακάμπτουν όλο και περισσότερο τις κρατικές δομές και τους ελέγχους και συνιστούν ιδεολογική και υλική απειλή για τις πολιτικές τους. Η ελίτ στις χώρες του Κόλπου διαμορφώνεται έντονα από την επιθυμία αντιμετώπισης απειλών για την ασφάλεια που προκύπτουν πέρα από τα κρατικά σύνορα, αναγκάζοντας τα

καθεστώτα να ανταποκριθούν στη συνολική ισορροπία των πολιτικών δυνάμεων με τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσουν, συμπεριλαμβανομένων των εσωτερικών απειλών που συχνά είναι πιο σημαντικές από τις απειλές που προέρχονται από τον διακρατικό ανταγωνισμό. Για την κυρίαρχη ελίτ του Κατάρ μια επαναστατική κοινότητα εργαζομένων μεταναστών και εσωτερικών ισλαμιστών συνιστούν σημαντική απειλή.

γ) Επιπρόσθετα, για τη βασιλική οικογένεια του Κατάρ, η εμφάνιση της ιδεολογικής και θρησκευτικής καθαρότητας παραμένει εξίσου σημαντική με την ικανότητά της να παρέχει συνεχή οικονομική ανάπτυξη στα εγχώρια ενδιαφερόμενα μέρη. Υπό αυτήν την έννοια, η κρατική ασφάλεια γίνεται καλύτερα αντιληπτή μέσω του ιδιαίτερου ιδεολογικού και πολιτισμικού πλαισίου στο οποίο ενσωματώνεται το Κατάρ, και ως εκ τούτου, η εξισορρόπηση μπορεί να στοχεύει στην αντιμετώπιση των ιδεολογικών απειλών και της ανατροπής από μια ποικιλία παραγόντων, αντί να απορρέει από την απλή απόκριση στις αλλαγές όσον αφορά στην κατανομή της εξουσίας στο διεθνές σύστημα. Η «εξισορρόπηση» (Omnibalancing) είναι μια κρίσιμη παράμετρος για να καταστούν κατανοητές οι μεταβαλλόμενες συμμαχίες σε μέρη όπως το Κατάρ, όπου απουσιάζει μια μακρά ιστορία εθνότητας.

δ) Τέλος, τα τρωτά σημεία του Κατάρ είναι όλο και περισσότερο μη στρατιωτικά στη φύση, κάτι το οποίο οφείλεται στη φυσική και συμβολική παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή. Ενώ έχει σημειωθεί σταδιακή μείωση των διακρατικών απειλών που αντιμετωπίζουν οι μοναρχίες του Κόλπου από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το δυναμικό για κρατική αυτονομία συνδέεται σαφώς με ένα ανεκτικό διεθνές πλαίσιο και δεν μπορεί να ιδωθεί ξεχωριστά από την άνοδο της αμερικανικής παρουσίας στον Περσικό Κόλπο μετά τον δεύτερο πόλεμο του Κόλπου. Μετά την Επιχείρηση Desert Storm το 1991, το Κατάρ συνήψε μια ευεργετική Συμφωνία Αμυντικής Συνεργασίας με την Ουάσιγκτον, δίνοντας στις ΗΠΑ σημαντικό μερίδιο στην επίτευξη της εγχώριας σταθερότητας. Τον Απρίλιο του 2003 η συμφωνία ανανεώθηκε και πλέον διευκόλυνε την αναδιάταξη των αμερικανικών δυνάμεων, που προηγουμένως ήταν σταθμευμένες στην αεροπορική βάση στη Σαουδική Αραβία, στα νοτιοδυτικά της Ντόχα, συμπεριλαμβανομένων των

κόμβων βάσης για την Κεντρική Διοίκηση των ΗΠΑ. Η κατοχή μόνιμου στρατού και εξελιγμένων όπλων από μόνη της δεν επαρκεί για να εγγυηθεί την επιβίωση. Αντ' αυτού, μικρά κράτη με απτές αλληλεξαρτήσεις και ισχυρούς διεθνείς εταίρους θα μπορούσαν να βασίζονται στη διεθνή υποστήριξη σε περιόδους κρίσεων. Η ομπρέλα ασφαλείας των Ηνωμένων Πολιτειών απαλλάσσει το Κατάρ από το να επενδύσει σε στρατιωτικές δυνατότητες, μια περιοχή στην οποία δεν θα μπορούσε πραγματικά να ανταγωνιστεί άλλες χώρες. Παράλληλα, αυτό της επιτρέπει να στρέψει τις προσπάθειές της στη μείωση των απειλών σε άλλους τομείς, όπως προαναφέρθηκαν.

Η Αραβική Άνοιξη θέτει νέους κινδύνους στο Κατάρ που δεν μπορούσε να προβλέψει (Nuruzzaman, 2015). Με βάση την ασφάλεια που παρέχει η αμερικανική στρατιωτική παρουσία και ο τεράστιος πλούτος πετρελαίου και φυσικού αερίου που έχει στη διάθεσή του, προσπάθησε να επιταχύνει την πορεία προς την αραβική δημοκρατία και έτσι να μετατρέψουν πολιτικά τον αραβικό κόσμο. Σύντομα προκάλεσε πολλές εντάσεις στις σχέσεις με την Τεχεράνη και το Ριάντ. Συνολικά, οι εσωτερικοί και εξωτερικοί περιορισμοί που δημιουργούνται από τους παρεμβατικούς ρόλους του Κατάρ στη Λιβύη και τη Συρία και τις σουνιτικές ισλαμιστικές δυνάμεις καταδεικνύουν ότι η Ντόχα αντιμετωπίζει ορισμένες σοβαρές πιέσεις.

3.6 Σχέσεις του Κατάρ με άλλες χώρες της Μέσης Ανατολής

Η πολιτική του Κατάρ θα πρέπει να εξεταστεί καταρχήν σε σχέση με τη Σαουδική Αραβία, όπως υποστηρίζει ο Szalai (2017). Παραδοσιακά, τα μικρά κράτη του Κόλπου είχαν ακολουθήσει το προβάδισμα της Σαουδικής Αραβίας και, παρά τις υπάρχουσες διμερείς εντάσεις τους, δεν ήταν άμεσα αντίθετα με τα συμφέροντα του Ριάντ. Η περιοχή του Κόλπου ήταν παραδοσιακά ένα σύστημα ασφάλειας τριών πυλώνων που αποτελείτο από το Ιράν, το Ιράκ και τη Σαουδική Αραβία, με την επιρροή των Ηνωμένων Πολιτειών ως εξωτερικού παράγοντα. Η ιρανική επανάσταση του 1979 και οι κρίσεις του Κόλπου στη δεκαετία του 1980 και του 1990 αύξησαν την απειλή της Τεχεράνης στην αραβική χερσόνησο. Λόγω της γεωπολιτικής τους έκθεσης, τα μικρά κράτη του Κόλπου θεωρούσαν τη Σαουδική Αραβία και τις Ηνωμένες Πολιτείες ως τους κύριους συμμάχους και προστάτες τους. Ως συνέπεια της πτώσης του

Ba'athist Iraq, η περιφερειακής επιρροής του Ιράν ενισχύθηκε ενώ αυτή της Σαουδικής Αραβίας άρχισε να εξασθενεί. Αυτός ο μετασχηματισμός του status quo και οι εξεγέρσεις της «Αραβικής Άνοιξης» οδήγησαν την Τεχεράνη και το Ριάντ σε περιφερειακή αντιπαλότητα. Επιπλέον, η κατανομή της εξουσίας έγινε πιο διάχυτη από ποτέ, καθώς τα προαναφερθέντα γεγονότα οδήγησαν σε μακροπρόθεσμη αστάθεια και κενό ισχύος στην περιοχή, ένα πλαίσιο ανταγωνιστικότητας πολλαπλών πόλων, στο οποίο μια σειρά από περιφερειακούς και εξωτερικούς παράγοντες ανταγωνίζονται σε μεταβαλλόμενες, αλληλεπικαλυπτόμενες συμμαχίες. Σε τέτοιες περιπτώσεις, τα μικρά κράτη του Κόλπου μπορούν να αξιοποιήσουν την αναδυόμενη πολυπολικότητα, καθώς μειώνεται η σχετική αδυναμία τους. Επιπρόσθετα, η αύξηση των τιμών της ενέργειας μεταξύ του 2003 και του 2014 δημιούργησε τεράστια πλεονάσματα στον Κόλπο τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την ενίσχυση των υφιστάμενων σχέσεων ισχύος.

Κατά συνέπεια, υπήρξε αλλαγή στην αντίληψη ορισμένων κρατών της περιοχής έναντι της κυριαρχίας της Σαουδικής Αραβίας. Καθώς παραδοσιακά η συμμαχία θεωρείται η πιο σημαντική απόφαση ενός μικρού κράτους, καθώς μπορεί να εγγυηθεί ασφάλεια, η απόρριψη του προβαδίσματος της Σαουδικής Αραβίας από ορισμένα μικρά κράτη του Κόλπου αντανάκλα μία στρατηγική μεταβολή. Έτσι, υπήρξαν κράτη που αποδέχτηκαν την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας και συνέχισαν να σέβονται το γενικό στρατηγικό πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας της Σαουδικής Αραβίας (Accommodation) και κράτη που έτειναν προς τον οππορτουισμό, με την παραμέληση των συμφερόντων ασφαλείας της Σαουδικής Αραβίας (Opportunism). Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται το Μπαχρέιν, το Κουβέιτ και τα ΗΑΕ, ενώ στη δεύτερη εντάσσονται το Κατάρ και το Ομάν, τα οποία προσπάθησαν να διευρύνουν την αυτονομία τους, θέτοντας ακόμα και σε κίνδυνο τις πολιτικές της Σαουδικής Αραβίας (Szalai, 2017).

Και με άλλες χώρες, όμως, το Κατάρ δε διατηρεί σημαντικά φιλικούς δεσμούς. Τα ΗΑΕ κατηγορήθηκαν για παραβίαση κρατικών μέσων του Κατάρ και προκάλεσαν διπλωματική κρίση μεταξύ του Κατάρ και των άλλων χωρών, όπως Σαουδική Αραβία, ΗΑΕ και Μπαχρέιν, καθώς και την Αίγυπτο. Διάφορα αποσπάσματα στα μέσα επικοινωνίας που επικρίνουν την αμερικανική

πολιτική έναντι του Ιράν και επαινούν τη Χαμάς αποδόθηκαν ψευδώς στον Σεΐχη Tamim bin Hamad al-Thani. Η κρίση οδήγησε στη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας, του Μπαχρέιν, των ΗΑΕ, της Αιγύπτου και του Κατάρ. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας συνόδου κορυφής των χωρών του Κόλπου, οι αρχηγοί κρατών από τη Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ και το Μπαχρέιν απουσίαζαν από την Πόλη του Κουβέιτ τον Δεκέμβριο του 2017. Μια συνέπεια της κρίσης είναι ότι το Κατάρ έχει προχωρήσει στη σύναψη στενότερων διπλωματικών σχέσεων με το Ιράν. Μάλιστα, η σχέση του Κατάρ με το Ιράν καθοδηγείται σε μεγάλο βαθμό από την κοινή χρήση του μεγαλύτερου πεδίου φυσικού αερίου στον κόσμο - South Pars ή North Dome. Επίσης, το Κατάρ υπέστη οικονομικό και διπλωματικό αποκλεισμό από τα ΗΑΕ, τη Σαουδική Αραβία, το Μπαχρέιν και την Αίγυπτο (Mason, 2018).

Σε αυτό συνέβαλε και το γεγονός πως η Τουρκία, με την οποία το Κατάρ διατηρεί φιλικές σχέσεις, διέρρηξε τις σχέσεις της με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Πιο συγκεκριμένα, ο Erdogan ισχυρίστηκε ότι τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα υποστήριξαν την απόπειρα πραξικοπήματος της 15ης Ιουλίου 2016. Σύμφωνα με έκθεση του κρατικού πρακτορείου ειδήσεων Anadolu στις 8 Μαΐου, τα γεγονότα γύρω από το αποτυχημένο πραξικόπημα είναι ένας σημαντικός αρνητικός παράγοντας που επηρέασε τους δεσμούς μεταξύ Τουρκίας και Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων. Για παράδειγμα, τα φιλοκυβερνητικά μέσα ενημέρωσης ανέφεραν ότι τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα δαπάνησαν 3 δισεκατομμύρια δολάρια για το αποτυχημένο πραξικόπημα. Αλλά αξίζει να σημειωθεί ότι αυτοί οι ισχυρισμοί επιβεβαιώνονται από φιλοκυβερνητικές πηγές, χωρίς να υπάρχουν έμπρακτα αποδεικτικά στοιχεία (Tuysan, 2020).

Οι σχέσεις της Ντόχα με το Ριάντ, σε αντίθεση με τις σχέσεις Ντόχα – Τεχεράνης, είναι λιγότερο φιλικές, αν και είναι γεμάτες δυσκολίες. Το πρωταρχικό ζήτημα που κατέστρεψε τις σχέσεις τους τις τελευταίες δύο δεκαετίες περίπου είναι η αναζήτηση του Κατάρ για ανεξαρτησία στις εξωτερικές πολιτικές και τις πολιτικές ασφάλειας. Μέχρι το 1995 οι σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία ήταν καλές, χαρακτηριζόμενες από την υπογραφή της συνοριακής συμφωνίας του 1965 που οριοθετούσε επίσημα τα σύνορά τους

και τη διμερή αμυντική συμφωνία του 1982 που έθεσε το Κατάρ κάτω από την ομπρέλα ασφαλείας της Σαουδικής Αραβίας. Το πρώτο περιστατικό που έπληξε τις διμερείς τους σχέσεις ήταν η επίθεση της Σαουδικής Αραβίας τον Σεπτέμβριο του 1992 σε έναν μεθοριακό σταθμό ασφαλείας στο Κατάρ που ώθησε τη Ντόχα να αναστείλει τη συνοριακή συμφωνία του 1965 τον Οκτώβριο του ίδιου έτους. Ένα άλλο περιστατικό που έβλαψε περισσότερο τις σχέσεις τους ήταν η απόρριψη από τη Σαουδική Αραβία της πρωτοβουλίας για την εξαγωγή φυσικού αερίου του Κατάρ τη δεκαετία του 1990. Η Ντόχα έλαβε θετικές απαντήσεις από τη σύνοδο κορυφής του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου του 1989 για να προχωρήσει με τον προτεινόμενο αγωγό φυσικού αερίου για την εξαγωγή υγροποιημένου φυσικού αερίου στο Μπαχρέιν, το Κουβέιτ, τη Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ έως το 1996, αλλά το έργο σταμάτησε λόγω απόσυρσης της υποστήριξης από τη Σαουδική Αραβία, μια κίνηση που βασίζεται κυρίως στα συμφέροντα πετρελαίου και φυσικού αερίου του Ριάντ (Dargin 2007).

Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, οι κριτικές της Al-Jazeera για τη Σαουδική Αραβία και η απόφασή της να φιλοξενήσει Σαουδάραβες αντιφρονούντες σε μια δημοφιλή εκπομπή τον Ιούνιο του 2002 οδήγησε στην απόφαση της Σαουδικής Αραβίας να ανακαλέσει τον πρέσβη της από τη Ντόχα τον Σεπτέμβριο του 2002. Το διπλωματικό χάσμα έληξε τον Σεπτέμβριο του 2007. Νέες εντάσεις και περιορισμοί στις διμερείς σχέσεις Ντόχα-Ριάντ εμφανίστηκαν στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας. Τόσο η Ντόχα όσο και το Ριάντ υποστηρίζουν αντικυβερνητικές σουνιτικές δυνάμεις στη Συρία, αλλά διαφέρουν ως προς το ποιες σουνιτικές δυνάμεις ή ομάδες πρέπει να λάβουν οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη. Ενώ η Ντόχα προτιμά τις μέτριες σουνιτικές δυνάμεις υπό την ηγεσία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, το Ριάντ στέκεται σταθερά πίσω από τις φονταμενταλιστικές δυνάμεις του Salafi (Nuruzzaman, 2015).

Επιπλέον, εξαιτίας της πολιτικής που υιοθετήθηκε στην Αίγυπτο, στις 5 Μαρτίου 2014, η Σαουδική Αραβία, το Μπαχρέιν και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αποφάσισαν την ανάκληση των πρεσβευτών τους από τη Ντόχα. Αυτή η απόφαση κατέδειξε το βάθος των διαφορών μεταξύ των μελών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου στην εκτίμησή τους για το status quo

της Αιγύπτου. Η άρνηση του Κατάρ να αποδεχθεί το στρατιωτικό πραξικόπημα με επικεφαλής τον Στρατηγό Abdel Fattah al-Sisi και η υιοθέτηση περιφερειακής πολιτικής ασυμβίβαστης με εκείνες που υιοθετήθηκαν από άλλα κράτη του Συμβουλίου επέτεινε τις σχέσεις του με αυτές τις χώρες. Η διπλωματική κρίση που αναπτύχθηκε μεταξύ της Ντόχα και ορισμένων από τους γείτονές της στο Συμβούλιο προέκυψε από την ανεξάρτητη πολιτική απόφαση του Κατάρ, την οποία υπερασπίστηκε ο Σεΐχης Tamim. Έτσι, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο Σεΐχης Tamim ακολουθεί μια κρατική πολιτική που στοχεύει να καταστήσει το Κατάρ ενεργό κυρίαρχο και αξιόπιστο περιφερειακό παράγοντα με στρατηγικές που μπορούν να διαφέρουν δραστικά από αυτές που υιοθετούν οι γείτονές του (Abdullah & Al-Nasiri, 2014).

Το Κατάρ θεωρούσε ιστορικά το γειτονικό Μπαχρέιν ως αντίπαλο, το οποίο χρονολογείται από την εποχή του al-Khalifah κατά τη διάρκεια της κατάκτησης του Μπαχρέιν. Το 1868 οι Βρετανοί διαμεσολάβησαν μια ειρηνευτική συνθήκη μεταξύ Μπαχρέιν και Κατάρ, η οποία αναγνώρισε επίσημα το Κατάρ ως ανεξάρτητο κράτος με την οικογένεια al-Thani ως ηγέτες του. Για πάνω από δύο αιώνες οι διαπραγματεύσεις για τα σύνορα συνεχίστηκαν, εναλλάσσοντας μεταξύ στρατιωτικών αψιμαχιών και μερικές φορές παρέμβαση στην εσωτερική πολιτική του άλλου κράτους. Το 1995, ως μέσο βελτίωσης της διαπραγματευτικής του θέσης, το Μπαχρέιν βοήθησε τον εκδιωκόμενο εμίρη του Κατάρ, Σεΐχη bin Hamad al-Thani στις προσπάθειές του να ανακτήσει το θρόνο του Κατάρ. Τελικά, υπό την πίεση άλλων μελών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, οι δύο χώρες παρουσίασαν την υπόθεσή τους στο Διεθνές Δικαστήριο. Η δικαστική απόφαση του 2001, η οποία ουσιαστικά διχοτόμησε το αμφισβητούμενο έδαφος μεταξύ των δύο χωρών, οδήγησε σε πολλές κοινές προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένης της εκμετάλλευσης αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στην περιοχή και την κατασκευή του Causeway Κατάρ-Μπαχρέιν, ενός αυτοκινητοδρόμου 40 χλμ. που θα συνδέει τη Ντόχα με τη Μανάμα (Harvard Divinity School, 2015).

Το Κατάρ ήταν το πρώτο κράτος του Κόλπου που αναγνώρισε το Ισραήλ. Ενώ οι δύο χώρες δεν έχουν επίσημες διπλωματικές σχέσεις, ο

πρώην εμίρης έλαβε περιστασιακές διπλωματικές επισκέψεις από ανώτερους ισραηλινούς αξιωματούχους, τον μοναδικό ηγέτη του Κόλπου που συναντήθηκε με ισραηλινούς ηγέτες. Το Κατάρ ήταν επίσης στην πρώτη γραμμή των προσπαθειών για τη δημιουργία αραβικών οικονομικών δεσμών με το Ισραήλ. Καθιέρωσε επίσημες εμπορικές σχέσεις το 1996 και επέτρεψε το άνοιγμα μιας ισραηλινής εμπορικής αποστολής στη Ντόχα. Η εμπορική αποστολή λειτούργησε μέχρι τον Ιανουάριο του 2009, όταν η κυβέρνηση του Κατάρ απέλασε το προσωπικό της ως απάντηση στην επίθεση του Ισραήλ το 2008 στη Hamas στη Γάζα. Η προσέγγιση του Κατάρ στο Ισραήλ προκάλεσε σημαντική κριτική από άλλα αραβικά κράτη. Σε απάντηση, τόσο οι πρώην όσο και οι σημερινοί ηγέτες της χώρας τόνισαν την υποστήριξή τους στην ανεξαρτησία των Παλαιστινίων και επικρίνουν τακτικά τις ισραηλινές αποφάσεις για εποικισμούς και άλλες ενέργειες που φαίνεται να υπονομεύουν το μέλλον μιας λύσης μεταξύ των δύο κρατών (Harvard Divinity School, 2015).

Ωστόσο, οι σχέσεις του Κατάρ με τον Λίβανο είναι σχετικά θετικές. Το 2006 το Κατάρ χρησιμοποίησε την έδρα του στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ηνωμένου Βασιλείου για να επικρίνει τις ισραηλινές επιθέσεις και «έσπασε» τον αεροπορικό αποκλεισμό του Λιβάνου επαναφέροντας τις πτήσεις της Qatar Airline στη Βηρυτό. Αυτό ήρθε σε πλήρη αντίθεση με άλλα αραβικά κράτη, τα οποία δεν ήθελαν να στηρίξουν τη Hezbollah που υποστηρίζεται από το Ιράν. Το Κατάρ παρείχε επίσης στρατεύματα για ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ, ανθρωπιστική βοήθεια και οικονομική υποστήριξη για την ανοικοδόμηση. Χωριά στο νότιο Λίβανο, όπου είχε δεσμευτεί να ανοικοδομήσουν τα τζαμιά και τις υποδομές που καταστράφηκαν στον πόλεμο, ανέπτυξαν σημαίες και πανό του Κατάρ με την ένδειξη «Ευχαριστώ, Κατάρ». Αυτές οι προσπάθειες οδήγησαν σε θετικές αντιδράσεις από μέρους της Hezbollah. Οι Συμφωνίες Ντόχα του 2008, που πήραν το όνομά τους από την πρωτεύουσα του Κατάρ με τη διαμεσολάβησή του, έθεσαν τα θεμέλια για μια ενοποιημένη κυβέρνηση. Η αντίθεση του Κατάρ στη συνεχιζόμενη ηγεσία του Σύριου ηγέτη και του συμμάχου της Hezbollah, Bashar al-Assad διέσπασε τους κάποτε στενούς δεσμούς μεταξύ του Κατάρ και της Hezbollah (Harvard Divinity School, 2015).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εξέταση της στρατηγικής του Κατάρ παρουσιάζει η άμεση παρέμβασή του στη Λιβύη και τη Συρία. Μάλιστα, οι υψηλού προφίλ ρόλοι του Κατάρ στη Λιβύη και τη Συρία εγείρουν ορισμένα σοβαρά ερωτήματα ως προς τις επιδιώξεις του Κατάρ. Ο παρεμβατικός ρόλος της χώρας ερμηνεύεται στη βάση της επιθυμίας του να προωθηθεί ένα δημοκρατικό περιβάλλον στην περιοχή, παρά το γεγονός ότι η δημοκρατία και η ελευθερία απουσιάζουν στην ίδια τη χώρα. Επομένως, ο ενεργός ρόλος της στην Αραβική Άνοιξη αντικατοπτρίζει μάλλον μια προσπάθεια προώθησης των γεωπολιτικών συμφερόντων μέσω επιλεκτικών παρεμβάσεων (Nuruzzaman, 2015). Μια δεύτερη εξήγηση είναι ότι η παρεμβατική πολιτική του Κατάρ είναι σύμφωνη με τους μακροπρόθεσμους στόχους της εξωτερικής πολιτικής του να καταστήσει τη χώρα ασφαλή και να ενισχύσει το περιφερειακό του ηγετικό προφίλ (Barakat 2012).

Η επικοινωνία με το Ιράν, το Ισραήλ, τη Σαουδική Αραβία και τις ΗΠΑ, που ονομάζεται πολιτική «παιχνιδιού όλων των πλευρών», είχε ως στόχο την προώθηση της αυτονομίας της εξωτερικής πολιτικής του Κατάρ και την προστασία της κυριαρχίας του. Ωστόσο, είναι δύσκολο για το Κατάρ ως μικρό κράτος να προωθήσει τις πιθανότητες επιβίωσής του με στρατιωτική παρέμβαση σε κράτη που βρίσκονται μακριά από τα σύνορά του. Παράλληλα, η έμφαση στην ασφάλεια ως αιτιολογία της επιλεγμένης στρατηγικής για τη Λιβύη και τη Συρία εν μέρει στερείται λογικής, αν αναλογιστεί κανείς πως οι δύο αυτές χώρες δεν έθεσαν ποτέ καμία απειλή για την ασφάλεια του Κατάρ, ούτε είχαν σοβαρές συγκρούσεις με τη Ντόχα που θα μπορούσαν κάποια στιγμή να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια του Κατάρ. Οι συμμετοχές του Κατάρ στη Συρία και η παρέμβασή της στη Λιβύη, αντιθέτως, έχουν εξοργίσει τους δύο μεγαλύτερους γείτονές του, το Ιράν και τη Σαουδική Αραβία (Nuruzzaman, 2015).

Υπάρχουν επίσης αναφορές στα οικονομικά συμφέροντα του Κατάρ στη Λιβύη ως πιθανό κίνητρο της παρέμβασής του. Το Κατάρ, μια πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο χώρα, πιθανότατα ήθελε να διαδραματίσει μεγάλο ρόλο στη βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου στη Λιβύη. Η μεταπολεμική ανοικοδόμηση της Λιβύης θα απαιτούσε τεχνική εμπειρογνωμοσύνη και μεγάλες επενδύσεις και η Ντόχα ήταν σε θέση να

εκμεταλλευτεί αυτήν την κατάσταση (Nuruzzaman, 2015). Σε γενικές γραμμές, οι συμμετοχές του Κατάρ στη Λιβύη και τη Συρία αποκαλύπτουν ένα σταθερό μοτίβο - σταθερά πίσω από τις σουνιτικές ισλαμιστικές πολιτικές δυνάμεις, αν και δεν έχει συγκεκριμένη ιδεολογία να προωθήσει μέσω της στρατηγικής της παρέμβασης. Η δημιουργία συμμαχίας σουνιτικών ισλαμικών δυνάμεων σε όλη τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική φαίνεται να είναι στόχος του Κατάρ. Αυτό το σημείο επιβεβαιώνεται από δύο συγκεκριμένες εξελίξεις, όπως υποστηρίζει ο Nuruzzaman (2015). Το Κατάρ διατηρεί παραδοσιακά ένα ιστορικό καλών σχέσεων με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και άλλες ισλαμιστικές ομάδες. Η Ντόχα φιλοξένησε ισλαμιστές ηγέτες όπως τον Σεΐχη Yusuf al-Qaradawi της Αιγύπτου και τον Ali al-Sallabīτης Ισλαμικής Ομάδας Μάχης της Λιβύης (LIFG) που διαδραμάτισαν κρίσιμο ρόλο στα κινήματα κατά του Gaddafi. Οι ισλαμιστικές δυνάμεις έχουν λάβει αποκλειστικά οικονομική και στρατιωτική υποστήριξη από το Κατάρ. Ο πρώην Σεΐχης Hamad δικαιολόγησε την υποστήριξη των ισλαμιστικών δυνάμεων στο όνομα της περικοπής των εξτρεμιστικών τους απόψεων και της επαναφοράς τους στην πτυχή της κανονικής ζωής της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό δημιούργησε μια τεράστια δυσarέσκεια μεταξύ των κοσμικών πολιτικών δυνάμεων. Οι αντιδράσεις στον ακτιβισμό του Κατάρ στη Λιβύη, για παράδειγμα, ήταν έντονα αρνητικές.

Επιπλέον, το Κατάρ υπήρξε συνομιλητής μεταξύ της Δύσης και των σουνιτικών ισλαμιστικών δυνάμεων. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης στη Λιβύη, φιλοξένησε μια συνάντηση μεταξύ του Abdel Hakim Belhaj, του πρώην εμιράτου του LIFG και του ηγέτη της ομάδας πολιτοφυλακής της Ταξιαρχίας της Τρίπολης που πολέμησε ενάντια στις δυνάμεις του Gaddafi. Διατηρεί τον σύνδεσμο μεταξύ της Δύσης και του Συριακού Εθνικού Συνασπισμού, ενός οργανισμού ομπρέλα κατά του Assad με διάφορες ομάδες και ενώσεις. Αυτό δείχνει σαφώς τις πρωτοβουλίες του Κατάρ για την προώθηση των συμφερόντων των σουνιτικών ισλαμιστικών δυνάμεων και την άσκηση επιρροής στις περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής, αναπτύσσοντας ένα είδος σουνιτικής πλατφόρμας (Nuruzzaman, 2015).

Τέλος, αναφορά θα πρέπει να γίνει και στις σχέσεις του Κατάρ με την Τουρκία. Η Τουρκία είχε αναπτύξει εξαιρετικές σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία

και το Κατάρ στη δεκαετία του 2000, αλλά τελικά καθώς διαρρήχθηκαν οι σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία, ενίσχυσε τις σχέσεις της με το Κατάρ καθώς αναπτύχθηκε το κίνημα της Αραβικής Άνοιξης. Το Κατάρ ανέπτυξε τις σχέσεις του με την Τουρκία κατά την εποχή του ΑΚΡ και η σχέση αυτή καλλιεργήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (Κϋζϋκαϋσι, 2019, σελ. 8) Επίσης, το γεωπολιτικό τοπίο που οδήγησε την Τουρκία να απομακρυνθεί από τη Σαουδική ώθησε την Τουρκία εν τέλει πιο κοντά στο Κατάρ (Başkan, 2019, σελ. 85; Kϋzϋkaşci, 2019, σελ. 8). Επιπρόσθετα, η ιδεολογική συγγένεια μεταξύ των δύο σουνιτικών μουσουλμανικών χωρών, η οποία βασίζεται στην πολιτική υποστήριξη προς τη Χαμάς και τη Μουσουλμανική Αδελφότητα (και ένα θρησκευτικό μίσος για το Ισραήλ), έχει μάλλον δημιουργήσει έναν δεσμό που απειλεί τα δυτικά συμφέροντα (Bekdil, 2020).

Η Τουρκία συνεργάζεται με το Κατάρ σε πολιτικό και σε οικονομικό επίπεδο. Σε επίσκεψη του Προέδρου Erdogan στο Κατάρ, ο υπουργός Εξωτερικών του Κατάρ Mohamed bin Abdulrahman Al-Thani χαιρέτισε τις στρατηγικές σχέσεις της χώρας του με την Τουρκία, εστιάζοντας σε δύο σημεία. Το πρώτο αφορά το ότι και οι δύο χώρες υποστηρίζουν την κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης και την πολιτική λύση στη Λιβύη βάσει της Συμφωνίας Skhirat. Το δεύτερο αφορά τη συνεργασία των δύο χωρών σε διάφορους τομείς, σύμφωνα με μία ανάρτηση του υπουργού στο Twitter, βάσει της οποίας τονίζεται ότι «οι στρατηγικές σχέσεις μεταξύ Κατάρ και Τουρκίας αυξάνονται μέρα με τη μέρα, ιδίως στους τομείς της οικονομικής, επενδυτικής, εμπορικής, ενεργειακής και αμυντικής συνεργασίας για την εξυπηρέτηση των κοινών συμφερόντων των εθνών μας» (Yousef, 2020).

Όταν το 2017 μια ομάδα αραβικών χωρών με επικεφαλής τη Σαουδική Αραβία διέκοψε τους διπλωματικούς δεσμούς με το Κατάρ επιβάλλοντας περιορισμούς στην κυκλοφορία αγαθών και ατόμων, επικαλούμενη την υποστήριξη του Κατάρ σε τρομοκράτες, η Τουρκία επέλεξε να απομακρυνθεί από τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και να στηρίξει το Κατάρ στέλνοντας στρατεύματα και τρόφιμα (Başkan, 2019, σελ. 86; Tuýgan, 2020; Bekdil, 2020). Ο Tuýgan (2020) παραθέτει δύο λόγους για αυτήν την απόφαση της Τουρκίας. Ο πρώτος λόγος είναι η σχέση του Προέδρου

Erdogan με τον Εμίρη του Κατάρ. Ο Εμίρης του Κατάρ έγινε ο ηγέτης που πραγματοποίησε τις περισσότερες επισκέψεις στην Τουρκία τα τελευταία χρόνια. Αν και το περιεχόμενο των συναντήσεων δεν είναι γνωστό, ο παράγοντας της Μουσουλμανικής Αδελφότητας είναι ένας από τους πιο σημαντικούς δεσμούς που φέρουν σε επαφή αυτούς τους δύο ηγέτες. Ενώ οι σχέσεις της Τουρκίας με το Κατάρ έχουν τις ρίζες τους στο παρελθόν, οι δεσμοί μεταξύ των δύο χωρών έγιναν περισσότερο στενοί μετά την προεδρία του ηγέτη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας Muhammad Morsi στην Αίγυπτο το 2012. Με την άφιξη του Morsi, η Άγκυρα και η Ντόχα, που άρχισαν να σχεδιάζουν σχέδια ανατροπής ή αλλαγής καθεστώτων στη Μέση Ανατολή, υποστήριξαν άλλα κόμματα που συνδέονται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα σε άλλες αραβικές χώρες.

Ένας δεύτερος λόγος για τον άξονα Τουρκίας-Κατάρ, σύμφωνα με τον Tuysan (2020), είναι ο ορυκτός πλούτος του Κατάρ. Η οικονομία της Τουρκίας επηρεάστηκε ολοένα και περισσότερο από τα λάθη του Ερντογάν στην εξωτερική πολιτική από το 2013 και εξής, την οπισθοδρόμηση στο κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα της χώρας και μια εμπορική προσέγγιση που οδήγησε σε εκτεταμένη διαφθορά. Σε αυτό θα πρέπει να προστεθεί και το λεγόμενο ιδιωτικό «ασφαλές» ταμείο που ανήκε στον Erdogan στο Κατάρ, το οποίο περιείχε δισεκατομμύρια δολάρια, που φέρεται να ιδρύθηκε μετά από έρευνα για διαφθορά στην κυβέρνηση του το 2013. Αν και δεν υπάρχει σαφήνεια σχετικά με αυτό το ζήτημα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το Κατάρ είναι η μόνη χώρα που συμφώνησε να ανοίξει μια γραμμή ανταλλαγής νομισμάτων με την Τουρκία, ιδίως καθώς η οικονομία της χώρας αγωνίζεται να ανακάμψει από μια νομισματική κρίση το 2018 και την πανδημία Covid-19. Επίσης, οι εξελίξεις στη Λιβύη ήταν μέχρι στιγμής θετικές για το Κατάρ και την Τουρκία, επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες και ορισμένες χώρες της ΕΕ έχουν αρχίσει να εκφράζουν σαφώς την υποστήριξή τους στην κυβέρνηση της Εθνικής Συμφωνίας. Εκτός των παραπάνω, το Κατάρ είναι ο μεγαλύτερος αγοραστής προϊόντων αμυντικής βιομηχανίας (οπλισμένα αεροσκάφη TB-2 της Baykar, το τεθωρακισμένο όχημα 4X4 της Nurol, τα τεθωρακισμένα οχήματα της BMC Kirpi και το Amazon και τα στρατιωτικά εκπαιδευτικά πλοία του Anadolu) που παράγονται από επιχειρηματίες με

στενούς δεσμούς με τον Τούρκο Πρόεδρο. Ένας κόμη λόγος είναι ότι, η Τουρκία ανησυχεί μήπως το Κατάρ υιοθετήσει άλλον προσανατολισμό στην εξωτερική του πολιτική και ως εκ τούτου επιθυμεί να εμβαθύνει στις σχέσεις της με τη συγκεκριμένη χώρα. Το Κατάρ συμμετέχει επίσης στην εξερεύνηση φυσικού αερίου με τον αμερικανικό ενεργειακό γίγαντα Exxon κοντά στην Κύπρο σε μια περιοχή που η Τουρκία θεωρεί μέρος της υφαλοκρηπίδας της. Εκτός των παραπάνω, υπάρχουν στοιχεία από διεθνείς οργανισμούς πληροφοριών που καταδεικνύουν ότι η Τουρκία και το Κατάρ υποστήριξαν τρομοκρατικές ομάδες στον πόλεμο στη Συρία. Σύμφωνα με μια έκθεση της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών Άμυνας στις 2 Ιουνίου 2016, και οι δύο χώρες παρείχαν βοήθεια στο Μέτωπο Al-Nusra. Η ομάδα ορίζεται ως τρομοκρατική οργάνωση από την Τουρκία και τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Ένας τελευταίος λόγος που εξηγεί τις θετικές σχέσεις Κατάρ-Τουρκίας είναι πως, στο πλαίσιο συναντήσεων της Ανώτατης Στρατηγικής Επιτροπής το 2014, τουρκική μονάδα αποτελούμενη από περίπου 3.000 στρατεύματα αναπτύχθηκε στη στρατιωτική βάση του Tariq bin Ziyad στο Κατάρ το 2016 (Başkan, 2019, σελ. 96; Küçükaşci, 2019, σελ. 11; Tuygan, 2020).

Συνολικά, οι δύο χώρες συντονίζουν και συνεργάζονται στενά σε περιφερειακά θέματα, ενώ οι ετήσιες συναντήσεις της «Ανώτατης Στρατηγικής Επιτροπής από το 2014 ως διμερείς μηχανισμοί για τη διαμόρφωση της θεσμικής βάσης του διαλόγου και της συνεργασίας υψηλού επιπέδου μεταξύ Τουρκίας και Κατάρ, έδωσαν περαιτέρω ώθηση στις σχέσεις των δύο χωρών. Με την ευκαιρία αυτών των συναντήσεων έχουν υπογραφεί πολλές συμφωνίες, πρωτόκολλα και μνημόνια συμφωνίας, τα οποία ενισχύουν περαιτέρω τη συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και Κατάρ, κυρίως σε οικονομικό επίπεδο (Republic of Turkey, 2020).

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, έως το τέλος του 2018, ο όγκος συναλλαγών μεταξύ των δύο χωρών αυξήθηκε κατά 57%, σε σύγκριση με το 2017, ισοδυναμώντας με 1,4 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Περισσότερες από 180 τουρκικές εταιρείες λειτουργούν στο Κατάρ και η συνολική αξία των έργων που έχουν αναλάβει οι τουρκικές εταιρείες στο Κατάρ αντιστοιχεί σε 17,4 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Επιπλέον, το Κατάρ κατατάσσεται ως η πρώτη μεταξύ των χωρών του Κόλπου όσον αφορά στον

αριθμό των έργων που ανέλαβαν οι Τούρκοι εργολάβοι. Ο όγκος των κεφαλαιακών επενδύσεων από το Κατάρ στην Τουρκία αυξάνεται επίσης σταθερά. Τα κύρια εξαγωγικά είδη της Τουρκίας στο Κατάρ περιλαμβάνουν: ηλεκτρικός και ηλεκτρονικός εξοπλισμός, έπιπλα, κατασκευαστικά στοιχεία, πετρέλαιο και ορυκτέλαια, γάλα και γαλακτοκομικά προϊόντα. Τα κύρια προϊόντα εισαγωγής της Τουρκίας από το Κατάρ περιλαμβάνουν: Ακατέργαστο αλουμίνιο, ορυκτά καύσιμα (υγροποιημένο φυσικό αέριο) και πλαστικά προϊόντα. Επιπρόσθετα, η Τουρκία έχει καταστεί σημαντικός προορισμός για τους τουρίστες του Κατάρ: 35.832 (2015), 32.681 (2016), 48.784 (2017), 96.327 (2018) (Republic of Turkey, 2020α).

Το 2018 η Ντόχα δεσμεύτηκε να επενδύσει 15 δισεκατομμύρια δολάρια σε τουρκικές τράπεζες και χρηματοπιστωτικές αγορές όταν το εθνικό νόμισμα της Τουρκίας απώλεσε το 40% της αξίας του έναντι των μεγάλων δυτικών νομισμάτων ενόψει των κυρώσεων των ΗΠΑ (Bekdil, 2020). Επίσης, ο Εμίρης του Κατάρ, Tamim bin-Hamad al-Thani, δώρισε στον Τούρκο Πρόεδρο ένα αεροσκάφος Boeing 747-8, το μεγαλύτερο και ακριβότερο ιδιωτικό τζετ στον κόσμο, στην τιμή των 400 εκατομμυρίων δολαρίων (Bekdil, 2020; Tuygan, 2020). Ένα επενδυτικό ταμείο από το Κατάρ αγόρασε μερίδιο 50% στη BMC, έναν τουρκικό κατασκευαστή τεθωρακισμένων οχημάτων, του οποίου οι Τούρκοι εταίροι είναι σύμμαχοι του Erdogan (Küçükaşci, 2019, σελ. 12; Bekdil, 2020). Επίσης, σε μία από τις πολλές συμφωνίες της αμυντικής βιομηχανίας, η Havelzan, μια κρατική εταιρεία στρατιωτικού λογισμικού στην Άγκυρα, υπέγραψε συμφωνία συνεργασίας με την Al Mesned Holdings στο Κατάρ για μια κοινοπραξία που θα ειδικεύεται σε λύσεις ασφάλειας στον κυβερνοχώρο για το Κατάρ (Bekdil, 2020).

3.7 Καταληκτικές επισημάνσεις για την στρατηγική του Κατάρ

Σε διεθνές επίπεδο, η αυξανόμενη σημασία του Περσικού Κόλπου ως στρατηγικής περιοχής και η σχετική παρακμή των παραδοσιακών δυνάμεων της Μέσης Ανατολής παρέχουν σε μικρά κράτη άνευ προηγουμένου ευκαιρίες για διεθνή παρουσία (Mohammadzadeh, 2017; Szalai, 2017). Παράλληλα, το γεγονός ότι η οικονομία του Κατάρ βασίζεται περισσότερο στην εξαγωγή φυσικού αερίου παρά στο πετρέλαιο εξηγεί ένα επίπεδο ανεξαρτησίας από τη Σαουδική Αραβία (Szalai, 2017). Εκτός των παραπάνω, η Αραβική Άνοιξη

υπήρξε ένα σημαντικό γεγονός που επηρέασε την στρατηγική του Κατάρ. Από τον Δεκέμβριο του 2010, με το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, κατέστη σαφές ότι άλλαζε το πολιτικό τοπίο της περιοχής. Ο αραβικός λαός επεδίωξε να ανακτήσει την ελευθερία του και το δικαίωμά του στην αυτοδιάθεση. Ο επαναστατικός άνεμος που ξεκίνησε στην Τυνησία ανέτρεψε έναν αριθμό δικτατοριών στην περιοχή. Από την αρχή, το Κατάρ υποστήριξε τις εκκλήσεις για ελευθερία. Αυτό άλλαξε ριζικά την εικόνα της χώρας στη διεθνή σκηνή. Έτσι, τον Απρίλιο του 2011, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του NATO κατά των δυνάμεων του συνταγματάρχη Muammar Gaddafi, το Κατάρ ήταν υποχρεωμένο να συμμετάσχει στη στρατιωτική αποτροπή υπό την ομπρέλα ενός διεθνούς συνασπισμού και η χώρα μετακινήθηκε από το ρόλο του μεσολαβητή σε εκείνη του υποστηρικτικού ακτιβιστή. Αυτή η εξωτερική πολιτική είναι απόλυτα συνεπής με, και συμμορφώνεται με το κείμενο και το πνεύμα του Συντάγματος του Κατάρ, καθώς το άρθρο 7 αναφέρει ότι το Κατάρ θα υποστηρίξει το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση. Το κενό στις περιφερειακές δυνάμεις, και ιδίως στο πλαίσιο του Αραβικού Συνδέσμου από το 2010 έως το 2012, ήταν πιθανώς ένας παράγοντας που ώθησε το Κατάρ να αναλάβει ηγετική θέση. Η υποστήριξη του Κατάρ στη Λιβύη, τη Συρία και την Αίγυπτο έχει λάβει τη μορφή οικονομικής, ανθρωπιστικής βοήθειας και βοήθειας από τα μέσα ενημέρωσης (Abdullah & Al-Nasiri, 2014).

Σε εθνικό επίπεδο, η φύση της λήψης αποφάσεων και η κεντρική ηγεσία στις μικρές μοναρχίες του Κόλπου δίνει στους πολιτικούς ηγέτες την απαραίτητη ανταπόκριση για να αξιοποιήσουν τις αναδυόμενες ευκαιρίες καθώς αναπτύσσονται σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Δεδομένου ότι οι τελικές αποφάσεις συγκεντρώνονται στα χέρια ενός σχετικά μικρού αριθμού ατόμων στη Ντόχα, οι νέες πολιτικές διατυπώνονται, μεταδίδονται και λαμβάνονται μέσω πολύ πιο ομαλών καναλιών (Ulrichsen, 2014). Το εξατομικευμένο στυλ ηγεσίας και η ευέλικτη φύση των θεσμικών οργάνων του Κατάρ καθιστούν τη συμπεριφορά της εξωτερικής πολιτικής λιγότερο θεσμικά καθορισμένη και πιο επιρρεπή σε ανατροπές. Όλα αυτά οδηγούν σε κατανόηση του συγκεκριμένου τρόπου με τον οποίο το Κατάρ αναπτύσσει τις του δυνατότητές του που ονομάζονται ως «λεπτή ισχύς» (subtle power) (Mohammadzadeh, 2017).

Στην εναρκτήρια ομιλία του, ο Σειΐχης Tamim επικεντρώθηκε κυρίως στις εσωτερικές υποθέσεις του κράτους και δεν επισήμανε διεθνή ζητήματα. Εκτός από την αναφορά στην Παλαιστίνη, η οποία αποτελεί σταθερά περιφερειακή προτεραιότητα, η ομιλία του Σειΐχη Tamim επικεντρώθηκε εξ ολοκλήρου στην ανάγκη για μεταρρυθμίσεις που στοχεύουν στην επίτευξη του εθνικού οράματος του Κατάρ με ορίζοντα το 2030. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις επικεντρώνονται στην οικονομία και στις υποδομές και την ανάπτυξη των εγκαταστάσεων και των υποδομών που απαιτούνται για τη διοργάνωση του Παγκοσμίου Κυπέλλου του 2022 στο Κατάρ. Στο πλαίσιο αυτό, οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις έχουν επιταχυνθεί, συμπεριλαμβανομένης μιας κρίσιμης μεταρρύθμισης του εργατικού δικαίου που καταργεί το σύστημα kafala (χορηγία) που συνδέει τους ξένους εργαζόμενους με έναν μόνο εργοδότη, όπως περιγράφηκε παραπάνω (Abdullah & Al-Nasiri, 2014). Τον Οκτώβριο του 2015, ο εμίρης του Κατάρ υποσχέθηκε μεταρρυθμίσεις, αλλά επικριτές, συμπεριλαμβανομένης της Διεθνούς Αμνηστίας, τονίζουν ότι οι αλλαγές ήταν επιφανειακές και ότι η θεμελιώδης αλλαγή δεν έχει εφαρμοστεί. Τον Νοέμβριο του 2015, το Γραφείο Ειδικής Μηχανικής του Κατάρ άνοιξε το Labor City - ένα σχέδιο στέγασης 825 εκατομμυρίων δολαρίων έξω από τη Ντόχα χωρητικότητας 70.000 κατοίκων. Είναι ένα από τα επτά συγκροτήματα που χτίζει η κυβέρνηση για να φιλοξενήσει 260.000 μετανάστες εργαζομένων (Harvard Divinity School, 2015).

Οι εγχώριες ηγετικές αλλαγές λειτούργησαν ως βασικές κρίσιμες στιγμές στην εξωτερική πολιτική του Κατάρ, συμπεριλαμβανομένης της κεντρικής μεταβίβασης εξουσίας στον Σειΐχη Hamad bin Khalifa Al-Thani τον Ιούνιο 1995, και στον Σειΐχη Tamim bin Hamad Al-Thani τον Ιούνιο του 2013. Αυτό, σε συνδυασμό με τα διαρθρωτικά πλεονεκτήματα που απολαμβάνει το Κατάρ, όπως διαθεσιμότητα τεράστιων πόρων πετρελαίου και φυσικού αερίου, η ύπαρξη ενός μικρού και άκρως πολιτικού αυτόχθονου πληθυσμού και μια συνεκτική και ενιαία πολιτεία, εξηγεί γιατί κατέστη δυνατή μια ευέλικτη και ενεργητική εξωτερική πολιτική (Mohammadzadeh, 2017). Οι αλλαγές στην εξωτερική πολιτική, ωστόσο, δεν εξηγούν εξ ολοκλήρου τη στρατηγική του Κατάρ. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το ευρύτερο περιβάλλον.

Εκτός των παραπάνω, η εκτεταμένη συμμετοχή του Κατάρ σε διεθνή φόρουμ από τα οποία προηγουμένως απουσίαζε εντελώς αποδεικνύει τη δυνατότητα ανάπτυξης μικρών κρατών και την άσκηση της ανθεκτικότητάς τους μέσω της συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς και της ενεργού χειραγώγησης των πολιτιστικών και ιδεολογικών τους πόρων. Έχοντας πραγματοποιήσει εκλογές στις περισσότερες επιτροπές και φόρουμ των Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένου του Συμβουλίου Ασφαλείας το 2006/07, και έχοντας εργαστεί μέσω μιας ποικιλίας πολυμερών φορέων, από το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (GCC) και τον Αραβικό Σύνδεσμο έως την Ένωση Διεθνούς Ποδοσφαίρου της Federation FIFA), η στρατηγική διεθνοποίησης του Κατάρ είναι ευρεία και δεν προορίζεται για την ικανοποίηση μίας ατζέντας αυστηρά στο πλαίσιο του status-quo ή για την ικανοποίηση των συμφερόντων και επιθυμιών των στρατηγικών εταίρων του. Ξεκινώντας με την ίδρυση της Al Jazeera το 1996, το Κατάρ προσπάθησε να αυξήσει τη διεθνή προβολή του, προχωρώντας πέρα από την παραδοσιακή επίδειξη της διπλωματίας σε διεθνείς πολιτικούς θεσμούς προς μια ενεργό παρουσία στον εμπορικό και δημόσιο χώρο. Σε γενικές γραμμές, αυτές οι πρωτοβουλίες εμφανίζονται σε πέντε τομείς: την ανάπτυξη της μάρκας Al Jazeera, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό, τον αθλητισμό, τα διεθνή ταξίδια και τον τουρισμό και την πρωτοποριακή παγκόσμια έρευνα και ανάπτυξη σε νέες και καθαρότερες μορφές ενέργειας (Mohammadzadeh, 2017).

Προς τον σκοπό αυτό, το Κατάρ χρησιμοποίησε εργαλεία ήπιας ισχύος (τα μέσα ενημέρωσης, τη διαμεσολάβηση και τις στρατηγικές επενδύσεις) για να αυτονομηθεί από τη Σαουδική Αραβία και να ικανοποιήσει τους στόχους του. Το Κατάρ χρησιμοποίησε αυτό που ονομάζεται ως «εικονική διεύρυνση» (virtual enlargement) που περιλαμβάνει, για παράδειγμα, διαμεσολάβηση δημιουργίας εικόνας (Szalai, 2017). Η προβολή της χώρας ως διεθνής κόμβος εκπαιδευτικών, πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων προσφέρει σημαντική διεθνή αναγνώριση με μικρό κόστος, ενώ παράλληλα προσελκύει επιχειρηματίες και διεθνείς επενδυτές. Ταυτόχρονα, οι δαπάνες για έργα που δεν έχουν άμεσο εμπορικό κέρδος συμβάλλουν στην οικοδόμηση και τη διάδοση μιας θετικής, λαϊκιστικής και φωτισμένης αντίληψης για μια χώρα που

είναι σύγχρονη, ανεκτική και διακριτική σε σύγκριση με άλλα κράτη της περιοχής (Mohammadzadeh, 2017).

Σε αντίθεση με τον ρόλο της Σαουδικής Αραβίας, το Κατάρ ηγήθηκε του στρατοπέδου προοδευτικών δυνάμεων για να μεταμορφώσει πολιτικά τον αραβικό κόσμο, χωρίς να υιοθετήσει μια ανοιχτή αντι-σιιτική στάση. Αν και το Κατάρ υποστήριξε την κίνηση της Σαουδικής Αραβίας να αναπτύξει στρατεύματα στο Μπαχρέιν στο πλαίσιο του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, η απάντησή του στην Αραβική Άνοιξη δημιούργησε μια εικόνα για τον εαυτό του ως προοδευτικού Αραβικού μέλους της διεθνούς κοινότητας (Nuruzzaman, 2015).

Ωστόσο, η άμεση στρατιωτική συμμετοχή του Κατάρ στη Λιβύη και η έμμεση στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη για τους Σύριους αντάρτες μαχητές αντανάκλα το γεγονός ότι το Κατάρ έχει στο παρελθόν υιοθετήσει και μία παρεμβατική εξωτερική πολιτική εναντίον Αραβικών κρατών (Barakat 2012; Nuruzzaman, 2015). Η παρεμβατική εξωτερική πολιτική του Κατάρ καθοδηγείται σε μεγάλο βαθμό από την πρόσφατη οικονομική του ανάπτυξη καθώς και από τις αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας στις εξελίξεις της Αραβικής Άνοιξης. Αν και ένα μικρό κράτος του Κόλπου, το Κατάρ έχει μία ισχυρή οικονομία, αλλά διοικεί τον δεύτερο μικρότερο στρατό στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Αυτό δεν παρείχε στη Ντόχα τη δυνατότητα να δράσει μόνη της και την ανάγκασε να συντονίσει πολιτικές με περιφερειακούς και διεθνείς παράγοντες που ενδιαφέρονται να στηρίξουν τις φιλοδημοκρατικές δυνάμεις. Αφού το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών είχε εγκρίνει το ψήφισμα 1973 στις 19 Μαρτίου 2011 για να επιτρέψει τη χρήση βίας για την προστασία των πολιτών της Λιβύης από καταστολές και δολοφονίες από το καθεστώς Gaddafi, το Κατάρ επέλεξε να γίνει διαμεσολαβητής της δυτικής παρέμβασης υπό τη διεύθυνση του ΝΑΤΟ στη Λιβύη. Οι διαθέσιμες αναφορές σχετικά με τον ρόλο του Κατάρ στη Λιβύη αποκαλύπτουν ότι η Ντόχα έστειλε έξι μαχητικά αεροσκάφη υπό τη διοίκηση του ΝΑΤΟ για την επιβολή της ζώνης απαγόρευσης πτήσεων, και έστειλε τακτικά θανατηφόρα όπλα για τους αντάρτες μέσω αεροπορικού φορτίου. Οι Ειδικές Δυνάμεις του Κατάρ εκπαίδευσαν τους αντάρτες μαχητές τόσο στην ανατολική Λιβύη όσο και στη Ντόχα, και συμμετείχαν στην τελική επίθεση για την εξάλειψη του καθεστώτος

Gaddafi από την Τρίπολη στις 24 Αυγούστου 2011. Το Κατάρ ανέλαβε επίσης την ευθύνη να πουλήσει το Λιβυκό πετρέλαιο εκ μέρους των ανταρτών, αφού ο Gaddafi έχασε τον έλεγχο της ανατολικής Λιβύης, και παρείχε στον επαναστατικό Εθνικό Μεταβατικό Συμβούλιο (NTC) 400 εκατομμύρια δολάρια για να διευθύνει τις επιχειρήσεις του. Διαχειρίστηκε επίσης έναν δορυφορικό τηλεοπτικό σταθμό που ονομάζεται Libya Al-Ahrar για να προβάλει τη θέση των ανταρτών ξοδεύοντας συνολικά 2 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ. Μεταξύ των αραβικών κρατών, το Κατάρ ήταν επίσης το πρώτο που αναγνώρισε επίσημα το NTC, και έπεισε με επιτυχία τα μέλη του Αραβικού Συνδέσμου να απελάσουν τους εκπροσώπους του Gaddafi. Τον Μάρτιο του 2011, επέτρεψε την ιδέα της δημιουργίας ζώνης απαγόρευσης πτήσεων σε όλη τη Λιβύη. Η υποστήριξη του Κατάρ και της Δύσης για διάλυση του καθεστώτος του Καντάφι και εκκαθάριση των δυνάμεων υπέρ του Gaddafi πέτυχε τελικά με τη σύλληψη και τη δολοφονία του Gaddafi στις 20 Οκτωβρίου 2011 (Barakat 2012; Nuruzzaman, 2015).

Σε μελλοντικό χρόνο, οι Abdullah και Al-Nasiri (2014) διατυπώνουν δύο σενάρια για το Κατάρ τα οποία θα επηρεάσουν την στρατηγική του, σε επίπεδο επικοινωνίας και εικόνας. Στο πρώτο σενάριο, η ξένη κριτική για το Κατάρ θα συνεχιστεί, εστιάζοντας κυρίως στις συνθήκες απασχόλησης και στις κατηγορίες διαφθοράς. Ο αντίκτυπος αυτών των αρνητικών αναφορών θα μπορούσε να είναι σημαντικός καθώς αμαυρώνει τη διεθνή εικόνα του Κατάρ και μπορεί ακόμη και να οδηγήσει τη FIFA να εξετάσει άλλους χώρους για τη διοργάνωση του Παγκοσμίου Κυπέλλου του 2022. Δεδομένου ότι οι ισχυρισμοί δημοσιεύτηκαν στους Sunday Times την 1η Ιουνίου 2014 ότι ένας αξιωματούχος του Κατάρ έκανε δωροδοκίες αξίας πέντε εκατομμυρίων δολαρίων για να επηρεάσει την απόφαση της FIFA να φιλοξενήσει το Παγκόσμιο Κύπελλο, δεκάδες παρόμοιες αναφορές έχουν πλημμυρίσει τα δυτικά μέσα ενημέρωσης. Τέτοιες εκθέσεις ενδέχεται να ωθήσουν την κοινή γνώμη, ιδίως στη Βρετανία και τη Γαλλία, να απαιτήσουν νέα ψήφο. Ορισμένοι αξιωματούχοι, αθλητές, πολιτικοί και διανοούμενοι ήδη ασκούν πιέσεις για αυτό. Στο δεύτερο σενάριο, η αρνητική κάλυψη των μέσων ενημέρωσης για το Κατάρ ενδέχεται να μειωθεί καθώς εφαρμόζονται οι μεταρρυθμίσεις, ιδίως εάν βελτιωθούν οι συνθήκες των εργαζομένων. Είναι σημαντικό, ωστόσο, να

σημειωθεί ότι τα δυτικά μέσα ενημέρωσης είτε αγνόησαν είτε εξέφρασαν σκεπτικισμό σχετικά με τις προσπάθειες του Κατάρ να μεταρρυθμίσει το σύστημα της αγοράς εργασίας του.

Εκτός των σεναρίων των Abdullah και Al-Nasiri (2014), ο Nuruzzaman (2015) εστιάζει την προσοχή του στη μελλοντική κατεύθυνση της στρατηγικής του Κατάρ σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής. Ο συγγραφέας υποστηρίζει αρχικά πως παρά το μέγεθός του, το Κατάρ έχει ακολουθήσει μία υψηλού προφίλ εξωτερική πολιτική, παραμερίζοντας το Ιράν και τη Σαουδική Αραβία. Δύο σημαντικοί παράγοντες που κατέστησαν δυνατή αυτήν την στρατηγική είναι οι πόροι πετρελαίου και φυσικού αερίου του Κατάρ και οι εγγυήσεις ασφάλειας που παρέχονται από τη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στο έδαφός του. Ωστόσο, δεδομένου του μικρού μεγέθους, του πληθυσμού του Κατάρ και της τοποθεσίας στην ευμετάβλητη γειτονιά του Κόλπου, αυτή η ενεργός εξωτερική πολιτική είναι μάλλον ασυνήθιστη, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και μία πολιτική που έχει εκθέσει το Κατάρ σε πολλαπλούς κινδύνους, ειδικά μετά την έναρξη της Αραβικής Άνοιξης. Η Ντόχα υποστήριξε ενεργά τη χρήση βίας για αλλαγή καθεστώτος στη Λιβύη, ενώ έχει επίσης υποστηρίξει μια παρόμοια πολιτική όσον αφορά τη Συρία. Αυτή η πολιτική αλλαγής καθεστώτος, που ακολουθήθηκε σε συνεννόηση με τη Δύση, άφησε αρνητικές εντυπώσεις στο Ιράν και τη Σαουδική Αραβία: οι Ιρανοί εξοργίζονται από τις προσπάθειες της Ντόχα να εγκαταστήσει μια φιλο-δυτική κυβέρνηση στη Δαμασκό και η Σαουδική Αραβία είναι δυσαρεστημένη με τη σύνδεση του Κατάρ με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και τις συνεργασίες της Al-Qaeda στη Λιβύη και τη Συρία. Στη βάση αυτή ο Nuruzzaman (2015) υποστηρίζει ότι οι εγχώριοι και εξωτερικοί περιορισμοί που δημιουργούνται από τον παρεμβατικό ρόλο του Κατάρ στη Λιβύη και τη Συρία έχουν εν μέρει περιορίσει τον ακτιβισμό της εξωτερικής πολιτικής του Κατάρ, οδηγώντας το Κατάρ στην επιλογή να ακολουθήσει μελλοντικά μία εξωτερική πολιτική χαμηλού προφίλ.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Nuruzzaman (2015), ο Tamim bin Hamad al-Thani έχει ήδη καταστήσει σαφές ότι το σχέδιό του είναι να αναπτύξει καλές σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία και τις ΗΠΑ και να κλείσει το κεφάλαιο των ανταγωνιστικών σχέσεων με το Ιράν. Επίσης, έχει την

συναίνεση από τη βασιλική οικογένεια για να μειώσει τη διπλωματία υψηλού προφίλ του Κατάρ και να επικεντρωθεί σε εθνικά και περιφερειακά ζητήματα. Νέες προτεραιότητες έχουν καθοριστεί για να αντικαταστήσουν τις παλιές φιλοδοξίες εξωτερικής πολιτικής για να καλύψουν νέες πραγματικότητες. Η απόλυση του Hamad bin Jassim al-Thani, του μακροχρόνιου πρωθυπουργού και υπουργού Εξωτερικών του Κατάρ, από τον Σείχη Ταμίμ τον Ιούνιο του 2013 είναι ένα σαφές βήμα για τον εκ νέου προσδιορισμό της στρατηγικής του Κατάρ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

4.1 Συμπεράσματα της έρευνας

Πιεσμένο μεταξύ δύο περιφερειακών ηγεμονιών, του Ιράν στα βόρεια και της Σαουδικής Αραβίας στα νότια, το Κατάρ απέφυγε επιτυχώς την αφομοίωση σε οποιαδήποτε τροχιά δύναμης αυτών των δύο χωρών. Το Κατάρ απολαμβάνει φιλικές σχέσεις με ένθερμους ρεβιζιονιστές παράγοντες στην περιοχή, συμπεριλαμβανομένου του Ιράν, της Χαμάς και της Χεζμπολάχ, ενώ ταυτόχρονα παρέχει στις Ηνωμένες Πολιτείες στρατιωτική βάση για επιχειρήσεις στον Περσικό Κόλπο, καθιστώντας το σημαντικό για τις ΗΠΑ. Παράλληλα, όμως, έχοντας αμελητέες στρατιωτικές δυνατότητες, η άμυνα του Κατάρ εξαρτάται σχεδόν εξ ολοκλήρου από την ομπρέλα ασφαλείας των Ηνωμένων Πολιτειών (Mohammadzadeh, 2017). Το Κατάρ είναι στρατηγικής σημασίας για τις ΗΠΑ. Ο Πρόεδρος Trump έστειλε αντικρουόμενα μηνύματα κατά τη διάρκεια της κρίσης του Κατάρ, με μικρή προσπάθεια να γίνει σοβαρή διαμεσολάβηση. Οι ΗΠΑ διατηρούν μια σημαντική έδρα επιχειρήσεων στο Κατάρ, μέρος της κεντρικής δομής διοίκησης. Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Tillerson ήταν επίσης καθοριστικός παράγοντας στην υποδομή υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) που συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας (Mason, 2018).

Στις 25 Ιουνίου 2013, πραγματοποιήθηκε μια σημαντική πολιτική μετάβαση στο Κατάρ. Ο Σείχης Hamad bin Khalifa al-Thani παραιτήθηκε από την κρατική εξουσία η οποία μεταφέρθηκε έπειτα από 18 χρόνια στον υιό του, τον νεαρό πρίγκιπα Σείχη Tamim bin Hamad al-Thani, που έγινε ο νεότερος ηγέτης που ανέλαβε ποτέ την εξουσία στη χώρα του. Ο Hamad ηγήθηκε της χώρας από τις 26 Ιουνίου 1995 και κατά τη διάρκεια της βασιλείας του προέβη σε ριζικές αλλαγές στην εθνική και διεθνή πολιτική του Κατάρ, μετατρέποντας τη χώρα του από ένα μικρό εμιράτο σε βασικό παράγοντα στην περιοχή του Κόλπου. Ο εθνικός πλούτος του Κατάρ αυξήθηκε δραματικά, καθιστώντας τη χώρα μία από τις πλουσιότερες στον κόσμο σε σχέση με τον πληθυσμό της. Διπλωματικά, η παρουσία του Κατάρ αυξήθηκε σε διάφορα διεθνή φόρουμ. Από τη διοργάνωση των Ασιατικών Αγώνων του 2006, η Ντόχα έχει καταστεί ένα ελκυστικό κέντρο για διεθνείς αθλητικούς αγώνες. Σε πολιτιστικό επίπεδο επίσης, το Κατάρ στοχεύει να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην απόκτηση

πολιτιστικών αντικειμένων (Abdullah & Al-Nasiri, 2014). Ο Σείχης Hamad bin Khalifa Al-Thani άσκησε με επιτυχία μία στρατηγική υψηλού προφίλ, με επιθετικό προσανατολισμό, διαμεσολάβηση, αλλά και χρήση εργαλείων ήπιας ισχύος (Haykel, 2013).

Παράλληλα, το Κατάρ διαχειρίζεται τις σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία σε εκλεκτική βάση, προτιμώντας γενικά να παραμείνει όσο το δυνατόν πιο ανεξάρτητο, αλλά κατά καιρούς επιδεικνύει σαφή προθυμία να ενεργήσει σε συνεννόηση με αυτό. Ως ιδρυτικό μέλος του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου, το Κατάρ έχει χρησιμοποιήσει συχνά το συγκεκριμένο συλλογικό όργανο για να επηρεάσει τις αντιλήψεις της Σαουδικής Αραβίας για τις δικές του φιλοδοξίες και για να αναδιαμορφώσει τους δεσμούς με αυτό κατά τη διάρκεια τεταμένων περιόδων (Mohammadzadeh, 2017). Επιπλέον, υπήρξε συνεργασία και συντονισμός μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ με αφορμή τον εμφύλιο στη Συρία, για όσο διάστημα η Σαουδική Αραβία θεωρεί τη σύγκρουση με το Ιράν ως μεγαλύτερη στρατηγική απειλή. Επομένως, ενόψει της αντιπαράθεσης με την Τεχεράνη, το Ριάντ χρειάζεται την υποστήριξη των άλλων χωρών του Συμβουλίου. Αυτό σημαίνει ότι το Κατάρ θα διατηρήσει την υποστήριξή του στους αραβικούς λαούς, αλλά οι προσπάθειές του είναι πιθανότατα να έχουν κυρίως διπλωματικό χαρακτήρα. Αυτό δεν σημαίνει ότι η Ντόχα αποχωρεί από τον περιφερειακό της ρόλο. Αντίθετα, αντανακλά μια στροφή προς τη χρήση της «έξυπνης ισχύος» ή ενός συνδυασμού μεθόδων ήπιας και σκληρής ισχύος. Η ιδέα της μετάβασης σε μια νέα προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική του Κατάρ φαίνεται να βασίζεται στην αρχή της επίτευξης ενός διακριτικού πλεονεκτήματος στις διεθνείς υποθέσεις χρησιμοποιώντας ένα μείγμα πόλωσης και επίδειξη δύναμης για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Αυτό μπορεί να εξηγήσει τη θέση της εξωτερικής πολιτικής του Κατάρ στη διεθνή σκηνή, παραμένοντας επιφυλακτική σε ορισμένα ζητήματα ενώ διαδραματίζει σημαντικό και ενεργό ρόλο σε άλλα (Abdullah & Al-Nasiri, 2014).

Συνολικά, το Κατάρ έχει επιδιώξει την έξυπνη διπλωματία, μια πολιτική ταυτόχρονης διατήρησης σχέσεων με τους συμμάχους καθώς και με τους εχθρούς των συμμάχων. Η Ντόχα φιλοξενεί το αμερικανικό CENTCOM και μια τεράστια αεροπορική εγκατάσταση των ΗΠΑ (η αεροπορική βάση Al-Udeid),

διατηρεί καλές σχέσεις με τον εχθρό της Αμερικής, το Ιράν, είχε καλές σχέσεις με το Ισραήλ μέχρι τον χειμώνα 2008-2009 που ξεκίνησε ο ισραηλινός πόλεμος στη Γάζα, και επίσης υποστηρίζει οικονομικά και διπλωματικά την αντι-Ισραηλινή ομάδα Hamas. Βασική της επιδίωξη ήταν να διατηρήσει το Κατάρ ασφαλές τόσο από τους συμμάχους όσο και από τους περιφερειακούς αντιπάλους του (Nuruzzaman, 2015).

Οι αντιφατικές διεθνείς σχέσεις του Κατάρ δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές απλώς στο πλαίσιο της αναζήτησης ασφάλειας και ανεξαρτησίας (Mohammadzadeh, 2017). Αντί να προσαρμόζεται στη μετατόπιση των πολιτικών ευθυγραμμίσεων και να αποφεύγει τις επικίνδυνες διπλωματικές εμπλοκές, το Κατάρ συχνά συμμετέχει στην έναρξη και τη διαμόρφωση πολιτικών αλλαγών. Κατά το ξέσπασμα των εξεγέρσεων στον αραβικό κόσμο το 2011 και το 2012, το Κατάρ υποστήριξε με ενθουσιασμό τις επαναστάσεις στην Τυνησία, την Αίγυπτο και τη Λιβύη, παρείχε στους Ισλαμιστές στη Συρία χρήματα και όπλα και έδωσε το πράσινο φως για το ψήφισμα ασφαλείας του ΟΗΕ που εξασφάλισε ζώνη πτήσης πάνω από τη Λιβύη του Καντάφι, για να αλλάξει πορεία στα μέσα του 2013, υπό έντονη πίεση από τα μέλη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (Ulrichsen, 2014).

Αυτή η στρατηγική δεν είναι νέα για το Κατάρ. Για γενιές, η κυρίαρχη οικογένεια της χώρας, ο al-Thani, διαπραγματεύτηκε με επιτυχία για τη συνεχιζόμενη ύπαρξή του μεταξύ ανταγωνιστικών παγκόσμιων δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένης της Βρετανικής και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αυτό που είναι νέο από το 2000 ήταν η αποφασιστική εμπλοκή της ηγεσίας του Κατάρ σε μεγάλες παγκόσμιες συγκρούσεις ως διαμεσολαβητής. Υπάρχει σημαντικό κύρος που αποδίδεται στη διαμεσολάβηση στον αραβικό κόσμο, που είναι κληρονομιά του Ισλάμ: ο Προφήτης Μωάμεθ ήταν γνωστός για την ικανότητά του ως διαμεσολαβητής. Η στρατηγική διαμεσολάβησης του Κατάρ έχει αυξήσει σημαντικά το παγκόσμιο προφίλ της, σε συνδυασμό με την προώθηση άλλων βασικών τομέων, από την εκπαίδευση και τις τέχνες έως τον αθλητισμό (Harvard Divinity School, 2015).

Εκτός των παραπάνω, το Κατάρ έχει εκμεταλλευτεί επιτυχώς τα εργαλεία ήπιας ισχύος, ιδιαίτερα το δορυφορικό κανάλι ειδήσεων Al Jazeera και την Αρχή Επενδύσεων του Κατάρ. Ενώ το Al Jazeera επαναπροσδιόρισε

την εικόνα των αραβικών μέσων ενημέρωσης και προώθησε την εικόνα και την επιρροή του Κατάρ σε όλο τον κόσμο, η Αρχή Επενδύσεων έχει βοηθήσει το Κατάρ να επεκταθεί στην Ευρώπη με μεγάλες επενδύσεις σε βρετανικές τράπεζες και ιταλικές βιομηχανίες, το Χρηματιστήριο του Λονδίνου, τη βρετανική επιχείρηση ακινήτων και την αναβάθμιση εμπορικών κέντρων (Nuruzzaman, 2015).

Συνολικά, καταδεικνύεται πως το Κατάρ αξιοποιεί αρκετά πλεονεκτήματα για να υλοποιήσει την στρατηγική του. Η επιρροή του ως διαμεσολαβητής σε περιφερειακές και διεθνείς συγκρούσεις, ο τεράστιος πετρελαϊκός πλούτος και οι ισχυρές ξένες επενδύσεις και η συμμετοχή του σε διεθνείς αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις καθιστούν αυτό το μικρό κράτος βασικό παράγοντα στην περιοχή. Από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, το Κατάρ ξεχωρίζει ως μια αυξανόμενη περιφερειακή δύναμη, εκμεταλλευόμενη το μεγάλο εθνικό εισόδημά του. Έχει αξιοποιήσει το κενό εξουσίας που αναπτύχθηκε στην περιοχή, καθώς η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος, το Ιράκ και η Συρία έπρεπε όλο και περισσότερο να επικεντρωθούν στις δικές τους εσωτερικές υποθέσεις και επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες φαίνεται όλο και πιο απρόθυμες να εμπλακούν σε νέες συγκρούσεις και πολέμους στην λόγω της εμπειρίας του στο Αφγανιστάν και το Ιράκ. Από τις επαναστάσεις της Αραβικής Άνοιξης, η στρατηγική κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής της Ντόχα φαίνεται να έχει αλλάξει. Η χώρα επωφελήθηκε από τις ήπιες δυνάμεις που δημιούργησε και τελειοποίησε κατά την πρώτη δεκαετία της νέας χιλιετίας, κάνοντας μια στρατηγική αλλαγή στην εξωτερική της πολιτική που την βοήθησε να οικοδομήσει σταθερό έδαφος για τη μετάβασή της από την ουδετερότητα στην επιρροή. Οι αλλαγές στην περιοχή από το 2010, ιδίως σε σχέση με τον αριθμό των αραβικών χωρών που έχουν δει αλλαγές, όπως η Αίγυπτος, η Τυνησία, η Λιβύη και η Συρία, σε συνδυασμό με διάφορες εσωτερικές δυσκολίες και ζητήματα, ώθησαν το Κατάρ να υιοθετήσει μια εξωτερική πολιτική βασισμένη σε τις αρχές της «έξυπνης» ισχύος, χρησιμοποιώντας έναν συνδυασμό πειθούς και συμμαχιών για τη δημιουργία αλλαγών μέσω της ενίσχυσης των σχέσεων με άλλες δυνάμεις, διατηρώντας παράλληλα την εξουσία και την επιρροή σε προσεκτικά επιλεγμένες περιπτώσεις.

Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη άποψη ως προς την επιτυχημένη στρατηγική του Κατάρ, που εκφράζεται από την Khatib (2013). Πιο συγκεκριμένα, η συγγραφέας τονίζει πως, ενώ το Κατάρ συχνά επαινείται για τον διαμεσολαβητικό του ρόλο, η εξωτερική του πολιτική δεν φαίνεται να βασίζεται σε μια συνεκτική πολιτική στρατηγική. Αυτή η έλλειψη συνοχής σημαίνει ότι παρά τις αντιληπτές επιτυχίες της διπλωματίας, όπως η άνοδος του δικτύου μέσω μαζικής ενημέρωσης Al Jazeera, η επιτυχία του Κατάρ να φιλοξενήσει το Παγκόσμιο Κύπελλο ποδοσφαίρου το 2022, η δημόσια διπλωματία του Κατάρ, ιδιαίτερα κατά την Αραβική Άνοιξη, πάσχει από την απόκλιση μεταξύ εικόνας και ενεργειών. Η έλλειψη συνεκτικής στρατηγικής στην εξωτερική πολιτική του καθιστά το Κατάρ ευάλωτο σε διεθνείς και εγχώριες πηγές αστάθειας, σε άμεση αντίθεση με έναν από τους κύριους μοχλούς πίσω από την εξωτερική πολιτική του Κατάρ, δηλαδή τη διατήρηση της ασφάλειας και της σταθερότητάς του. Επιπρόσθετα, επισημαίνεται πως αυτή η έλλειψη συνεκτικότητας στη στρατηγική του Κατάρ εμποδίζει το συγκεκριμένο κράτος να μειώσει ακόμα περαιτέρω την επιρροή της Σαουδικής Αραβίας στην περιοχή (Khatib, 2013).

4.2 Θεωρητική και πρακτική συμβολή της έρευνας

Η ιδέα ότι τα μικρά κράτη μπορούν να συμμετάσχουν σε μια στρατηγική μετριασμού της ευπάθειας με βάση τις εξειδικευμένες ικανότητές τους και τη θεσμική τους σύνθεση έχει εξεταστεί στο πλαίσιο των μικρών μοναρχιών στον Περσικό Κόλπο. Η διαχείριση του Κατάρ σχετικά με την δυνητικά ευάλωτη θέση του γίνεται συνήθως κατανοητή ως συνάρτηση της ηθικής και υπολογιζόμενης ηγεσίας του σε σχέση με διάφορες αλληλένδετες δυνάμεις. Μέσα από την ανάλυση που προηγήθηκε το Κατάρ ωθεί στην επανεξέταση του ρόλου των μικρών κρατών στην περιφερειακή και διεθνή πολιτική.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1940, ήταν ένα από τα φτωχότερα κράτη του κόσμου, αλλά με την ανακάλυψη πετρελαίου τη δεκαετία του 1940 και την αναζήτηση ενός μεγάλου πεδίου φυσικού αερίου στον παρακείμενο βυθό της δεκαετίας του 1970, το οικονομικό πρόσωπο της χώρας άρχισε να αλλάζει γρήγορα. Σήμερα, το Κατάρ έχει τεράστια οικονομική βαρύτητα και ξεπερνά πολλούς μεγάλους γείτονές του, όπως το Κουβέιτ, το Ομάν και τα

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. Με αυτήν την οικονομική άνθηση έχει έρθει μια αντίστοιχη εξωτερική πολιτική υψηλού προφίλ συνειδητά σχεδιασμένη για να καλύψει το κενό στην περιφερειακή και διεθνή διπλωματία, κάνοντας χρήση τόσο της ήπιας ισχύος (διαμεσολάβηση, μέσα επικοινωνίας, επενδύσεις), όσο και σκληρής ισχύος (συμμετοχή σε στρατιωτικές επιχειρήσεις), αν και σε πολύ μικρότερο βαθμό. Επίσης, ακολούθησε μία πολιτική δημιουργίας σχέσεων με συμμάχους και εχθρούς.

Η ανάλυση της στρατηγικής του Κατάρ καταδεικνύει πως τα στοιχεία που έχουν αναφερθεί στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τη στρατηγική των μικρών κρατών ισχύουν και για το συγκεκριμένο κράτος που εξετάστηκε: η επιδίωξη της ασφάλειας και του status quo στις διεθνείς σχέσεις, ο ρόλος της ηγεσίας στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής και η σημασία της ήπιας ισχύος στη δέσμη εργαλείων εξωτερικής πολιτικής μικρών κρατών. Το κανάλι Al-Jazeera, η διοργάνωση του Παγκοσμίου Κυπέλλου από το Κατάρ, σε συνδυασμό με την ακτιβιστική εξωτερική πολιτική, τη δέσμευση για ανάπτυξη και την ανθρωπιστική βοήθεια σε διεθνείς κρίσεις και συγκρούσεις, το Κατάρ έχει αναδειχθεί σε εξαιρετικά σημαντικό και αξιόπιστο περιφερειακό διαμεσολαβητή στην περιοχή. Ενώ αυτός ο ρόλος έχει προκαλέσει περιφερειακές δυνάμεις όπως η Σαουδική Αραβία και η Αίγυπτος, καθώς και τον παραδοσιακό σύμμαχό τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες να αμφισβητούν τόσο τη φύση και την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής του Κατάρ, και σε ορισμένες περιπτώσεις οδήγησαν σε ανοιχτές προκλήσεις από το Συμβούλιο, η ηγεσία στη Ντόχα έχει κερδίσει τον σεβασμό και την εμπιστοσύνη των κυβερνήσεων και των μη κρατικών φορέων εντός και εκτός της Μέσης Ανατολής. Ο ρόλος του διαμεσολαβητή σημαίνει ότι η χώρα μπορεί να χρησιμεύσει ως αποτελεσματικός αγωγός μεταξύ ανταγωνιστικών κρατών, βοηθώντας ουσιαστικά στην απομάκρυνση ή την αποδυνάμωση των εξωτερικών και εσωτερικών ανισορροπιών και εισβολών ισχύος (Kaussler, 2015).

Άλλωστε, η εξωτερική πολιτική ενός κράτους προκύπτει από έναν συνδυασμό τόσο εξωτερικών όσο και εσωτερικών παραγόντων: τον ηγέτη, τους γραφειοκρατικούς παράγοντες, τις σχέσεις μεταξύ κυβερνητικών θεσμών, τους μη κυβερνητικούς εσωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη

συμπεριφορά εξωτερικής πολιτικής, όπως ο βαθμός εθνικής ενότητας, καθώς και τις μη ανθρώπινη πτυχή του εξωτερικού περιβάλλοντος μιας κοινωνίας που επηρεάζει τις επιλογές των υπευθύνων λήψης αποφάσεων, όπως η γεωγραφία (Abu Sulaib, 2017). Στη βάση αυτή, ωστόσο, κράτη που μοιράζονται παρόμοια χαρακτηριστικά, όπως το Κατάρ και το Μπαχρέιν, δεν ακολουθούν την ίδια στρατηγική. Αυτό, σύμφωνα με τον Abu Sulaib (2017) οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις σχέσεις του με τη Σαουδική Αραβία, που δεν αποδέχθηκε ποτέ την ανεξαρτησία του Κατάρ. Επίσης, το κενό που παρουσιάστηκε με την Αραβική Άνοιξη και τον εμφύλιο στη Συρία το Κατάρ κατάφερε να το αξιοποιήσει σε μεγάλο βαθμό. Το Al Jazeera διαδραμάτισε επίσης σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση της στρατηγικής του Κατάρ. Επίσης, υποστηρίζεται ότι η στρατιωτική ασφάλεια που εγγυώνται οι Ηνωμένες Πολιτείες επέτρεψε στο Κατάρ να εστιάσει την προσοχή του σε μη στρατιωτικά ζητήματα και να επιτύχει τους στόχους του μέσω διπλωματικών στρατηγικών και ενίσχυσης της οικονομίας του στο εσωτερικό και στο εξωτερικό (Abu Sulaib, 2017). Επομένως, σε πρακτικό επίπεδο, η παρούσα έρευνα κατέδειξε τρόπους με τους οποίους ένα μικρό κράτος μπορεί να εκμεταλλευτεί αυτό το καθεστώς προκειμένου να προωθήσει τις επιδιώξεις του και να καταστεί σημαντικός παράγοντας σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.

Όπως υποστηρίζει και ο Kaban (2020) η εξωτερική πολιτική του Κατάρ αποτελεί πρόκληση για τους μελετητές των διεθνών σχέσεων. Ενώ οι μεγάλες θεωρίες στο πεδίο τείνουν να προωθούν τους διαρθρωτικούς παράγοντες για να εξηγήσουν τη δράση των κρατών, και ιδιαίτερα των μικρών κρατών, στην περίπτωση του Κατάρ, η ποιότητα της ηγεσίας και οι στρατηγικές που χρησιμοποιεί για να αντιμετωπίσει τους διαρθρωτικούς περιορισμούς - κυρίως τη γεωγραφία - είναι εξίσου σημαντικές παράμετροι. Επιπλέον, κατά την Αραβική Άνοιξη του 2011-2013, το Κατάρ προσπάθησε να αναδιαμορφώσει το πολιτικό τοπίο στη Μέση Ανατολή υπέρ του, αμφισβητώντας τους περιφερειακούς ηγεμόνες, τη Σαουδική Αραβία, το Ιράν, στην Αίγυπτο και στη Συρία αντίστοιχα.

4.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Το γεγονός ότι το Κατάρ, αν και μοιράζεται κοινά στοιχεία και χαρακτηριστικά με άλλα μικρά κράτη του Κόλπου, εφαρμόζει μία διαφορετική στρατηγική, οδηγεί στο συμπέρασμα πως στο μέλλον έχει ενδιαφέρον να εκπονηθεί μία έρευνα που να εξετάζει συγκριτικά το παράδειγμα διαφόρων μικρών κρατών στη Μέση Ανατολή. Επιπρόσθετα, με δεδομένο ότι η ευρύτερη περιοχή του Κατάρ υπόκειται σε συνεχείς αλλαγές, έχει ενδιαφέρον η διεξαγωγή μίας μελλοντικής έρευνας που να αφορά τον τυχόν μετασχηματισμό της στρατηγικής του Κατάρ, όπως προτείνουν ορισμένοι μελετητές και αναφέρθηκε παραπάνω. Μέσα από τις έρευνας αυτές υπάρχει η δυνατότητα προσδιορισμού των παραγόντων εκείνων που επηρεάζουν τη στρατηγική από μέρους των μικρών κρατών, αλλά και των στοιχείων που αξιοποιούν προκειμένου να ικανοποιήσουν τις επιδιώξεις τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Abdullah, J., & Al-Nasiri, N. (2014). *Qatari Foreign Policy: Carryover or Redirection?*. Al Jazeera Centre for Studies.
- Abu Sulaib, F.M. (2017). Understanding Qatar's Foreign Policy, 1995-2017. Ανακτήθηκε από: <https://mepc.org/journal/understanding-qatars-foreign-policy-1995-2017>
- Alford, J. (1984). Security dilemmas of small states. *The Round Table*, 73(292), 377-382.
- Angstrom, J., & Petersson, M. (2019). Weak party escalation: An underestimated strategy for small states?. *Journal of Strategic Studies*, 42(2), 282-300.
- Bailes, A.J.K., Thayer, B.A., & Thorhallsson, B. (2016). Alliance theory and alliance 'Shelter': the complexities of small state alliance behavior. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, <http://dx.doi.org/10.1080/23802014.2016.1189806>.
- Baldacchino, G., & Wivel, A. (2020). Small states: concepts and theories. In G. Baldacchino & A. Wivel (Eds.), *Handbook on the Politics of Small States* (pp. 2-19). Glos: Edward Elgar Publishing.
- Barakat, S. (2012). The Qatari Spring: Qatar's emerging role in peacemaking. Ανακτήθηκε από: <http://eprints.lse.ac.uk/59266/1/The-Qatari-Spring%20-%20Qatars-Emerging-Role-in-Peacemaking.pdf>
- Başkan, B. (2019). Turkey between Qatar and Saudi Arabia: Changing Regional and Bilateral Relations. *ULUSLARARASI İLİŞKİLER*, 16(62), 85-99.
- Bekdil, B. (2020). Turkey and Qatar: Love in Bloom. <https://besacenter.org/perspectives-papers/turkey-qatar-alliance/>
- Berger, M. (2010). *Religion and Islam in Contemporary International Relations*. The Hague: Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.

- Bjerga, K.I., & Haaland, T.L. (2010). Development of Military Doctrine: The Particular Case of Small States. *The Journal of Strategic Studies*, 33(4), 505-533.
- Braveboy-Wagner, J. (2010). Opportunities and limitations of the exercise of foreign policy power by a very small state: the case of Trinidad and Tobago. *Cambridge Review of International Affairs*, 23(3), 407-427.
- Bueger, C., & Wivel, A. (2018). How do small island states maximize influence? Creole diplomacy and the smart state foreign policy of the Seychelles. *Journal of the Indian Ocean Region*, 14(2), 170-188.
- Chong, A., & Maass, M. (2010). Introduction: the foreign policy power of small states. *Cambridge Review of International Affairs*, 23(3), 381-382.
- Cooper, A.F., & Shaw, T.M. (2009). The Diplomacies of Small States at the Start of the Twenty-first Century: How Vulnerable? How Resilient?. In A.F. Cooper & T.M. Shaw (Eds.), *The diplomacies of small states* (pp. vii-xv). New York: Palgrave Macmillan.
- Crandall, M. (2014). Soft Security Threats and Small States: the Case of Estonia. *Defence Studies*, 14(1), 30-55.
- Crystal, J. (1990). *Oil and politics in the Gulf*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dargin, J. (2007). Qatar's natural gas: The foreign policy driver. *Middle East Policy*, XIV(3), 136-142.
- Edström, H., Gyllensporre, D., & Westberg, J. (2019). *Military Strategy of Small States. Responding to External Shocks of the 21st Century*. Oxon: Routledge.
- Elman, M.F. (1995). The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard. *British Journal of Political Science*, 25(2), 171-217.
- Gibert, M.V., & Grzelczyk, V. (2016). Non-Western small states: activists or survivors?. *Third World Thematics: A TWQ Journal*, 1(1), 1-8.

- Gvalia, G., Lebanidze, B., & Siroky, D.S. (2019). Neoclassical realism and small states: systemic constraints and domestic filters in Georgia's foreign policy. *East European Politics*, 35(1), 21-51.
- Gvalia, G., Siroky, D., Lebanidze, B., & Iashvili, Z. (2013). Thinking Outside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States. *Security Studies*, 22(1), 98-131.
- Harvard Divinity School (2015). Country Profile: Qatar. Ανακτήθηκε από: https://rlp.hds.harvard.edu/files/hds-rlp/files/qatar_country_profile.pdf
- Haykel, B. (2013). Qatar's foreign policy. Ανακτήθηκε από: <https://www.files.ethz.ch/isn/159898/2ec79531a408cf9e5eb93fa5393f8224.pdf>
- Henrikson, A.K. (2001). A coming 'Magesian' age? Small states, the global system, and the international community. *Geopolitics*, 6(3), 49-86.
- Honig, J.W. (2016). The Tyranny of Doctrine and Modern Strategy: Small (and Large) States in a Double Bind. *Journal of Strategic Studies*, 39(2), 261-279.
- Jesse, N.G., & Dreyer, J.R. (2016). *Small States in the International System at peace and at war*. London: Lexington Books.
- Kabalan, M. (2020). Actors, Structures and Qatari Foreign Policy. Ανακτήθηκε από: <http://arabcenterdc.org/research-paper/actors-structures-and-qatari-foreign-policy/>
- Kakachia, K., Minesashvili, S., & Kakhishvili, L. (2018). Change and Continuity in the Foreign Policies of Small States: Elite Perceptions and Georgia's Foreign Policy Towards Russia. *Europe-Asia Studies*, 70(5), 814-831.
- Kamrava, M. (2011). Mediation and Qatari Foreign Policy. *Middle East Journal*, 65(4), doi: 10.3751/65.4.11.
- Katzenstein, P.J. (2003). Small States and Small States Revisited. *New Political Economy*, 8(1), 9-30.

- Kaussler, B. (2015). Tracing Qatar's Foreign Policy and its Impact on Regional Security. Ανακτήθηκε από: https://www.dohainstitute.org/en/ResearchAndStudies/Pages/Tracing_Qatars_foreign_policy_and_its_impact_on_regional_security.aspx
- Keohane, R.O. (1969). Review: Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, 23(2), 291-310.
- Khatib, L. (2013). Qatar's foreign policy: the limits of pragmatism. *International Affairs*, 89(2), 417-431.
- Küçükaşçı, E. S. (2019). Entente Cordiale: Exploring Turkey–Qatar Relations. https://researchcentre.trtworld.com/images/files/discussion_papers/Turkey-Qatar-relations.pdf
- Lee, D., & Smith, N.J. (2008). Small States in the International Political Economy. *The Round Table*, 97(395), 201-203.
- Lewis, V.A. (2009). Foreword: Studying Small States over the Twentieth into the Twenty-first Centuries. In A.F. Cooper & T.M. Shaw (Eds.), *The diplomacies of small states* (pp. vii-xv). New York: Palgrave Macmillan.
- Mason, R. (2018). Breaking the mold of small state classification? The broadening influence of United Arab Emirates foreign policy through effective military and bandwagoning strategies. *Canadian Foreign Policy Journal*, 24(1), 95-112.
- Ministry of Foreign Affairs (2000). Qatar. London: Stacey International. Ανακτήθηκε από: https://www.qatarembassy.or.th/download/Complete_History_of_Qatar.pdf
- Neumann, I.B., & Gstöhl, S. (2004). *Lilliputians in Gulliver's World?. Small States in International Relations*. Reykjavik: Centre for Small State Studies.
- Nuruzzaman, M. (2015). Qatar and the Arab Spring: Down the Foreign Policy Slope. *Contemporary Arab Affairs*, 8(2), 226-238.

- Oma, I.M., & Petersson, M. (2019). Exploring the role of dependence in influencing small states' alliance contributions: A reputation mechanism argument and assessment. *European Security*, 28(1), 105-126.
- Παιδή, P. K. (2016). *Theory of International Relations: Small States in the International System*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Panke, D. (2012). Dwarfs in international negotiations: how small states make their voices heard. *Cambridge Review of International Affairs*, 25(3), 313-328.
- Payne, A. (2004). Small states in the global politics of development. *The Round Table*, 93(376), 623-635.
- Pedi, P., & Sarri, K. (2019). From the 'Small but Smart State' to the 'Small and Entrepreneurial State': introducing a framework for Effective Small State Strategies within the EU and Beyond. *Baltic Journal of European Studies*, 9(1), 3-19.
- Radoman, J. (2018). Small States in World Politics: State of the Art. *Journal of Regional Security*, 13(2), 179-200.
- Republic of Turkey (2020). Bilateral Political Relations between Turkey and Qatar. <http://www.mfa.gov.tr/turkey-qatar-relations.en.mfa>
- Republic of Turkey (2020α). Turkey-Qatar Economic and Trade Relations. http://www.mfa.gov.tr/turkey_s-commercial-and-economic-relations-with-qatar.en.mfa
- Rickli, J. M. (2008). European small states' military policies after the Cold War: from territorial to niche strategies. *Cambridge Review of International Affairs*, 21(3), 307-325.
- Roberts, D.B. (2019). Reflecting on Qatar's "Islamist" Soft Power. Ανακτήθηκε από: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/04/FP_20190703_qatar_roberts.pdf
- Roberts, D.B. (2012). Understanding Qatar's Foreign Policy Objectives. *Mediterranean Politics*, 17(2), 233-239.

- Szalai, M. (2017). Between Accommodation and Opportunism: Explaining the Growing Influence of Small Gulf States in the Middle East. *The International Spectator*, 52(2), 3-18.
- Smed, U.T., & Wivel, A. (2017). Vulnerability without capabilities? Small state strategy and the international counter-piracy agenda. *European Security*, 26(1), 79-98.
- Sutton, P. (2011). The Concept of Small States in the International Political Economy. *The Round Table*, 100(413), 141-153.
- Sutton, P. (1999). What are the Priorities for Small States in the International System?. *The Round Table*, 88(351), 397-402.
- Tuygan, B. (2020). Has the Turkey-Qatar axis brought peace or chaos to the Middle East? <https://ahvalnews.com/qatar-turkey/has-turkey-qatar-axis-brought-peace-or-chaos-middle-east>
- Ulrichsen, K.C. (2014). Qatar and the Arab Spring. Policy Drivers and Regional Implications. Ανακτήθηκε από: https://carnegieendowment.org/files/qatar_arab_spring.pdf
- Vankovska, B. (2017). Lilliputian Foreign Policy of a Small State: The Case of the Republic of Macedonia. *Security Dialogues*, 327, 31-46.
- Warner, C.M., & Walker, S.G. (2011). Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*, 7, 113-135.
- Yousef, A. (2020). Qatar hails strategic relations with Turkey. <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/qatar-hails-strategic-relations-with-turkey/1899437>